B.A. Hons.

Mimamsa Darshanam

अधिगमपरिणाम-आधारितपाठ्यचर्यारूपरेखा

स्नातककार्यक्रमः - मीमांसादर्शनम्

2025

ज्ञान-विज्ञान विमुक्तये

UGC

विश्वविद्यालय-अनुदान-आयोगः

बहादुरशाह-जफर-मार्गः

नवदेहली - 110002

Curriculum Development Committee for BA Hons. Mimamsa Darshanam

Prof. Sukant Kumar Senapati
Chairperson of the committee and Vice-Chancellor, Shri Somnath Sanskrit University, Veraval, ✉ sukantsnpt@gmail.com

Prof. Subraya Bhat
Professor, Dept. of Mimamsa, Sri Bharati Tirtha Shastra Samutkarsha Kendram Central Sanskrit University, Shringeri - 577139 ✉ prof.subrav.v@csu.co.in

Prof. Suryanarayana Bhat
Professor, Dept. of Mimamsa, Sri Bharati Tirtha Shastra Samutkarsha Kendram Central Sanskrit University, Shringeri - 577139 ✉ prof.suryanarayana.bhat@csu.co.in

Dr Shriram AS
Asst. Professor, Dept of Dharmashastra Mimamsa, Banaras Hindu University, Varanasi - 221002 ✉ asshriram@gmail.com

Dr. Govinda Gopalkrishna Hegde
Asst.Professor (Contract), Dept of Mimansa, Sri Bharati Tirtha Shastra Samutkarsha Kendram Central Sanskrit University, Shringeri - 577139 ✉ govindagh830@gmail.com

Dr. Srinivasa Kumar N Acharya
Convenor of the Committee and Asso. Professor and HoD, Dept. of Philosophy, Manipal Academy of Higher Education, Manipal, Karnataka, ✉ head.philosophy@manipal.edu

विषयसूची

कार्यक्रमस्य परिचयः (Introduction of the Program) 1

कार्यक्रमस्योद्देश्यानि (Objectives of the Program) 2

कार्यक्रमस्य परिणामाः (Outcomes of the Program)........ 3

प्रधानानां पाठ्यक्रमाणां कार्यक्रमपरिणामैः सह योजनम् 4

गौणानां पाठ्यक्रमाणां कार्यक्रमपरिणामैः सह योजनम् 6

प्रधानपाठ्यक्रमाणां सञ्चयः (Pool of Major Courses)........ 7

गौणपाठ्यक्रमाणां सञ्चयः (Pool of Minor Courses)........ 9

प्रथमवर्षः प्रधानपाठ्यक्रमाः 10

प्रथमसत्रार्द्धः (Semester - 1)........ 11

 प्रधानः पाठ्यक्रमः (Major) 1.1: जैमिनिनयप्रवेशः........ 11

 प्रधानः पाठ्यक्रमः (Major) 1.2: मीमांसाध्यायार्थविवेकः 14

 प्रधानः पाठ्यक्रमः (Major) 1.3: प्रयोगविमर्शः 16

 प्रधानः पाठ्यक्रमः (Major) 1.4: धर्मप्रमाणविवेकः 18

 प्रधानः पाठ्यक्रमः (Major) 1.5: धर्मोत्पत्तिविवेचनम् 20

द्वितीयसत्रार्द्धः (Semester - 2) 22

 प्रधानः पाठ्यक्रमः (Major) 1.6: अनुष्ठानक्रमविवेकः 22

 प्रधानः पाठ्यक्रमः (Major) 1.7: मानविवेकः 24

 प्रधानः पाठ्यक्रमः (Major) 1.8: व्याकरणादिप्रामाण्यविवेकः 26

 प्रधानः पाठ्यक्रमः (Major) 1.9: मेयविवेकः 28

 प्रधानः पाठ्यक्रमः (Major) 1.10: भावार्थविवेकः 29

द्वितीयवर्षः प्रधानपाठ्यक्रमाः........ 31

तृतीयसत्रार्द्धः (Semester - 3) 32

 प्रधानः पाठ्यक्रमः (Major) 2.1: कर्मभेदविमर्शः 32

 प्रधानः पाठ्यक्रमः (Major) 2.2: शेषत्वविवेकः 34

 प्रधानः पाठ्यक्रमः (Major) 2.3: अहीनादिन्यायविवेकः........ 36

 प्रधानः पाठ्यक्रमः (Major) 2.4: क्रत्वर्थपुरुषार्थविवेकः 39

 प्रधानः पाठ्यक्रमः (Major) 2.5: अधिकारविवेकः........ 43

चतुर्थसत्रार्द्धः (Semester - 4) 45

प्रधानः पाठ्यक्रमः (Major) 2.6: अतिदेशविवेकः 45

प्रधानः पाठ्यक्रमः (Major) 2.7: ऊहविवेकः 47

प्रधानः पाठ्यक्रमः (Major) 2.8: बाधविवेकः 50

प्रधानः पाठ्यक्रमः (Major) 2.9: बाधापवादविवेकः 53

प्रधानः पाठ्यक्रमः (Major) 2.10: अनुष्ठानविवेकः 56

तृतीयवर्षः प्रधानपाठ्यक्रमाः 59

पञ्चमसत्रार्द्धः (Semester - 5) 60

प्रधानः पाठ्यक्रमः (Major) 3.1: धर्मजिज्ञासारम्भप्रतिज्ञा 60

प्रधानः पाठ्यक्रमः (Major) 3.2: शास्त्रविवेकः 62

प्रधानः पाठ्यक्रमः (Major) 3.3: भावनाविवेकः 64

प्रधानः पाठ्यक्रमः (Major) 3.4: शाब्दबोधविमर्शः 66

प्रधानः पाठ्यक्रमः (Major) 3.5: अहीनादिन्यायविवेकः 68

षष्ठसत्रार्द्धः (Semester - 6) 71

प्रधानः पाठ्यक्रमः (Major) 3.6: क्रत्वर्थपुरुषार्थविवेकः 71

प्रधानः पाठ्यक्रमः (Major) 3.7: कर्माधिकारविमर्शः 74

प्रधानः पाठ्यक्रमः (Major) 3.8: उत्तरषट्कोपक्रमः 76

प्रधानः पाठ्यक्रमः (Major) 3.9: ऊहानूहविमर्शः 78

प्रधानः पाठ्यक्रमः (Major) 3.10: बाधविमर्शः 81

चतुर्थवर्षः प्रधानपाठ्यक्रमाः 84

सप्तमसत्रार्द्धः (Semester - 7) 85

प्रधानः पाठ्यक्रमः (Major) 4.1: बाधापवादनिरूपणम् 85

प्रधानः पाठ्यक्रमः (Major) 4.2: तन्त्रप्रसङ्गविमर्शः 88

प्रधानः पाठ्यक्रमः (Major) 4.3: प्रत्यक्षविमर्शः 91

प्रधानः पाठ्यक्रमः (Major) 4.4: औत्पत्तिकसूत्रार्थविमर्शः 93

प्रधानः पाठ्यक्रमः (Major) 4.5: जातिशक्तिविमर्शः 95

अष्टमसत्रार्द्धः (Semester - 8) 97

प्रधानः पाठ्यक्रमः (Major) 4.6: वादविमर्शः 97

प्रधानः पाठ्यक्रमः (Major) 4.7: शब्दनित्यत्वविमर्शः 99

प्रधानः पाठ्यक्रमः (Major) 4.8: वेदापौरुषेयत्वविमर्शः 100

प्रधानः पाठ्यक्रमः (Major) 4.9: प्रथमादिविभक्त्यर्थविमर्शः 102

प्रधानः पाठ्यक्रमः (Major) 4.10: चतुर्थ्यादिविभक्त्यर्थविमर्शः 103

द्वितीयवर्षः गौणपाठ्यक्रमाः 104

गौणः पाठ्यक्रमः (Minor) 2.क.1: मीमांसाप्रवेशः 105

गौणः पाठ्यक्रमः (Minor) 2.क.2: धर्मप्रमाणविवेकः - १ 108

गौणः पाठ्यक्रमः (Minor) 2.क.3: धर्मप्रमाणविवेकः - २ 110

तृतीयवर्षः गौणपाठ्यक्रमाः 112

गौणः पाठ्यक्रमः (Minor) 3.क.1: धर्मप्रमाणविवेकः - ३ 113

गौणः पाठ्यक्रमः (Minor) 3.क.2: कर्मभेदविवेकः 115

गौणः पाठ्यक्रमः (Minor) 3.क.3: अङ्गत्वविवेकः 117

गौणः पाठ्यक्रमः (Minor) 3.क.4: अङ्गत्वविवेकः - २ 119

गौणः पाठ्यक्रमः (Minor) 3.क.5: क्रत्वर्थपुरुषार्थविवेकः - २ 122

गौणः पाठ्यक्रमः (Minor) 3.क.6: अधिकारविवेकः 126

गौणः पाठ्यक्रमः (Minor) 3.क.7: अतिदेशविवेकः 128

गौणः पाठ्यक्रमः (Minor) 3.क.8: ऊहविवेकः 129

चतुर्थवर्षः गौणपाठ्यक्रमाः 132

गौणः पाठ्यक्रमः (Minor) 4.क.1: बाधविवेकः 133

गौणः पाठ्यक्रमः (Minor) 4.क.2: बाधापवादविवेकः 136

गौणः पाठ्यक्रमः (Minor) 4.क.3: अनुष्ठानविवेकः 139

कार्यक्रमस्य परिचयः
(Introduction of the Program)

प्रस्तावना :- भारतीयास्तिकदर्शनेषु प्राचीनं महत्वपूर्णं च दर्शनं मीमांसादर्शनम्।वेदवाक्यार्थानां तात्पर्यनिर्णयार्थं प्रवृत्तम् इदं दर्शनं वाक्यशास्त्रमिति प्रथितं दर्शनप्रपञ्चे। दर्शनमिदं अनुष्ठानोपयोगितया वेदवाक्यार्थभूतं धर्मं प्रतिपादयति। अत एव उच्यते निखिलपुमर्थानर्थसाधनौ धर्माधर्मौ साङ्गोपाङ्गवेदाध्ययनसमधिगम्याविति। ताविमौ धर्माधर्मौ विवेचयितुमेव प्रवृत्तो भगवान् महर्षिर्जैमिनिः ब्रह्मादिभ्यः प्रवृत्तामिमाम् अभ्यर्हितविद्यां मीमांसाख्यां द्वादशसु अध्यायेषु सूत्ररूपेण उपनिबबन्ध। द्वादशसु अध्यायेषु विशिष्टाः विषयाः निरूपिताः। प्रथमाध्याये अलौकिकानि धर्मप्रमाणानि प्रतिपादितानि। द्वितीयाध्याये विभिन्नैः प्रमाणैः कर्मभेदः प्रदर्शितः। कर्मभेदे सिद्धे किं कर्म प्रधानं किञ्च तदङ्गमिति विविधैः प्रमाणैः तृतीयाध्याये विचारः प्रस्तुतः। चतुर्थे क्रत्वर्थपुरुषार्थविचारपुरस्सरं प्रयोज्यवर्गः निरूपितः। एवं कर्मस्वरूपे अवगते कर्मानुष्ठाने कः क्रमः आश्रयणीय इति प्रमाणपुरस्सरम् अनुष्ठानक्रमः पञ्चमाध्याये प्रतिपादितः। सक्रमप्रयोज्यवर्गेषु निरूपितेषु एतादृशकर्मणि कः अधिकरोतीति अधिकारनिरूपणं षष्ठाध्यायस्य विषयः। सप्तमाष्टमयोरध्याययोः सामान्यविशेषातिदेशौ निरूपितौ। अतिदिष्टानां पदार्थानाम् ऊहानूहविचारः नवमाध्याये प्रदर्शितः। दशमाध्याये बाधः तेषां भेदाः, प्रतिषेध-पर्युदासविचारश्च सविस्तरं प्रपञ्चितः। प्रयोगविधिसम्बद्धं तन्त्रानुष्ठानम् एकादशे, प्रसङ्गश्च द्वादशाध्याये निरूपितः।

महत्त्वपूर्णसूचना -

बहुषु स्थलेषु कार्यक्रमेषु पाठ्यक्रमस्य नामनिर्देशः विषयश्च समानः इव परिदृश्यते। परन्तु प्रत्येकस्मिन्नपि पाठ्यक्रमे ग्रन्थभेदेन विषयवैशिष्ट्येन विषयगाम्भीर्येण च **भूयान् भेदः** वर्तते कुत्रापि एक एव विषय: **समानतया न पुनरावर्तते**।

कार्यक्रमस्योद्देश्यानि
(Objectives of the Program)

1. जैमिनिप्रणीतमीमांसाशास्त्रस्य, भाट्टपरम्परायाश्च, सूत्रभाष्यन्यायप्रणाल्यनुसारेण व्यवस्थितं गम्भीरं च अध्ययनम्।
2. वेदवाक्यार्थतात्पर्यनिर्णयाय मीमांसाशास्त्रीयव्याख्याविधानानां तथा अधिकरणपद्धतेः अवबोधनम्।
3. प्रमाणवाद-न्याययुक्तितर्काधारेण छात्राणां विश्लेषणात्मकबुद्धेः तार्किकचिन्तनशक्तेश्च विकासः।
4. कर्मस्वरूप-कर्मभेद-अङ्गाङ्गिभाव-अधिकार-अतिदेश-ऊह-बाधादिविषयेषु शास्त्रीयज्ञानम्।
5. श्रुतिस्मृति-आचार-मन्त्र-अर्थवादादीनां प्रामाण्यविवेचनद्वारा निर्णयक्षमतावर्धनम्।
6. भारतीयज्ञानपरम्परायाः (IKS) मीमांसादर्शनस्य च आधुनिकशास्त्रीयाध्ययनैः सह समन्वयस्थापनम्।
7. उच्चाध्ययनानुसन्धानाध्यापन-ज्ञानाधारितवृत्तिषु छात्राणां क्षमतावर्धनम्।
8. नीतिपरकजीवनदृष्ट्या नैतिकमूल्यानां सांस्कृतिकचेतनायाश्च संवर्धनम्।

कार्यक्रमस्य परिणामाः
(Outcomes of the Program)

अस्य मीमांसादर्शनकार्यक्रमस्य समापनानन्तरं छात्राः -

1. मीमांसादर्शनस्य मूलसिद्धान्तान् - धर्मः, चोदना, अपूर्वं, भावना, शब्दनित्यत्वं च सम्यगवगन्तुं समर्थाः भविष्यन्ति।
2. अधिकरणपद्धत्याऽनुसारेण वेदवाक्यानां तात्पर्यनिर्णयं कर्तुं समर्थाः भविष्यन्ति।
3. प्रत्यक्ष-अनुमान-शब्दादिप्रमाणानां मीमांसादृष्ट्या समुचितं प्रयोगं कर्तुं समर्थाः भविष्यन्ति।
4. वैदिककर्मणां भेदं, प्रधानत्वम्, अङ्गत्वं च विवेच्य अनुष्ठानवैधतां निर्धारयितुं शक्नुवन्ति।
5. वादविमर्शेषु तर्कयुक्त्या शास्त्रसम्मतया च स्वपक्षप्रतिपादनं कर्तुं दक्षाः भविष्यन्ति।
6. श्रुतिस्मृत्याचाराणां प्रामाण्याप्रमाण्यविवेकं कर्तुं समर्थाः भविष्यन्ति।
7. मीमांसादर्शनस्य न्यायदर्शन-व्याकरण-धर्मशास्त्रादिभिः सह अन्तःशास्त्रीयसम्बन्धान् अवगन्तुं समर्थाः भविष्यन्ति।
8. अनुसन्धाने, शास्त्राध्ययने, पाठ्यक्रमनिर्माणे च आवश्यकीम् आलोचनात्मकदृष्टिं प्रयोक्तुं समर्थाः भविष्यन्ति।
9. भारतीयसंस्कृतेः धर्माधारितजीवनमूल्यानां प्रति दृढां निष्ठां प्रदर्शयितुं समर्थाः भविष्यन्ति।
10. अध्यापन-अनुसन्धान-प्रशासन-संस्कृतज्ञानाधारितवृत्तिषु स्वकौशलं नियोजयितुं समर्थाः भविष्यन्ति।

प्रधानानां पाठ्यक्रमाणां कार्यक्रमपरिणामैः सह योजनम्
(PROGRAM OUTCOME MAPPING FOR MAJOR COURSES)

Course Name पाठ्यक्रमनाम	Rootedness भारतीयमूलानि	IKS भारतीय ज्ञान परम्परा	Futuristic भविष्यवादी	Employability वृत्तिप्रदानक्षमता	Value, Skill and Multidisciplinary मूल्यानि, कौशलानि एवं बहुशास्त्रीयपाठ्यक्रमः	Disciplinary Knowledge अध्ययन शाखायाः ज्ञानम्	Difficulty Level काठिन्यस्तरः
जैमिनिनयप्रवेशः	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
मीमांसाध्यायार्थविवेकः	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
प्रयोगविमर्शः	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
धर्मप्रमाणविवेकः	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
धर्मोत्पत्तिविवेचनम्	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
अनुष्ठानक्रमविवेकः	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
मानविवेकः	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
व्याकरणादिप्रामाण्यविवेकः	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
मेयविवेकः	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
भावार्थविवेकः	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
कर्मभेदविमर्शः	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
शेषत्वविवेकः	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
अहीनादिन्यायविवेकः	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
क्रत्वर्थपुरुषार्थविवेकः	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
अधिकारविवेकः	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
अतिदेशविवेकः	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
ऊहविवेकः	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
बाधविवेकः	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
बाधापवादविवेकः	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
अनुष्ठानविवेकः	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓

धर्मजिज्ञासारम्भप्रतिज्ञा	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
शास्त्रविवेकः	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
भावनाविवेकः	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
शाब्दबोधविमर्शः	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
अहीनादिन्यायविवेकः	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
क्रत्वर्थपुरुषार्थविवेकः	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
कर्माधिकारविमर्शः	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
उत्तरषट्कोपक्रमः	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
ऊहानूहविमर्शः	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
बाधविमर्शः	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
बाधापवादनिरूपणम्	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
तन्त्रप्रसङ्गविमर्शः	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
प्रत्यक्षविमर्शः	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
औत्पत्तिकसूत्रार्थविमर्शः	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
जातिशक्तिविमर्शः	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
वादविमर्शः	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
शब्दनित्यत्वविमर्शः	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
वेदापौरुषेयत्वविमर्शः	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
प्रथमादिविभक्त्यर्थविमर्शः	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
चतुर्थ्यादिविभक्त्यर्थविमर्शः	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓

गौणानां पाठ्यक्रमाणां कार्यक्रमपरिणामैः सह योजनम्
(PROGRAM OUTCOME MAPPING FOR MINOR COURSES)

Course Name पाठ्यक्रमनाम	Rootedness भारतीय मूलानि	IKS भारतीय ज्ञान परम्परा	Futuristic भविष्य वादी	Employability वृत्तिप्रदान क्षमता	Value, Skill and Multidisciplinary मूल्यानि, कौशलानि एवं बहुशास्त्रीयपाठ्यक्रमः	Disciplinary Knowledge अध्ययनशाखायाः ज्ञानम्	Difficulty Level कठिनतायाः स्तरः
मीमांसाप्रवेशः	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
धर्मप्रमाणविवेकः - १	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
धर्मप्रमाणविवेकः - २	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
धर्मप्रमाणविवेकः - ३	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
कर्मभेदविवेकः	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
अङ्गत्वविवेकः	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
अङ्गत्वविवेकः - २	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
क्रत्वर्थपुरुषार्थविवेकः - २	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
अधिकारविवेकः	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
अतिदेशविवेकः	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
ऊहविवेकः	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
बाधविवेकः	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
बाधापवादविवेकः	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
अनुष्ठानविवेकः	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓

प्रधानपाठ्यक्रमाणां सञ्चयः
(Pool of Major Courses)

क्र.सं.		पाठ्यक्रमविषयः	पाठ्यक्रम-श्रेयोऽङ्कः	पाठ्यक्रम-काठिन्यस्तरः
1	प्रथमवर्षः प्रधानपाठ्यक्रमाः	प्रधानः 1.1: जैमिनिनयप्रवेशः	4	100-199
2		प्रधानः 1.2: मीमांसाध्यायार्थविवेकः	4	100-199
3		प्रधानः 1.3: प्रयोगविमर्शः	4	100-199
4		प्रधानः 1.4: धर्मप्रमाणविवेकः	4	100-199
5		प्रधानः 1.5: धर्मोत्पत्तिविवेचनम्	4	100-199
6		प्रधानः 1.6: अनुष्ठानक्रमविवेकः	4	100-199
7		प्रधानः 1.7: मानविवेकः	4	100-199
8		प्रधानः 1.8: व्याकरणादिप्रामाण्यविवेकः	4	100-199
9		प्रधानः 1.9: मेयविवेकः	4	100-199
10		प्रधानः 1.10: भावार्थविवेकः	4	100-199
11	द्वितीयवर्षः प्रधानपाठ्यक्रमाः	प्रधानः 2.1: कर्मभेदविमर्शः	4	200-299
12		प्रधानः 2.2: शेषत्वविवेकः	4	200-299
13		प्रधानः 2.3: अहीनादिन्यायविवेकः	4	200-299
14		प्रधानः 2.4: क्रत्वर्थपुरुषार्थविवेकः	4	200-299
15		प्रधानः 2.5: अधिकारविवेकः	4	200-299
16		प्रधानः 2.6: अतिदेशविवेकः	4	200-299
17		प्रधानः 2.7: ऊहविवेकः	4	200-299
18		प्रधानः 2.8: बाधविवेकः	4	200-299
19		प्रधानः 2.9: बाधापवादविवेकः	4	200-299
20		प्रधानः 2.10: अनुष्ठानविवेकः	4	200-299
21	तृतीयवर्षः प्रधानपाठ्यक्रमाः	प्रधानः 3.1: धर्मजिज्ञासारम्भप्रतिज्ञा	4	300-399
22		प्रधानः 3.2: शास्त्रविवेकः	4	300-399
23		प्रधानः 3.3: भावनाविवेकः	4	300-399
24		प्रधानः 3.4: शाब्दबोधविमर्शः	4	300-399
25		प्रधानः 3.5: अहीनादिन्यायविवेकः	4	300-399
26		प्रधानः 3.6: क्रत्वर्थपुरुषार्थविवेकः	4	300-399
27		प्रधानः 3.7: कर्माधिकारविमर्शः	4	300-399
28		प्रधानः 3.8: उत्तरषट्कोपक्रमः	4	300-399
29		प्रधानः 3.9: ऊहानूहविमर्शः	4	300-399
30		प्रधानः 3.10: बाधविमर्शः	4	300-399
31		प्रधानः 4.1: बाधापवादनिरूपणम्	4	400-499

32	चतुर्थवर्षः प्रधानपाठ्यक्रमाः	प्रधानः 4.2: तन्त्रप्रसङ्गविमर्शः	4	400-499
33		प्रधानः 4.3: प्रत्यक्षविमर्शः	4	400-499
34		प्रधानः 4.4: औत्पत्तिकसूत्रार्थविमर्शः	4	400-499
35		प्रधानः 4.5: जातिशक्तिविमर्शः	4	400-499
36		प्रधानः 4.6: वादविमर्शः	4	400-499
37		प्रधानः 4.7: शब्दनित्यत्वविमर्शः	4	400-499
38		प्रधानः 4.8: वेदापौरुषेयत्वविमर्शः	4	400-499
39		प्रधानः 4.9: प्रथमादिविभक्त्यर्थविमर्शः	4	400-499
40		प्रधानः 4.10: चतुर्थ्यादिविभक्त्यर्थविमर्शः	4	400-499

गौणपाठ्यक्रमाणां सञ्चयः

(Pool of Minor Courses)

क्र.सं.		पाठ्यक्रमविषयः	पाठ्यक्रम-श्रेयोऽङ्कः	पाठ्यक्रम-काठिन्यस्तरः
1	द्वितीयवर्षः गौणपाठ्यक्रमाः	गौणः 2.क.1: मीमांसाप्रवेशः	4	200-299
2		गौणः 2.क.2: धर्मप्रमाणविवेकः - १	4	200-299
3		गौणः 2.क.3: धर्मप्रमाणविवेकः - २	4	200-299
4	तृतीयवर्षः गौणपाठ्यक्रमाः	गौणः 3.क.1: धर्मप्रमाणविवेकः - ३	4	300-399
5		गौणः 3.क.2: कर्मभेदविवेकः	4	300-399
6		गौणः 3.क.3: अङ्गत्वविवेकः	4	300-399
7		गौणः 3.क.4: अङ्गत्वविवेकः - २	4	300-399
8		गौणः 3.क.5: क्रत्वर्थपुरुषार्थविवेकः - २	4	300-399
9		गौणः 3.क.6: अधिकारविवेकः	4	300-399
10		गौणः 3.क.7: अतिदेशविवेकः	4	300-399
11		गौणः 3.क.8: ऊहविवेकः	4	300-399
12	चतुर्थवर्षः गौणपाठ्यक्रमाः	गौणः 4.क.1: बाधविवेकः	4	400-499
13		गौणः 4.क.2: बाधापवादविवेकः	4	400-499
14		गौणः 4.क.3: अनुष्ठानविवेकः	4	400-499

प्रथमवर्षः

प्रधानपाठ्यक्रमाः

काठिन्यस्तरः
100-199

श्रेयोऽङ्काः - 4
होराः - 60

प्रथमसत्रार्द्धः (Semester - 1)

प्रधानः पाठ्यक्रमः (Major) 1.1: जैमिनिनयप्रवेशः

पाठ्यक्रमस्य उद्देश्यानि (Course Objectives)

1. शास्त्रारम्भकर्तव्यतावबोधनम्।
2. अध्ययनविधेः तात्पर्यावबोधनम्।
3. धर्मस्य लक्षणावगमनम्।
4. सौत्रधर्मलक्षणयोः विरोधपरिहारावबोधनम्।
5. भावनायाः स्वरुपविवेचनम्।
6. वेदस्य लक्षणविभागयोः निरूपणम्।
7. विधेः लक्षणप्रयोजनविभागानां प्रतिपादनम्।
8. अङ्गत्वलक्षणम् एवं तद्ग्राहकप्रमाणानां परिचयप्रदानम्।
9. अङ्गत्वग्राहकप्रणानां प्राबल्यदौर्बल्यप्रतिपादनम्।
10. अङ्गविभागानुचिन्तनम्।

अधिगमस्य परिणामाः (Learning Outcomes): अस्य पाठ्यक्रमस्य अध्ययनानन्तरं छात्राः :-

1. मीमांसाशास्त्रप्रतिपाद्यधर्मस्य निष्कृष्टं ज्ञानं जायते।
2. धर्मप्रमाणभूतस्य वेदस्यापि परिचयो भविष्यति।
3. शास्त्रारम्भः कर्तव्यो न वा इति निर्णयो भविष्यति।
4. अध्ययनविधेः तात्पर्यं किमिति जास्यामः। धर्मः, सौत्रधर्मलक्षणयोः विरोधपरिहारश्च कथमिति ज्ञास्यते।
5. भावना, भावनाविभागः, भावनायाः अंशत्रयं च ज्ञातं भविष्यति।
6. वेदलक्षणम्, वेदविभागः इत्याद्यंशाः अधिगताः भविष्यन्ति।

श्रेयोऽङ्क-प्रारूपम् (Credit Framework)

पाठ्यक्रम-कूटाङ्कः (Course Code)	पाठ्यक्रमशीर्षकम् (Course Title)	पाठ्यक्रमस्य श्रेयोऽङ्कविभाजनम् (Credit Distribution of the Course)			श्रेयोऽङ्काः (Credits)
		व्याख्यानम् (Lecture)	अनुशिक्षणम् (Tutorial)	प्रशिक्षणम्/अभ्यासः (Practical/ Practice)	
प्रधानः पाठ्यक्रमः (Major) 1.1	जैमिनिनयप्रवेशः	04	0	0	04

पाठ्यक्रमविवरणम् (Details of Course)

अन्वितिः १. धर्मः। **श्रेयोऽङ्कः १**

- शास्त्रारम्भसूत्रार्थः।
- अध्ययनविधिः।
- अध्ययनविधेः तात्पर्यनिर्णयः।

- धर्मलक्षणम्।
- सौत्रधर्मलक्षणयोः विरोधपरिहारः।
- भावना।
- भावनायाः अंशत्रयम्।
- भावनाविभागः।
- वेदस्य लक्षणम्।
- वेदविभागः।

अन्वितिः २. विधिः। **श्रेयोऽङ्कः १**

- विधेः लक्षणम्।
- विधेः प्रयोजनम्।
- विधिविभागाः।
- उत्पत्तिविधिलक्षणम्।
- उत्पत्तिविधेः उदाहरणम्।
- समन्वयः।

अन्वितिः ३. विनियोगविधिः। **श्रेयोऽङ्कः १**

- विनियोगविधेः लक्षणम्।
- विनियोगविधेः उदाहरणम्।
- समन्वयः।
- अङ्गत्वलक्षणम्।
- अङ्गताबोधकप्रमाणानि।
- श्रुतिनिरूपणम्।
- श्रुतेः विभागाः।
- श्रुतिलिङ्गयोः प्राबल्यदौर्बल्यनिर्णयः।
- लिङ्गनिरूपणम्।

अन्वितिः ४. अङ्गत्वम्। **श्रेयोऽङ्कः १**

- लिङ्गवाक्ययोः प्राबल्यदौर्बल्यनिर्णयः।
- वाक्यनिरूपणम्।
- वाक्यप्रकरणयोः प्राबल्यदौर्बल्यनिर्णयः।
- प्रकरणनिरूपणम्।

- प्रकरणस्थानयोः प्राबल्यदौर्बल्यनिर्णयः।
- स्थाननिरूपणम्।
- स्थानसमाख्ययोः प्राबल्यदौर्बल्यनिर्णयः।
- समाख्यानिरूपणम्।
- सन्निपत्योपकारकम्।
- आरादुपकारकम्।

निर्धारिताः ग्रन्थाः (Essential/Recommended Readings/Texts)

1. लौगाक्षिभास्करप्रणीतः अर्थसंग्रहः - विनियोगविध्यन्तो भागः।

सहायकाः ग्रन्थाः (Additional Readings)

1. रामशेवरभिक्षः, (1982), *अर्थसंग्रहः - अर्थसंग्रहकौमुदी*, वारणासी : चौखम्बा संस्कृत सीरीज आफिस।
2. लौगाक्षिभास्करः, *अर्थसंग्रहः*, वारणासी : चौखम्बा।
3. लौगाक्षिभास्करः, *अर्थसंग्रहः - अर्थालोकव्याख्या*, वारणासी : चौखम्बा।
4. डा. श्रीरामः, ए० एस्., *अर्थसङ्ग्रहः - अर्थविवृतिः,* तिरुपतिः : श्रीवेङ्कटेशविश्वविद्यालयः।

काठिन्यस्तरः 100-199	श्रेयोऽङ्काः - 4 होराः - 60

प्रधानः पाठ्यक्रमः (Major) 1.2: मीमांसाध्यायार्थविवेकः

पाठ्यक्रमस्य उद्देश्यानि (Course Objectives)

1. द्वादशलक्षण्यां प्रतिपादितविषयाणाम् अध्यायानुगुणं परिचयप्रदानम्।
2. अध्ययनविधेः तात्पर्यार्थनिरूपणम्।
3. धर्मस्य लक्षणप्रमाणयोः प्रतिपादनम्।
4. शब्दनित्यत्वप्रतिपादनम्।
5. वेदापौरुषेयत्वनिरूपणम्।

अधिगमस्य परिणामाः (Learning Outcomes): अस्य पाठ्यक्रमस्य अध्ययनानन्तरं छात्राः :-

1. मीमांसाशास्त्रे प्रत्येकस्मिन् अध्याये, पादे च प्रतिपादिताः विषयाः ज्ञाताः भविष्यन्ति।
2. अधिकरणावयाः ज्ञाताः भविष्यन्ति।
3. वेदवाक्यानां तात्पर्यनिर्णयार्थं मीमांसादर्शनस्य अध्ययनं कर्तव्यमिति ज्ञास्यते।
4. धर्मस्य लक्षणं प्रमाणं च ज्ञातं भविष्यति।
5. प्रत्यक्षादिकं धर्मे प्रमाणं न भवतीति ज्ञास्यते।
6. चोदनायाः प्रामाण्यं सेत्स्यति।
7. शब्दस्य नित्यत्वं ज्ञास्यते।
8. वेदः पुरुषेण न रचितः इति ज्ञास्यते।

श्रेयोऽङ्क-प्रारूपम् (Credit Framework)

पाठ्यक्रम-कूटाङ्कः (Course Code)	पाठ्यक्रमशीर्षकम् (Course Title)	पाठ्यक्रमस्य श्रेयोऽङ्कविभाजनम् (Credit Distribution of the Course)			श्रेयोऽङ्काः (Credits)
		व्याख्यानम् (Lecture)	अनुशिक्षणम् (Tutorial)	प्रशिक्षणम्/अभ्यासः (Practical/ Practice)	
प्रधानः पाठ्यक्रमः (Major) 1.2	मीमांसाध्यायार्थविवेकः	04	0	0	04

पाठ्यक्रमविवरणम् (Details of Course)

अन्वितिः १. धर्मजिज्ञासा। **श्रेयोऽङ्कः १**

- द्वादशलक्ष्यण्याः अध्यायार्थपादार्थयोः परिचयः।
- अधिकरणावयवस्वरूपनिर्णयः।
- अध्ययनविधेः तात्पर्यनिर्णयाय जिज्ञासाधिकरण-अध्ययनम्।
- धर्मलक्षणावगत्यर्थं धर्मलक्षणाधिकरण-विचारः।

अन्वितिः २. धर्मप्रमाणानि। **श्रेयोऽङ्कः १**

- धर्मे किं प्रमाणं भवेत् इति परीक्षार्थं निमित्तपरीष्टयधिकरण-अध्ययनम्।

- प्रत्यक्षादीनि धर्मे प्रमाणानि न इति बोधाय सत्संप्रयोगाधिकरण-अध्ययनम्।

अन्वितिः ३. शब्दः। **श्रेयोऽङ्कः १**

- शब्दार्थसम्बन्धस्य अवगमनार्थं शब्दार्थसम्बन्धनित्यताधिकरण-अध्ययनम्।
- शब्दस्य नित्यत्वानित्यत्वविषयावगत्यर्थं शब्दनित्यताधिकरण-अध्ययनम्।

अन्वितिः ४. वाक्यम्। **श्रेयोऽङ्कः १**

- वाक्यस्वरूपावगत्यर्थं वाक्याधिकरण-अध्ययनम्।
- वेदः पुरुषकृतः उत अपौरुषेयः इति अवगत्यर्थं वेदापौरुषेयत्वाधिकरण-अध्ययनम्।

निर्धारिताः ग्रन्थाः (Essential/Recommended Readings/Texts)

1. सायणमाधवाचार्यकृतः, *जैमिनीयन्यायमालाविस्तरः*।

सहायकाः ग्रन्थाः (Additional Readings)

1. शास्त्री, एन्. एस्. अनन्तकृष्णः (संपादकः), *भाट्टदीपिका - खण्डदेवः*, नवदेहली : श्रीसद्गुरुप्रकाशनम्।

काठिन्यस्तरः 100-199	श्रेयोऽङ्काः - 4 होराः - 60

प्रधानः पाठ्यक्रमः (Major) 1.3: प्रयोगविमर्शः

पाठ्यक्रमस्य उद्देश्यानि (Course Objectives)

1. अनुष्ठानक्रमज्ञानाय क्रमबोधकप्रमाणानां ज्ञानावबोधनम्।
2. कर्माधिकारावबोधनम्।
3. मन्त्राणां प्रयोजनवत्वनिरूपणम्।
4. विधित्रैविध्यप्रतिपादनम्।
5. नामधेयतन्निमित्तप्रतिपादनम्।
6. निषेधार्थवादयोः स्वरूपावगमनम्।

अधिगमस्य परिणामाः (Learning Outcomes): अस्य पाठ्यक्रमस्य अध्ययनानन्तरं छात्राः :-

1. पत्रस्याऽस्याऽध्ययनेन अनुष्ठानं केन क्रमेण कर्तव्यमिति ज्ञास्यते।
2. क्रमबोधकप्रमाणानां स्वरूपं ज्ञास्यते।
3. कस्मिन् कर्मणि कस्य अधिकारः अस्ति कस्य नासीति ज्ञास्यते।
4. मन्त्राणां प्रयोजनवत्वं ज्ञास्यते।
5. विधेः त्रैविध्यं ज्ञास्यते।
6. नामधेयं, तन्निमित्तानि च ज्ञातानि भविष्यन्ति।
7. निषेधार्थवादयोः स्वरूपज्ञानं भेदश्च ज्ञास्यते।

श्रेयोऽङ्क-प्रारूपम् (Credit Framework)

पाठ्यक्रम-कूटाङ्कः (Course Code)	पाठ्यक्रमशीर्षकम् (Course Title)	पाठ्यक्रमस्य श्रेयोऽङ्कविभाजनम् (Credit Distribution of the Course)			श्रेयोऽङ्काः (Credits)
		व्याख्यानम् (Lecture)	अनुशिक्षणम् (Tutorial)	प्रशिक्षणम्/अभ्यासः (Practical/ Practice)	
प्रधानः पाठ्यक्रमः (Major) 1.3	प्रयोगविमर्शः	04	0	0	04

पाठ्यक्रमविवरणम् (Details of Course)

अन्वितिः १. प्रयोगविधिः। **श्रेयोऽङ्कः १**

- प्रयोगविधेः स्वरूपचिन्तनम्।
- अनुष्ठानक्रमबोधक-प्रमाणानां चिन्तनम् - श्रुतिः, अर्थः, पाठः, स्थानम्, मुख्यम्, प्रवृत्तिः।
- प्रमाणानां बलाबलविषयचिन्तनम्।

अन्वितिः २. अधिकारविधिः। **श्रेयोऽङ्कः १**

- अधिकारविधेः लक्षणचिन्तनम्।
- नित्य-नैमित्तिक-काम्यकर्मसु अधिकारनिरूपणम्।

- अधिकारिविशेषचिन्ता।

अन्वितिः ३. मन्त्रः। **श्रेयोऽङ्कः १**

- मन्त्रस्य प्रयोजनवत्वनिर्णयः।
- अपूर्वविध्यादिविधिभेदानां निरूपणम्।
- नामधेयस्यान्तःप्रयोजनवत्त्वज्ञानाय नामधेयचिन्तनम्।
- नामधेयनिमित्तानां चिन्तनम्।

अन्वितिः ४. निषेधार्थवादौ। **श्रेयोऽङ्कः १**

- निषेधानां प्रयोजनवत्वचिन्तनम्।
- निषेध-पर्युदास-उपसंहाराणां परिचयः।
- अर्थवादस्य लक्षणनिरूपणम्।
- अर्थवादविभागप्रतिपादनम्।

निर्धारिताः ग्रन्थाः (Essential/Recommended Readings/Texts)

1. लौगाक्षिभास्करकृतः अर्थसंग्रहः - प्रयोगविधितः आन्त्यं यावत्।

सहायकाः ग्रन्थाः (Additional Readings)

1. लौगाक्षिभास्करः, *अर्थसंग्रहः*, वाराणसी : चौखम्बा। गजाननशास्त्रिमुसलगांवकरः।
2. लौगाक्षिभास्करः, *अर्थसंग्रहः*, वाराणसी : चौखम्बा। *अर्थालोकव्याख्या* - पट्टाभिरामशास्त्री।
3. लौगाक्षिभास्करः, *अर्थसङ्ग्रहः*, तिरुपतिः : श्रीवेङ्कटेशविश्वविद्यालयः। *अर्थविवृतिः* - डा. श्रीरामः ए एस्।

काठिन्यस्तरः 100-199	श्रेयोऽङ्काः - 4 होराः - 60

प्रधानः पाठ्यक्रमः (Major) 1.4: धर्मप्रमाणविवेकः

पाठ्यक्रमस्य उद्देश्यानि (Course Objectives)

1. अर्थवादानां, मन्त्राणां, स्मृतेः, आचारस्य च प्रमाण्यप्रतिपादनम्।
2. विध्यादिवन्निगदानाम् अर्थवादानां प्रामाण्यावबोधनम्।
3. श्रुतिविरुद्धस्मृतेः अप्रामाण्यनिरूपणम्।
4. आचाराणां प्रामाण्यप्रतिपादनम्।

अधिगमस्य परिणामाः (Learning Outcomes): अस्य पाठ्यक्रमस्य अध्ययनानन्तरं छात्राः :-

1. अर्थवादानां प्रमाण्यम् ज्ञास्यते।
2. विधिवन्निगदानाम् अर्थवादानां, हेतुवन्निगदानाम् अर्थवादानां च प्रमाण्यज्ञानं भविष्यति।
3. मन्त्राणां प्रामाण्यं, स्मृतेः प्रामाण्यं, श्रुतिविरोधे स्मृतेः अप्रामाण्यज्ञानं च भविष्यति।
4. लोभादिमूलकस्मृत्यप्रामाण्यज्ञानम्, आर्यम्लेच्छप्रसिद्धिः कुत्र ग्राह्या कुत्र न ग्राह्येति च ज्ञास्यते।
5. पिकनेमादिशब्दप्रयोगरूपाचारस्य, होलाकाद्याचाराणां च प्रामाण्यं ज्ञास्यते।

श्रेयोऽङ्क-प्रारूपम् (Credit Framework)

पाठ्यक्रम-कूटाङ्कः (Course Code)	पाठ्यक्रमशीर्षकम् (Course Title)	पाठ्यक्रमस्य श्रेयोऽङ्कविभाजनम् (Credit Distribution of the Course)			श्रेयोऽङ्काः (Credits)
		व्याख्यानम् (Lecture)	अनुशिक्षणम् (Tutorial)	प्रशिक्षणम्/अभ्यासः (Practical/ Practice)	
प्रधानः पाठ्यक्रमः (Major) 1.4	धर्मप्रमाणविवेकः	04	0	0	04

पाठ्यक्रमविवरणम् (Details of Course)

अन्वितिः १. अर्थवादप्रामाण्यम्। **श्रेयोऽङ्कः १**

- अर्थवादानां प्रमाण्यप्रतिपादनम्।
- विधिवन्निगदानाम् अर्थवादानां प्रमाण्यप्रकारचिन्तनम्।
- हेतुवन्निगदानाम् अर्थवादानां प्रमाण्यवर्णनम्।

अन्वितिः २. मन्त्रस्य स्मृतेश्च प्रामाण्यकथनम्। **श्रेयोऽङ्कः १**

- मन्त्राणां प्रामाण्यवर्णनम्।
- स्मृतेः प्रामाण्यवर्णनम्।
- श्रुतिविरोधे स्मृतेः अप्रामाण्यवर्णनम्।

अन्वितिः ३. आचारप्रामाण्यम्। **श्रेयोऽङ्कः १**

- लोभादिमूलकस्मृत्यप्रामाण्याभिधानम्।
- शिष्टाकोपविचारः।

- आर्यम्लेच्छप्रसिद्धिविमर्शः।

अन्वितिः ४. पिकादिशब्दविमर्शः। **श्रेयोऽङ्कः १**

- पिकनेमादिशब्दानाम् अर्थचिन्तनम्।
- कल्पसूत्राणां प्रामाण्याभिधानम्।
- होलाकाद्याचाराणां प्रामाण्यचिन्तनम्।

निर्धारिताः ग्रन्थाः (Essential/Recommended Readings/Texts)

1. सायणमाधवाचार्यकृता - जैमिनीयन्यायमाला, द्वितीयपादः, तृतीयपादे होलाकाधिकरणपर्यन्तम्।

सहायकाः ग्रन्थाः (Additional Readings)

1. भाट्टदीपिका, खण्डदेवः, एन् एस् अनन्तकृष्णशास्त्री, श्रीसद्गुरुप्रकाशनम्।

काठिन्यस्तरः 100-199	श्रेयोऽङ्काः - 4 होराः - 60

प्रधानः पाठ्यक्रमः (Major) 1.5: धर्मोत्पत्तिविवेचनम्

पाठ्यक्रमस्य उद्देश्यानि (Course Objectives)

1. धर्मस्वरूपावबोधनम्।
2. भावनायाः स्वरूपप्रतिपादनम्।
3. वेदस्य अपौरुषेयत्वप्रतिपादनम्।
4. विधेः लक्षणतत्प्रयोजनतद्विभागप्रतिपादनम्।
5. अङ्गत्वलक्षणस्य निरूपणम्।
6. अङ्गताबोधकप्रमाणानां प्रतिपादनम्।

अधिगमस्य परिणामाः (Learning Outcomes): अस्य पाठ्यक्रमस्य अध्ययनानन्तरं छात्राः :-

1. पत्रस्याऽस्याऽध्ययनेन धर्मप्रमाणभूतस्य वेदस्य, वेदापौरुषेयत्वस्य च परिचयो भविष्यति।
2. भावना, भावनाविभागः, भावनायाः अंशत्रयं च ज्ञातं भविष्यति।
3. वेदलक्षणं, वेदविभागः इत्याद्यंशाः अधिगताः भविष्यन्ति।

श्रेयोऽङ्क-प्रारूपम् (Credit Framework)

पाठ्यक्रम-कूटाङ्कः (Course Code)	पाठ्यक्रमशीर्षकम् (Course Title)	पाठ्यक्रमस्य श्रेयोऽङ्कविभाजनम् (Credit Distribution of the Course)			श्रेयोऽङ्काः (Credits)
		व्याख्यानम् (Lecture)	अनुशिक्षणम् (Tutorial)	प्रशिक्षणम्/अभ्यासः (Practical/ Practice)	
प्रधानः पाठ्यक्रमः (Major) 1.5	धर्मोत्पत्तिविवेचनम्	04	0	0	04

पाठ्यक्रमविवरणम् (Details of Course)

अन्वितिः १. धर्मः। **श्रेयोऽङ्कः १**

- धर्मलक्षणम्।
- भावना।
- भावनाविभागः।
- भावनायाः अंशत्रयम्।
- वेदापौरुषेयत्वम्।
- वेदस्य लक्षणम्।
- वेदविभागः।

अन्वितिः २. विधिः। **श्रेयोऽङ्कः १**

- विधेः लक्षणम्।
- विधेः प्रयोजनम्।
- विधिविभागाः।

- उत्पत्तिविधिलक्षणम्।
- उत्पत्तिविधेः उदाहरणम्।
- समन्वयः।

अन्वितिः ३. विनियोगविधिः। **श्रेयोऽङ्कः १**

- विनियोगविधिलक्षणम्।
- विनियोगविधेः उदाहरणम्।
- समन्वयः।
- अङ्गत्वलक्षणम्।
- अङ्गताबोधकप्रमाणानि।
- श्रुतिनिरूपणम्।
- श्रुतेः विभागाः।
- श्रुतिलिङ्गयोः प्राबल्यदौर्बल्यनिर्णयः।
- लिङ्गनिरूपणम्।
- लिङ्गविभागः।

अन्वितिः ४. अङ्गत्वम्। **श्रेयोऽङ्कः १**

- लिङ्गवाक्ययोः प्राबल्यदौर्बल्यनिर्णयः।
- वाक्यनिरूपणम्।
- वाक्यप्रकरणयोः प्राबल्यदौर्बल्यनिर्णयः।
- प्रकरणनिरूपणम्।
- प्रकरणस्थानयोः प्राबल्यदौर्बल्यनिर्णयः।
- स्थाननिरूपणम्।
- स्थानसमाख्ययोः प्राबल्यदौर्बल्यनिर्णयः।
- समाख्यानिरूपणम्।
- सन्निपत्योपकारकम्।
- आरादुपकारकम्।

निर्धारिताः ग्रन्थाः (Essential/Recommended Readings/Texts)

1. मीमांसान्यायप्रकाशः, (1943), आपदेवः, निर्णयसागरः।

सहायकाः ग्रन्थाः (Additional Readings)

अर्थसंग्रहस्य विभिन्नाः व्याख्याः -

१. अर्थालोकः - पट्टाभिरामशास्त्री, चौखम्बा, वारणासी।
२. अर्थसंग्रहकौमुदी - रामशेवरभिक्षुः चौखम्बा संस्कृत सीरीज आफिस, वारणासी, 1982।
३. अर्थविवृतिः, लेखकः - डा. श्रीरामः ए एस्, श्रीवेङ्कटेशविश्वविद्यालयः, तिरुपतिः।

काठिन्यस्तरः 100-199	श्रेयोऽङ्काः - 4 होराः - 60

द्वितीयसत्रार्द्धः (Semester - 2)

प्रधानः पाठ्यक्रमः (Major) 1.6: अनुष्ठानक्रमविवेकः

पाठ्यक्रमस्य उद्देश्यानि (Course Objectives)

1. अनुष्ठानक्रमज्ञानाय क्रमबोधकप्रमाणानाम् अवबोधनम्।
2. कर्माधिकारनिरूपणम्।
3. मन्त्राणां प्रयोजनवत्वप्रतिपादनम्।
4. विधेः त्रैविध्यप्रतिपादनम्।
5. नामधेयतन्निमित्तानामं च प्रतिपादनम्।
6. निषेधार्थवादयोः स्वरूपावगमनम्।
7. भावनायाः अवबोधनम्।

अधिगमस्य परिणामाः (Learning Outcomes): अस्य पाठ्यक्रमस्य अध्ययनानन्तरं छात्राः :-

1. पत्रस्याऽस्याऽध्ययनेन अनुष्ठानं केन क्रमेण कर्तव्यमिति ज्ञास्यते।
2. क्रमबोधकप्रमाणानां स्वरूपं ज्ञास्यते।
3. कस्मिन् कर्मणि कस्य अधिकारः अस्ति कस्य नासीति ज्ञास्यते।
4. मन्त्राणां प्रयोजनवत्वं ज्ञास्यते।
5. विधेः त्रैविध्यम् ज्ञास्यते।
6. नामधेयम्, तन्निमित्तानि च ज्ञातानि भविष्यन्ति।
7. निषेधार्थवादयोः स्वरूपज्ञानं भेदश्च ज्ञास्यते।
8. विशदतया भावना ज्ञास्यते।

श्रेयोऽङ्क-प्रारूपम् (Credit Framework)

पाठ्यक्रम-कूटाङ्कः (Course Code)	पाठ्यक्रमशीर्षकम् (Course Title)	पाठ्यक्रमस्य श्रेयोऽङ्कविभाजनम् (Credit Distribution of the Course)			श्रेयोऽङ्काः (Credits)
		व्याख्यानम् (Lecture)	अनुशिक्षणम् (Tutorial)	प्रशिक्षणम्/अभ्यासः (Practical/ Practice)	
प्रधानः पाठ्यक्रमः (Major) 1.6	अनुष्ठानक्रमविवेकः	04	0	0	04

पाठ्यक्रमविवरणम् (Details of Course)

अन्वितिः १. प्रयोगविधिः। **श्रेयोऽङ्कः १**

- प्रयोगविधेः स्वरूपचिन्तनम्।
- अनुष्ठानक्रमबोधकप्रमाणानि - श्रुतिः, अर्थः, पाठः, स्थानम्, मुख्यम्, प्रवृत्तिः।
- एतेषां प्रमाणानां बलाबलविषयचिन्तनम्।

अन्वितिः २. अधिकारविधिः। **श्रेयोऽङ्कः १**

- अधिकारविधेः लक्षणचिन्तनम्।

- नित्य-नैमित्तिक-काम्यकर्मसु अधिकारनिर्णयः।
- अधिकारिविशेषचिन्ता।

अन्वितिः ३. मन्त्रः। **श्रेयोऽङ्कः १**

- मन्त्राणां प्रयोजनवत्वनिर्णयः।
- अपूर्वविध्यादिविधिभेदानां निरूपणम्।
- नामधेयस्य प्रयोजनवत्त्वज्ञानार्थं नामधेयचिन्तनम्।
- नामधेयनिमित्तचिन्तनम्।

अन्वितिः ४. निषेधार्थवादौ। **श्रेयोऽङ्कः १**

- निषेधानां प्रयोजनवत्वचिन्तनम्।
- निषेध-पर्युदास-उपसंहाराणां परिचयः।
- अर्थवादस्य लक्षणनिरूपणम्।
- अर्थवादविभागप्रतिपादनम्।

निर्धारिताः ग्रन्थाः (Essential/Recommended Readings/Texts)

1. मीमांसान्यायप्रकाशः - आपदेवः, निर्णयसागरः, 1943

सहायकाः ग्रन्थाः (Additional Readings)

अर्थसंग्रहस्य विभिन्नाः व्याख्याः -

१. अर्थालोकः - पट्टाभिरामशास्त्री, चौखम्बा, वारणासी।

२. अर्थसंग्रहकौमुदी - रामशेवरभिक्षुः चौखम्बा संस्कृत सीरीज आफिस, वारणासी, 1982।

३. अर्थविवृतिः, लेखकः - डा. श्रीरामः ए एस्, श्रीवेङ्कटेशविश्वविद्यालयः, तिरुपतिः।

काठिन्यस्तरः
100-199

श्रेयोऽङ्काः - 4
होराः - 60

प्रधानः पाठ्यक्रमः (Major) 1.7: मानविवेकः

पाठ्यक्रमस्य उद्देश्यानि (Course Objectives)

1. प्रमाणस्य प्रमायाश्च अवबोधनम्।
2. इन्द्रियज्ञानसम्पादनम्।
3. प्रमाणप्रभेदावगमनम्।

अधिगमस्य परिणामाः (Learning Outcomes): अस्य पाठ्यक्रमस्य अध्ययनानन्तरं छात्राः :-

1. प्रमाणस्य प्रमायाश्च ज्ञानं भविष्यति।
2. इन्द्रियपदार्थः ज्ञातो भविष्यति।
3. प्रत्यक्षम्, अनुमानम्, शब्दः, उपमानम्, अर्थापत्तिः, अनुपलब्धिः इति प्रमाणानि ज्ञातानि भविष्यन्ति।

श्रेयोऽङ्क-प्रारूपम् (Credit Framework)

पाठ्यक्रम-कूटाङ्कः (Course Code)	पाठ्यक्रमशीर्षकम् (Course Title)	पाठ्यक्रमस्य श्रेयोऽङ्कविभाजनम् (Credit Distribution of the Course)			श्रेयोऽङ्काः (Credits)
		व्याख्यानम् (Lecture)	अनुशिक्षणम् (Tutorial)	प्रशिक्षणम्/अभ्यासः (Practical/ Practice)	
प्रधानः पाठ्यक्रमः (Major) 1.7	मानविवेकः	04	0	0	04

पाठ्यक्रमविवरणम् (Details of Course)

अन्वितिः १. प्रत्यक्षम्। **श्रेयोऽङ्कः १**

- प्रमाणलक्षणम्।
- प्रमा।
- प्रत्यक्षलक्षणम्।
- तद्विभागः।
- सन्निकर्षः च।

अन्वितिः २. अनुमानम्। **श्रेयोऽङ्कः १**

- अनुमानलक्षणं तद्विभागश्च।
- असन्निकृष्टपदार्थविचारः।
- व्याप्तियः।
- उपाधिः।
- हेत्वाभासाः।

अन्वितिः ३. शब्दः। **श्रेयोऽङ्कः १**

- शब्दलक्षणम्।
- अन्विताभिधानवादः।

- अभिहितान्वयवादः।
- उपमानलक्षणं च।

अन्वितिः ४. अर्थापत्तिः। **श्रेयोऽङ्कः १**

- अर्थापत्तिनिरूपम् अनुपलब्धिनिरूपणं च।

निर्धारिताः ग्रन्थाः (Essential/Recommended Readings/Texts)

1. मानमेयोदयः, नारायणभट्टपण्डितौ, स्वामियोगीन्द्रानन्दः, षड्दर्शनप्रकाशनप्रतिष्ठानम्, वाराणसी, 1978

सहायकाः ग्रन्थाः (Additional Readings)

1. मीमांसामञ्जरी, आर् तंगस्वामिशर्मा,भारतीयदार्शनिकानुसन्धानपरिषत्, नवदेहली, 1996.

काठिन्यस्तरः 100-199

श्रेयोऽङ्काः - 4
होराः - 60

प्रधानः पाठ्यक्रमः (Major) 1.8: व्याकरणादिप्रामाण्यविवेकः

पाठ्यक्रमस्य उद्देश्यानि (Course Objectives)

1. व्याकरणप्रामाण्यप्रतिपादनम्।
2. लोकवेदयोः पदपदार्थैक्यप्रतिपादनम्।
3. जातिशक्तिप्रतिपादनम्।
4. नामधेयानां प्रामाण्यप्रतिपादनम्।

अधिगमस्य परिणामाः (Learning Outcomes): अस्य पाठ्यक्रमस्य अध्ययनानन्तरं छात्राः :-

1. कस्मिन्नर्थे किं पदं साधु इति ज्ञास्यामः।
2. साधुशब्दप्रयोगे व्याकरणस्य नियामकत्वम्, लोकवेदयोः पदपदार्थैक्यज्ञानम्, जातौ शक्तिश्च भवतीति ज्ञास्यते।
3. नामधेयानां प्रामाण्यमवगम्यते। उद्भित्पदार्थः एवं चित्रापदार्थः कः इति विदितं भविष्यति।
4. तत्प्रख्यन्यायः एवं तद्व्यपदेशन्यायश्च ज्ञातः भविष्यति।
5. वाजपेयाग्नेयबर्हिराज्यप्रोक्षणिनिर्मन्थ्यादिपदार्थाः अवगताः भविष्यन्ति।

श्रेयोऽङ्क-प्रारूपम् (Credit Framework)

पाठ्यक्रम-कूटाङ्कः (Course Code)	पाठ्यक्रमशीर्षकम् (Course Title)	पाठ्यक्रमस्य श्रेयोऽङ्कविभाजनम् (Credit Distribution of the Course)			श्रेयोऽङ्काः (Credits)
		व्याख्यानम् (Lecture)	अनुशिक्षणम् (Tutorial)	प्रशिक्षणम्/अभ्यासः (Practical/ Practice)	
प्रधानः पाठ्यक्रमः (Major) 1.8	व्याकरणादिप्रामाण्यविवेकः	04	0	0	04

पाठ्यक्रमविवरणम् (Details of Course)

अन्वितिः १. शब्दार्थः। **श्रेयोऽङ्कः १**

- व्याकरणप्रामाण्यम्।
- लोकवेदयोः पदपदार्थैक्यविमर्शः।
- जातिशक्तिवादश्च।

अन्वितिः २. नामधेयप्रामाण्यम्। **श्रेयोऽङ्कः १**

- नामधेयानां प्रामाण्यम्।
- उद्भित्पदनिर्वचनम्।
- चित्रापदार्थनिर्णयः च।

अन्वितिः ३. अग्निहोत्रादिपदार्थविचारः। **श्रेयोऽङ्कः १**

- तत्प्रख्यन्यायः।

- तद्व्यपदेशन्यायः।
- वाजपेयपदार्थचन्तनम्।

अन्वितिः ४. नामधेयापवादः। **श्रेयोऽङ्कः १**

- आग्नेयपदार्थनिर्णयः।
- बर्हिराज्यप्रोक्षणिनिर्मन्थ्यादिपदार्थविमर्शः च।

निर्धारिताः ग्रन्थाः (Essential/Recommended Readings/Texts)

1. सायणमाधवाचार्यकृता - जैमिनीयन्यायमालाविस्तरः।

सहायकाः ग्रन्थाः (Additional Readings)

1. भाट्टदीपिका – खण्डदेवः – केन्द्रीयंस्कृतविश्वविद्यालयः, नवदेहली।

काठिन्यस्तरः 100-199

श्रेयोऽङ्काः - 4
होराः - 60

प्रधानः पाठ्यक्रमः (Major) 1.9: मेयविवेकः

पाठ्यक्रमस्य उद्देश्यानि (Course Objectives)

1. द्रव्यजातिगुणक्रियाभावानां प्रतिपादनम्।
2. द्रव्याद्यवान्तरभेदानां निरूपणम्।

अधिगमस्य परिणामाः (Learning Outcomes): अस्य पाठ्यक्रमस्य अध्ययनानन्तरं छात्राः :-

1. प्रमेयज्ञानं सुलभेन भविष्यति।
2. द्रव्यादीनां लक्षणानि, तदवान्तरभेदाः ज्ञाताः भविष्यन्ति।

श्रेयोऽङ्क-प्रारूपम् (Credit Framework)

पाठ्यक्रम-कूटाङ्कः (Course Code)	पाठ्यक्रमशीर्षकम् (Course Title)	पाठ्यक्रमस्य श्रेयोऽङ्कविभाजनम् (Credit Distribution of the Course)			श्रेयोऽङ्काः (Credits)
		व्याख्यानम् (Lecture)	अनुशिक्षणम् (Tutorial)	प्रशिक्षणम्/अभ्यासः (Practical/ Practice)	
प्रधानः पाठ्यक्रमः (Major) 1.9	मेयविवेकः	04	0	0	04

पाठ्यक्रमविवरणम् (Details of Course)

अन्वितिः १. द्रव्यनिरूपणम्। **श्रेयोऽङ्कः १**

- पृथिवी सलिलं तेजः पवमानः तमः व्योम कालः दिक् इत्येते विषयाः निरूप्यन्ते।

अन्वितिः २. आत्मावादः। **श्रेयोऽङ्कः १**

- आत्मनः मनसः शब्दस्य च चिन्तनं क्रियते।

अन्वितिः ३. जातिः। **श्रेयोऽङ्कः १**

- जातिः गुणः इत्यनयोः अध्यापनं भविष्यति।

अन्वितिः ४. क्रिया। **श्रेयोऽङ्कः १**

- क्रिया अभावः इत्यनयोः पाठनं भविष्यति।

निर्धारिताः ग्रन्थाः (Essential/Recommended Readings/Texts)

1. मानमेयोदयः - नारायणभट्टपण्डितौ, स्वामियोगीन्द्रानन्दः, षड्दर्शनप्रकाशनप्रतिष्ठानम्, वाराणसी, 1978

सहायकाः ग्रन्थाः (Additional Readings)

1. मीमांसामञ्जरी - आर् तंगस्वामिशर्मा,भारतीयदार्शनिकानुसन्धानपरिषत्, नवदेहली, 1996.

काठिन्यस्तरः 100-199	श्रेयोऽङ्काः - 4 होराः - 60

प्रधानः पाठ्यक्रमः (Major) 1.10: भावार्थविवेकः

पाठ्यक्रमस्य उद्देश्यानि (Course Objectives)

1. वैश्वदेववैश्वानरादिपदार्थावगमनम्।
2. गौणीगुणभोधकप्रमाणपुरस्सरं गौणीवृत्तेः प्रतिपादनम्।
3. धर्मप्रमाणयोः वाक्यशेषसामर्थ्ययोः प्रतिपादनम्।
4. भावनायाः, अपूर्वस्य, गुणकर्मणः, प्रधानकर्मणः, ब्राह्मणानां लक्षणस्य, मन्त्रलक्षणस्य, मन्त्रावान्तरभेदानां लक्षणस्य, एकवाक्यत्ववाक्यभेदानुषङ्गव्यवायानां च अवबोधनम्।

अधिगमस्य परिणामाः (Learning Outcomes): अस्य पाठ्यक्रमस्य अध्ययनानन्तरं छात्राः :-

1. वैश्वदेववैश्वानरादिपदार्थाः विदिताः भविष्यन्ति।
2. गौणीगुणबोधकप्रमाणपुरस्सरं गौणीवृत्तेः ज्ञानं भविष्यति।
3. वाक्यशेषसामर्थ्ययोः धर्मप्रमाणयोः ज्ञानं भविष्यति।
4. भावना, अपूर्वं, गुणकर्म, प्रधानकर्म, ब्राह्मणानां लक्षणम्, मन्त्रस्य लक्षणम्, मन्त्रभेदानां च लक्षणम्, एकवाक्यत्ववाक्यभेदानुषङ्गव्यवायाः ज्ञाताः भविष्यन्ति।

श्रेयोऽङ्क-प्रारूपम् (Credit Framework)

पाठ्यक्रम-कूटाङ्कः (Course Code)	पाठ्यक्रमशीर्षकम् (Course Title)	पाठ्यक्रमस्य श्रेयोऽङ्कविभाजनम् (Credit Distribution of the Course)			श्रेयोऽङ्काः (Credits)
		व्याख्यानम् (Lecture)	अनुशिक्षणम् (Tutorial)	प्रशिक्षणम्/अभ्यासः (Practical/ Practice)	
प्रधानः पाठ्यक्रमः (Major) 1.10	भावार्थविवेकः	04	0	0	04

पाठ्यक्रमविवरणम् (Details of Course)

अन्वितिः १. गौणी वृत्तिः। **श्रेयोऽङ्कः १**

- वैश्वदेववैश्वानरादिपदार्थनिर्णयः।
- गौणीवृत्तेः परिज्ञानम्
- तत्सिद्धिपेटिका।

अन्वितिः २. भावनाविमर्षः। **श्रेयोऽङ्कः १**

- वाक्यशेषः सामर्थ्यम् इति धर्मप्रमाणयोः चिन्तनम्।
- भावार्थः।
- अपूर्वम्।
- कर्मद्वैविध्यम्।
- सम्मार्गाधिकरणचिन्तनम्।

अन्वितिः ३. विधिमन्त्रविमर्षः। **श्रेयोऽङ्कः १**

- स्तोत्रशस्त्रयोः परामर्शः।
- मन्त्रलक्षणम्।
- ब्राह्मणलक्षणम्।
- ऊहादीनाम् अमन्त्रत्वम्।
- ऋग्लक्षणं सामलक्षणं च।

अन्वितिः ४. यजुर्लक्षणम्। **श्रेयोऽङ्कः १**

- यजुर्लक्षणम्।
- निगदविवेकः।
- एकवाक्यत्वम्।
- वाक्यभेदः।
- अनुषङ्गः।

निर्धारिताः ग्रन्थाः (Essential/Recommended Readings/Texts)

1. सायणमाधवाचार्यकृतः - जैमिनीयन्यायमालाविस्तरः।

सहायकाः ग्रन्थाः (Additional Readings)

1. एन् एस् अनन्तकृष्णशास्त्री, *भाट्टदीपिका*, (खण्डदेवः) श्रीसद्गुरुप्रकाशनम्।

द्वितीयवर्षः

प्रधानपाठ्यक्रमाः

काठिन्यस्तरः
200-299

श्रेयोऽङ्काः - 4
होराः - 60

तृतीयसत्रार्द्धः (Semester - 3)

प्रधानः पाठ्यक्रमः (Major) 2.1: कर्मभेदविमर्शः

पाठ्यक्रमस्य उद्देश्यानि (Course Objectives)

1. कर्मभेदबोधकानां शब्दान्तरादीनां प्रामाणानां प्रतिपादनम्।
2. उपांशुयाजारेवत्यादिवाक्यार्थावबोधनम्।

अधिगमस्य परिणामाः (Learning Outcomes): अस्य पाठ्यक्रमस्य अध्ययनानन्तरं छात्राः :-

1. शब्दान्तरात्, अभ्यासात्, संख्यायाः, संज्ञायाः, गुणात् च कर्मभेदः कथमिति ज्ञास्यते।
2. उपांशुयाजाघाराग्निहोत्रपशुसोमगुणशेषेन्द्रियकामवाक्यादीनां ज्ञानं भविष्यति।
3. रेवतीसौभररथन्तरादीनां ज्ञानं भविष्यति।
4. आधानदाक्षायणयज्ञेषालम्भवत्सालम्भचरूपधानपात्नीवतांश्वदाभ्यचयनप्रकरणान्तरफलसंस्कार्यता-प्रकरणान्तरप्रत्युदाहरणाग्नेयद्विरुक्तिः इत्येतेषां ज्ञानं भविष्यति।

श्रेयोऽङ्क-प्रारूपम् (Credit Framework)

पाठ्यक्रम-कूटाङ्कः (Course Code)	पाठ्यक्रमशीर्षकम् (Course Title)	पाठ्यक्रमस्य श्रेयोऽङ्कविभाजनम् (Credit Distribution of the Course)			श्रेयोऽङ्काः (Credits)
		व्याख्यानम् (Lecture)	अनुशिक्षणम् (Tutorial)	प्रशिक्षणम्/अभ्यासः (Practical/ Practice)	
प्रधानः पाठ्यक्रमः (Major) 2.1	कर्मभेदविमर्शः	04	0	0	04

पाठ्यक्रमविवरणम् (Details of Course)

अन्वितिः १. शब्दान्तरम्। **श्रेयोऽङ्कः १**

- शब्दान्तरात् कर्मभेदविवेकः।
- अभ्यासस्य कर्मभेदबोधकत्वम्।
- विद्वद्वाक्यविमर्शः।

अन्वितिः २. उपांशुयाजादिवाक्यार्थविचारः। **श्रेयोऽङ्कः १**

- उपांशुयाजविवेकः।
- आघाराग्निहोत्रम्।
- पशुसोमविचारः।
- संख्यासंज्ञागुणेभ्यः कर्मभेदः।
- गुणशेषविचारः।
- इन्द्रियकामाधिकरणविवेचनम्।

अन्वितिः ३. रेवत्यादिवाक्यार्थविचारः। **श्रेयोऽङ्कः १**

- रेवत्यादिवाक्यार्थविचारः।
- सौभरवाक्यार्थः।
- रथन्तरसामविचारः।

अन्वितिः ४. अवेष्ट्यादिविचारः। **श्रेयोऽङ्कः १**

- आधानम्।
- दाक्षायणयज्ञविचारः।
- ईषालम्भः वत्सालम्भः चरूपधानं पात्नीवतम् अंश्वदाभ्यविचारः।
- चयनं प्रकरणान्तरं फलसंस्कार्यता प्रकरणान्तरप्रत्युदाहरणम्।
- आग्नेयद्विरुक्तिः।

निर्धारिताः ग्रन्थाः (Essential/Recommended Readings/Texts)

1. सायणमाधवाचार्यकृतः - *जैमिनीयन्यायमालाविस्तरः।*

सहायकाः ग्रन्थाः (Additional Readings)

1. खण्डदेवः, (2010), *भाट्टदीपिका*, नवदेहली : केन्द्रीयंस्कृतविश्वविद्यालयः।

काठिन्यस्तरः 200-299	श्रेयोऽङ्काः - 4 होराः - 60

प्रधानः पाठ्यक्रमः (Major) 2.2: शेषत्वविवेकः

पाठ्यक्रमस्य उद्देश्यानि (Course Objectives)

1. यावज्जीवादिवाक्यार्थावबोधनम्।
2. शाखान्तरप्रमाणेन कर्मभेदः कथमिति प्रतिपादनम्।
3. शेषत्वविचारनिरूपणम्।
4. अरुणादिवाक्यार्थावबोधनम्।
5. लिङ्गादीनां प्रमाणानां प्रतिपादनम्।
6. उपक्रमादिविचारप्रतिपादनम्।

अधिगमस्य परिणामाः (Learning Outcomes): अस्य पाठ्यक्रमस्य अध्ययनानन्तरं छात्राः :-

1. यावज्जीवविचारः, शाखान्तरं, शेषलक्षणं, बादरिमतं, तेषामर्थता, स्फ्यकपालविचारः इत्येतेषां ज्ञानं भविष्यति।
2. अरुणाग्रहैकत्वादिन्यायानां ज्ञानं भविष्यति।
3. लिङ्गादिप्रमाणैः अङ्गत्वबोधः भविष्यति।
4. उपक्रमादिन्यायानां ज्ञानं भविष्यति।

श्रेयोऽङ्क-प्रारूपम् (Credit Framework)

पाठ्यक्रम-कूटाङ्कः (Course Code)	पाठ्यक्रमशीर्षकम् (Course Title)	पाठ्यक्रमस्य श्रेयोऽङ्कविभाजनम् (Credit Distribution of the Course)			श्रेयोऽङ्काः (Credits)
		व्याख्यानम् (Lecture)	अनुशिक्षणम् (Tutorial)	प्रशिक्षणम्/अभ्यासः (Practical/ Practice)	
प्रधानः पाठ्यक्रमः (Major) 2.2	शेषत्वविवेकः	04	0	0	04

पाठ्यक्रमविवरणम् (Details of Course)

अन्वितिः १. यावज्जीवादिविचारः। **श्रेयोऽङ्कः १**

- यावज्जीवविचारः।
- शाखान्तरविवेकः।
- शेषलक्षणम्।
- तेषामर्थताधिकरणविचारः।
- स्फयकपालवेचारः।

अन्वितिः २. अरुणादिवाक्यार्थविचारः। **श्रेयोऽङ्कः १**

- अरुणावाक्यार्थविचारः।
- ग्रहैकत्वाधिकरणविवेकः।
- चमसविचारः।
- आनर्थक्यतदङ्गताविवेकः।

- अभिक्रमणम्, उपवीतम्, वारणविचारः।
- वार्त्रघ्न्यं, हस्तावनेजनं, चतुर्धाकरणम्।

अन्वितिः ३. लिङ्गादिविचारः। **श्रेयोऽङ्कः १**

- लिङ्गस्य मुख्यार्थे विनियोगः।
- ऐन्द्यधिकरणविचारः।
- हविष्कृदाह्वानम्, उत्थानवाग्विसर्गः, सूक्तवाकः, लिङ्गक्रमः, आग्नेय्यविचारः च।

अन्वितिः ४. उपक्रमादिविचारः। **श्रेयोऽङ्कः १**

- उपक्रमप्राबल्यम्।
- गुणमुख्यव्यतिक्रमविचारः।
- प्रकरणम्, क्रमः, समाख्या, प्रमाणानां बलाबलादिविचारः च।

निर्धारिताः ग्रन्थाः (Essential/Recommended Readings/Texts)

1. सायणमाधवाचार्यकृतः जैमिनीयन्यायमालाविस्तरः।

सहायकाः ग्रन्थाः (Additional Readings)

1. खण्डदेवः, (2010), *भाट्टदीपिका*, नवदेहली : केन्द्रीयंस्कृतविश्वविद्यालयः।

काठिन्यस्तरः 200-299	श्रेयोऽङ्काः - 4 होराः - 60

प्रधानः पाठ्यक्रमः (Major) 2.3: अहीनादिन्यायविवेकः

पाठ्यक्रमस्य उद्देश्यानि (Course Objectives)

1. अहीनादीनां स्वरूपप्रतिपादनम्।
2. निवीतोपवीतादीनां प्रतिपादनम्।
3. कर्त्रत्वादिनिरूपणम्।
4. उपांशुयाजादीनामवबोधनम्।
5. आधानादिविचारनिरूपणम्।

अधिगमस्य परिणामाः (Learning Outcomes): अस्य पाठ्यक्रमस्य अध्ययनानन्तरं छात्राः :-

1. अहीनाधिकरणन्यायादीनां ज्ञानं भविष्यति।
2. निवीतोपवीतविधीनां ज्ञानं भविष्यति।
3. नानृतं वदेदित्यादिवाक्यानां तात्पर्यार्थनिर्णयः भविष्यति।
4. अध्वर्युगतसंख्यादिकं विशदतया ज्ञातं भविष्यति।

श्रेयोऽङ्क-प्रारूपम् (Credit Framework)

पाठ्यक्रम-कूटाङ्कः (Course Code)	पाठ्यक्रमशीर्षकम् (Course Title)	पाठ्यक्रमस्य श्रेयोऽङ्कविभाजनम् (Credit Distribution of the Course)			श्रेयोऽङ्काः (Credits)
		व्याख्यानम् (Lecture)	अनुशिक्षणम् (Tutorial)	प्रशिक्षणम्/अभ्यासः (Practical/ Practice)	
प्रधानः पाठ्यक्रमः (Major) 2.3	अहीनादिन्यायविवेकः	04	0	0	04

पाठ्यक्रमविवरणम् (Details of Course)

अन्वितिः १. अहीनादिविचारः। **श्रेयोऽङ्कः १**

- अहीनविचारः।
- प्रतिपदविचारः।
- जाघन्यम्, सन्तर्दनम्, प्रवर्ग्यः, पौष्णपेषणम्, चरावेव पौष्णपेषणम्, एकदैवत्ये पौष्णपेषणम् इत्यादिविचारः।
- निवीतम्, उपवीतम्, उपवीतविधिः, उदक्त्वम्, उपरिधारणम्, दिग्विभागः, परुषिदितम् इत्येतेषां विवेकः।
- कर्त्रता, जञ्जभ्यमानम्, अवगोरणम्, मलवद्वाससा संवादः।
- हिरण्यधारणम्, जयादिहोमः, अश्वप्रतिग्रहेष्टिः, पानव्यापदम्, सोमेन्द्रचरोर्याजमानता, सर्वप्रदानता, शेषकार्यकर्तव्यता, पुरोडाशविभागः।
- मलवद्वाससा संवादः।
- हिरण्यधारणम्।
- जयादिहोमः।

- अश्वप्रतिग्रहेष्टिः।
- पानव्यापदम्।
- सोमेन्द्रचरोर्याजमानता।
- सर्वप्रदानता।
- शेषकार्यकर्तव्यता।
- स्विष्टकृति कृत्वाचिन्ता।
- पुरोडाशविभागः।

अन्वितिः २. उपांशुयाजादिविचारः। **श्रेयोऽङ्कः १**

- उपांशुयाजे शेषकर्म।
- साकंप्रस्थायीये शेषकार्यम्।
- सौत्रामणिः, सर्वपृष्ठेष्टिः, ऐन्द्रवायवे द्विर्भक्षणविचारः।
- सोमे शेषभक्षणविचारः।
- वषट्कर्तुः प्रथमभक्षणम्म्।
- भक्षणविवेकः।
- फलचमसविचारः।
- विप्राणामेव राजन्यचमसानुप्रसर्पणम्।
- पर्णता, साप्तदश्यविचारः।
- आधानपवमानेष्ट्योः विचारः।
- वषट्कर्तुः प्रथमभक्षणम्।
- भक्षस्यानुज्ञापूर्वकत्वम्।
- वैदिकवाक्येन प्रतिवचनम्।
- एकपात्राणामनुशासनम्।
- स्वयं यष्टुभक्षाधिकरणम्।
- फलचमसविचारः।
- विप्राणामेवराजन्यचमसानुप्रसर्पणम्।
- पर्णता,साप्तदश्यविचारः।
- आधानपवमानेष्ट्योः विचारः।

अन्वितिः ३. आधानादिविचारः। **श्रेयोऽङ्कः १**

- आधानस्य सर्वार्थता।
- पवमानेष्टिः।
- पशुधर्माणामग्नीषोमीयार्थता।
- शाखाहरणादीनामुभयदेशार्थता।
- सादनादीनां सवनत्रयार्थता।
- रशनात्रिवृत्त्वादीनां सर्वपश्वर्थता।
- अंश्वदभ्ययोर्ग्रहधर्मवत्त्वविचारः।
- चित्रिण्यादीनामिष्टकाधर्मवत्त्वम्।
- अभिषवादीनां सोममात्रता।
- प्रतिनिधिविचारः।
- अभिमर्शनमन्त्रस्याङ्गप्रधानार्थता।
- दीक्षादक्षिणयोः प्रधानार्थता।
- सामिधेनीनां हविर्धानाङ्गत्वम्, ऋत्विजां संख्याविशेषनियमः।

अन्वितिः ४. आध्वर्यवादिविचारः। **श्रेयोऽङ्कः १**

- चमसाध्वर्यूणां पृथक्त्वचिन्तनम्।

- चमसाध्वर्यूणां बहुत्वम्।
- चमसाध्वयूणां दशसंख्यानियमः।
- शमितुरपृथक्त्वम्।
- अध्वर्य्यादीनां कर्तव्यताविवेकः।
- प्रेषानुवचनम्।
- चमसहोमेऽध्वर्युकर्तृता।
- श्येनवाजपेयययोरनेककर्तृकत्वविचारः।
- क्रयस्य स्वामिकर्मता, वपनादिसंस्काराणां याजमानता, तपसो याजमानता।
- लोहितोष्णीषविचारः।
- गुणकामानां याजमानता, आयुरादिमन्त्राणां याजमानता, द्वयाम्नातस्योभयप्रयोज्यता।
- अभिज्ञस्य वाचयितृत्वम्, द्वादशद्वन्द्वानमाध्वर्यवत्वं, होतुराध्वर्यवकरणमंत्रानुष्ठातृत्वम्।
- प्रेषप्रैषार्थयोः भिन्नकर्तृकत्वं, प्रेषमंत्राणामाध्वयंवत्वम्।
- करणमंत्रफलस्य याजमानता, करणमन्त्रेषु कर्मार्थफलस्य ऋत्विग्धर्मता, भद्रमंत्रस्योभयगामिता, द्रव्यसंस्कारस्यांगप्रधानार्थता।
- प्राकृतपुरोडाशादीनां निधानाम्, काम्येष्पांशुत्वस्य प्रधानार्थताधिकरणम्, श्येनांगविचारः, सर्वश्येनांगानां नवनीताज्यकत्वम्, तरसमयविचारः।

निर्धारिताः ग्रन्थाः (Essential/Recommended Readings/Texts)

1. सायणमाधवाचार्यकृतः - जैमिनीयन्यायमालाविस्तरः।

सहायकाः ग्रन्थाः (Additional Readings)

1. खण्डदेवः, (2010), *भाट्टदीपिका*, नवदेहली : केन्द्रीयंस्कृतविश्वविद्यालयः।

काठिन्यस्तरः 200-299

श्रेयोऽङ्काः - 4
होराः - 60

प्रधानः पाठ्यक्रमः (Major) 2.4: क्रत्वर्थपुरुषार्थविवेकः

पाठ्यक्रमस्य उद्देश्यानि (Course Objectives)

1. क्रत्वर्थपुरुषार्थविचाराणां निरूपणम्।
2. तदङ्गतया लिप्सा, प्रजापतिव्रतं, यज्ञायुधादीनाम् अध्ययनम्।
3. पर्णमय्यादीनां न्यायानां ज्ञानसम्पादनम्।
4. श्रुत्यादीनां क्रमप्रतिपादनम्।
5. प्रयाजेकादशत्वादिविचारावबोधनम्।

अधिगमस्य परिणामाः (Learning Outcomes): अस्य पाठ्यक्रमस्य अध्ययनानन्तरं छात्राः :-

1. कः पुरुषार्थः, कः क्रत्वर्थः इति ज्ञानं भविष्यति।
2. पर्णमयीन्यायः, संयोगपृथक्त्वन्यायः इत्यादिन्यायाः ज्ञास्यन्ते।
3. केन क्रमेण अनुष्ठानं कार्यमिति ज्ञास्यते।
4. आगन्तुकानां कुत्र निवेशः इति ज्ञास्यते।

श्रेयोऽङ्क-प्रारूपम् (Credit Framework)

पाठ्यक्रम-कूटाङ्कः (Course Code)	पाठ्यक्रमशीर्षकम् (Course Title)	पाठ्यक्रमस्य श्रेयोऽङ्कविभाजनम् (Credit Distribution of the Course)			श्रेयोऽङ्काः (Credits)
		व्याख्यानम् (Lecture)	अनुशिक्षणम् (Tutorial)	प्रशिक्षणम्/अभ्यासः (Practical/ Practice)	
प्रधानः पाठ्यक्रमः (Major) 2.4	अहीनादिन्यायविवेकः	04	0	0	04

पाठ्यक्रमविवरणम् (Details of Course)

अन्वितिः १. क्रत्वर्थपुरुषार्थविचारः। **श्रेयोऽङ्कः १**

- क्रत्वर्थपुरुषार्थजिज्ञासा।
- प्रजापतिव्रतविचारः।
- यज्ञायुधविवेकः।
- पश्वेकत्व,पशुलिङ्गविवक्षितत्वविवेकः।
- आश्रयिकर्म।
- प्रयुक्तिविचारप्रतिज्ञा।
- दध्यानयनस्यामिक्षाप्रयुक्तता।
- पदकर्म, तुषोपवापः, लोहितनिरसनम्, पुरोडाशस्य स्विष्टकृदप्रयुक्तत्वम्।
- प्रयाजशेषाभिधारणचिन्तनम्।
- समानयनस्य आज्यधर्मप्रयोजकता, जौहवोपभृतयोः क्रमेणोभयार्थता, अष्टसंख्यानियमनम्।

- स्वरोः छेदनाद्यप्रयोजकता, शाखाहरणम्, छेदनस्य शाखाप्रयुक्तता, शाखाप्रहरणस्य प्रतिपत्तिकर्मता।
- निनयनस्य प्रतिपत्तिकर्मता, दण्डदानस्यार्थकर्मता, प्राशनस्य प्रतिपत्तिकर्मता, अवभृथगमनस्य प्रतिपत्तिकर्मता।
- कर्तृदेशकालविधिविचारः।
- द्रव्यसंस्काराणांनियमार्थता, अवघातादीनां नियमार्थता।
- अहीनलक्षणम्।
- आतिथ्याबर्हिन्यायविवेकः।
- कर्तृदेशकालविधिविचारः।
- द्रव्यसंस्काराणां नियमार्थता।
- अवघातादीनां नियमान्धता।
- अहीनलक्षणम्।
- आतिथ्याबर्हिषः साधारण्यम्।

अन्वितिः २. पर्णमय्यादिविचारः। **श्रेयोऽङ्कः १**

- पर्णमयीन्यायः।
- संयोगपृथक्त्वविचारः।
- पयोव्रतविवेकः।
- विश्वजिन्न्यायविचारः।
- रात्रिसत्रविवेकः।
- काम्यानां श्रुतफलर्थता।
- दर्शपूर्णमासादीनां सर्वकामार्थता, दर्शपूर्णमासादीनां प्रतिफलपृथगनुष्ठानता।
- योगासिद्धिन्यायः।
- अनुयाजानामाग्निमारुतोवंकालता।
- सोमादीनां दर्शपूर्णमासोत्तरकालता।
- जातेष्टिविचारः।
- विदेवनादीनां राजसूयाङ्गत्वम्, विदेवनादेः कृत्स्नराजसूयाङ्गत्वम्।
- आमनहोमः, दधिग्रहस्य नित्यत्वम्।
- वैश्वानरस्य नैमित्तिकत्वम्।
- पिण्डपितृयज्ञविचारः।

- रशनायाः यूपाङ्गता, स्वरोः यूपाङ्गता, आघारादीनामङ्गता, ज्योतिष्टोमे दीक्षणीयादेः अङ्गता।

अन्वितिः ३. श्रुतिक्रमादिविचारः। **श्रेयोऽङ्कः १**

- श्रुतिक्रमः।
- अर्थक्रमः।
- प्रयाजानुमत्रणमन्त्रेष्वनियमविवेकः।
- पाठक्रमः।
- प्रवृत्तिक्रमः।
- स्थानक्रमः।
- मुख्यक्रमः।
- पाठक्रमप्राबल्यम्, मंत्रपाठप्राबल्यम्, प्रयोगवचनाच्चोदकस्य प्राबल्यम्।
- विकृतीष्टीनां सद्यस्कालता।
- तदाद्युत्कर्षतदन्तापकर्षन्यायः।
- प्रवृत्त्या प्रोक्षणादीनां सौमिकपूर्वभाविता।
- पदार्थानुसमयः।
- मुष्टिकपालोपधानम्, अवदानस्य प्रदानान्तनुसमयः, अंजनादेः परिव्याणान्तानुसमयः, दैवतावदानेषु पदार्थानुसमयः।
- नानाबीजेष्टिविचारः।
- यजमानसंस्काराणां रुक्मप्रतिमोचनपूर्वभावित्वम्।

अन्वितिः ४. प्रयाजेकादशत्वादिविचारः। **श्रेयोऽङ्कः १**

- प्रयाजेकादशत्वस्य सर्वसम्पाद्यत्वम्।
- स्वस्थानविवृद्धिविचारः।
- आगन्तूनाम् अन्तेनिवेशः।
- ग्रहेष्टकादीनां क्रत्वग्निशेषत्वम्।
- चित्रिण्यादीनां मध्यमचितावुपधानाधिकरणम्, लोकंपृणातः पूर्वं चित्रिण्यादीनामुपधानम्, इष्टिसंस्कृतेऽग्नावग्निहोत्रानुष्ठानम्।
- दीक्षायाः इष्टिसिद्धता।
- काम्यानामनियमेनानुष्ठानम्, यज्ञानामग्निष्टोमपूर्वकत्वम्, ज्यौतिष्टोमविकाराणामग्निष्टोमपूर्वकत्वम्, एकानेकस्तोमानामग्निष्टोमपूर्वकत्वम्।

- पाठक्रमात् श्रुत्यर्थयोः प्राबल्यम्, मुख्यक्रमेणाग्नेयस्य पूर्वमवदानानुष्ठानम्, इष्टिसोमयोः पौवापर्यनियमः।
- ब्राह्मणस्यापीष्टिसोमयोः पौर्वापर्यानियमाः, उपांशुयाजाज्यस्य सोमादनुत्कर्षः।
- विकृतीष्टीनां सद्यस्कालता, सोमात्सान्नाय्यविराणामुत्कर्षः, सोमविकाराणां दर्शपूर्णमासात्प्रागकर्तव्यत्वम्।

निर्धारिताः ग्रन्थाः (Essential/Recommended Readings/Texts)

1. सायणमाधवाचार्यकृतः - जैमिनीयन्यायमालाविस्तरः।

सहायकाः ग्रन्थाः (Additional Readings)

1. खण्डदेवः, (2010), *भाट्टदीपिका*, नवदेहली : केन्द्रीयंस्कृतविश्वविद्यालयः।

काठिन्यस्तरः 200-299	श्रेयोऽङ्काः - 4 होराः - 60

प्रधानः पाठ्यक्रमः (Major) 2.5: अधिकारविवेकः

पाठ्यक्रमस्य उद्देश्यानि (Course Objectives)

1. कर्माधिकारप्रतिपादनम्।
2. प्रतिनिधिनिरूपणम्।
3. अभ्युदयेष्ट्यादिविचारप्रतिपादनम्।

अधिगमस्य परिणामाः (Learning Outcomes): अस्य पाठ्यक्रमस्य अध्ययनानन्तरं छात्राः :-

1. नित्यनैमित्तिककाम्यकर्मसु अधिकारज्ञानं भविष्यति।

श्रेयोऽङ्क-प्रारूपम् (Credit Framework)

पाठ्यक्रम-कूटाङ्कः (Course Code)	पाठ्यक्रमशीर्षकम् (Course Title)	पाठ्यक्रमस्य श्रेयोऽङ्कविभाजनम् (Credit Distribution of the Course)			श्रेयोऽङ्काः (Credits)
		व्याख्यानम् (Lecture)	अनुशिक्षणम् (Tutorial)	प्रशिक्षणम्/अभ्यासः (Practical/ Practice)	
प्रधानः पाठ्यक्रमः (Major) 2.5	अधिकारविवेकः	04	0	0	04

पाठ्यक्रमविवरणम् (Details of Course)

अन्वितिः १. कर्मसु अधिकारः। **श्रेयोऽङ्कः १**

- अधिकारविचारः।
- रथकारन्यायः
- सत्रविचारः।
- प्रतिनिधिविचारः।

अन्वितिः २. हविषां विचारः। **श्रेयोऽङ्कः १**

- अवत्तहविषः नाशविचारः।
- शेषभक्षणविचारः।
- भेदनहोमादिविचारः।
- शाखाप्रहरणविचारः।

अन्वितिः ३. अभ्युदयेष्ट्यादिविचारः। **श्रेयोऽङ्कः १**

- अभ्युदयेष्टिः।
- भेदनहोमः।
- अपच्छेदपेटिका।
- सत्रविचारः।

- विश्वजित्पेटिका।
- अध्वरकल्पादिषु त्रैवर्णिकाधिकारविचारः।

अन्वितिः ४. विश्वजद्विचारः। **श्रेयोऽङ्कः १**

- विश्वजिति दक्षिणाविचारः।
- सहस्रसंवत्सरविचारः।
- श्रौतस्मार्तकर्मणामुदगयनादिकालनियमनम्।
- पयोव्रतादीनां नित्यता।
- पशुशब्दस्य छागपरत्वम्।

निर्धारिताः ग्रन्थाः (Essential/Recommended Readings/Texts)

1. सायणमाधवाचार्यकृतः, *जैमिनीयन्यायमालाविस्तरः।*

सहायकाः ग्रन्थाः (Additional Readings)

1. खण्डदेवः, (2010), *भाट्टदीपिका*, नवदेहली : केन्द्रीयंस्कृतविश्वविद्यालयः।

काठिन्यस्तरः 200-299

श्रेयोऽङ्काः - 4
होराः - 60

चतुर्थसत्रार्द्धः (Semester - 4)

प्रधानः पाठ्यक्रमः (Major) 2.6: अतिदेशविवेकः

पाठ्यक्रमस्य उद्देश्यानि (Course Objectives)

1. सामान्यरूपेण विशेषरूपेण च अतिदेशावबोधनम्।

अधिगमस्य परिणामाः (Learning Outcomes): अस्य पाठ्यक्रमस्य अध्ययनानन्तरं छात्राः :-

1. अतिदेशलक्षणं तद्भेदाश्च ज्ञास्यन्ते।
2. विशेषातिदेशज्ञानं भविष्यति।
3. नामातिदेशः, वचनातिदेशः, चोदनालिङ्गातिदेशः ज्ञास्यते।

श्रेयोऽङ्क-प्रारूपम् (Credit Framework)

पाठ्यक्रम-कूटाङ्कः (Course Code)	पाठ्यक्रमशीर्षकम् (Course Title)	पाठ्यक्रमस्य श्रेयोऽङ्कविभाजनम् (Credit Distribution of the Course)			श्रेयोऽङ्काः (Credits)
		व्याख्यानम् (Lecture)	अनुशिक्षणम् (Tutorial)	प्रशिक्षणम्/अभ्यासः (Practical/ Practice)	
प्रधानः पाठ्यक्रमः (Major) 2.6	अतिदेशविवेकः	04	0	0	04

पाठ्यक्रमविवरणम् (Details of Course)

अन्वितिः १. **श्रेयोऽङ्कः १**

- प्रयाजादीनाम् अपूर्वप्रयुक्तविचारः।
- रथन्तरशब्दविचारः।

अन्वितिः २. **श्रेयोऽङ्कः १**

- प्रणयनविचारः
- ऐकाहिकतिकर्तव्यताविचारः।

अन्वितिः ३. **श्रेयोऽङ्कः १**

- विशेषातिदेशविचारादिः।

अन्वितिः ४. **श्रेयोऽङ्कः १**

- द्वादशाहिकविचारादिः।
- दर्विहोमविचारः।

निर्धारिताः ग्रन्थाः (Essential/Recommended Readings/Texts)

1. सायणमाधवाचार्यकृतः, *जैमिनीयन्यायमालाविस्तरः।*

सहायकाः ग्रन्थाः (Additional Readings)

1. खण्डदेवः, (2010), *भाट्टदीपिका*, नवदेहली : केन्द्रीयंस्कृतविश्वविद्यालयः।

काठिन्यस्तरः 200-299	श्रेयोऽङ्काः - 4 होराः - 60

प्रधानः पाठ्यक्रमः (Major) 2.7: ऊहविवेकः

पाठ्यक्रमस्य उद्देश्यानि (Course Objectives)

1. ऊहावबोधनम्।
2. अतिदेशोहयोः भेदनिरूपणम्।

अधिगमस्य परिणामाः (Learning Outcomes): अस्य पाठ्यक्रमस्य अध्ययनानन्तरं छात्राः :-

1. ऊहस्य परिनिष्ठितं ज्ञानं भविष्यति।
2. ऊहभेदाः सुललिततया ज्ञताः भविष्यन्ति।
3. तल्लक्ष्याणि च ज्ञास्यन्ते।
4. अतिदेशात् ऊहस्य वैलक्ष्यण्यं ज्ञातुं शक्ष्यन्ति।

श्रेयोऽङ्क-प्रारूपम् (Credit Framework)

पाठ्यक्रम-कूटाङ्कः (Course Code)	पाठ्यक्रमशीर्षकम् (Course Title)	पाठ्यक्रमस्य श्रेयोऽङ्कविभाजनम् (Credit Distribution of the Course)			श्रेयोऽङ्काः (Credits)
		व्याख्यानम् (Lecture)	अनुशिक्षणम् (Tutorial)	प्रशिक्षणम्/अभ्यासः (Practical/ Practice)	
प्रधानः पाठ्यक्रमः (Major) 2.7	ऊहविवेकः	04	0	0	04

पाठ्यक्रमविवरणम् (Details of Course)

अन्वितिः १. **श्रेयोऽङ्कः १**

- ऊहः।
- ऊहभेदादिः।
- धर्माणाम् अपूर्वप्रयुक्तत्वम्।
- देवताविग्रहविचारः।
- आरम्भणीयेष्टिविचारः।
- प्रोक्षणादीनां धर्माणामपूर्वप्रयुक्तत्वविचारः।
- विग्रहादिपञ्चकनिराकरणम्।
- धर्माणां परमापूर्वावान्तरापूर्वप्रयुक्तत्त्वविचाराः।
- विकर्षणप्रोक्षणयोः सकृदनुष्ठानम्।
- पत्नीसंयाजसंस्थाधिकरणम्।
- सामिधेनीषु त्रिरभ्यासस्य उद्देश्यतावच्छेदकम्, आरम्भणीयेष्टिविचारः, निर्वापमन्त्रे सावित्रादिपदानामनूहविचारः।

अन्वितिः २. **श्रेयोऽङ्कः १**

- ऊहग्रन्थस्य पौरुषेयत्वनिरूपणम्।
- साम्नाम् ऋक्संस्कारकताधिकरणम्।
- तृचगानविचाराः।
- प्रगाथाधिकरणम्।
- गीतिसम्पादकाक्षरविकारादीनां विकल्पाधिकरणम्।
- प्रगीतेनैव मन्त्रेण स्तुत्यादिकमिति विचारः।
- याज्यादिस्वरविचारः, साम्नि वर्णविकारस्थानव्यवस्था, स्तोभविचारः।
- संस्कारोहविचाराः।
- बृहद्रथन्तरयोः धर्मव्यवस्थाविचारः।
- सौर्यादिषु पार्वणहोमाद्यननुष्ठानविचारः, समिदादीनां यागनामधेयत्वनिष्कर्षः।

अन्वितिः ३. **श्रेयोऽङ्कः १**

- विकृतौ अग्निव्रीह्यादिपदानाम् ऊहविचाराः।
- लौकिके यूपस्पर्श प्रायश्चित्ताधिकरणम्।
- पाशाधिकरणन्यायः।
- पत्नीं सन्नह्य इति मन्त्रे ऊहविचारः।
- प्रास्मा अग्निमिति मन्त्रे अनूहविचारः।
- प्रतिनिधेरूहानूहविचारः।
- द्विपश्वादिपशुविकृतौ बहुदैवत्ये च पशौ ऊहविचारः।

अन्वितिः ४. **श्रेयोऽङ्कः १**

- ऊहविशेषविचारः।
- अध्रिगुप्रैषे षड्विंशतिरस्य वङ्क्रय इत्यत्र उरूकादिशब्दार्थविचारः।
- अग्निनाशे प्रायश्चित्तविचारः।
- दर्शार्थस्य उद्धरणस्य अमन्त्रकत्वविचारः।
- दधिश्रृतयोः प्रदेयधर्मानुष्ठानाननुष्ठानविचारः।
- ईशानाय परस्वत इत्यत्र यागान्तरविधानविचारः।
- आज्येन शेषं संस्थापयति इत्यनेन कर्मान्तरविधानविचारः।

निर्धारिताः ग्रन्थाः (Essential/Recommended Readings/Texts)

1. सायणमाधवाचार्यकृतः, *जैमिनीयन्यायमालाविस्तरः।*

सहायकाः ग्रन्थाः (Additional Readings)

1. खण्डदेवः, (2010), *भाट्टदीपिका*, नवदेहली : केन्द्रीयंस्कृतविश्वविद्यालयः।

काठिन्यस्तरः 200-299	श्रेयोऽङ्काः - 4 होराः - 60

प्रधानः पाठ्यक्रमः (Major) 2.8: बाधविवेकः

पाठ्यक्रमस्य उद्देश्यानि (Course Objectives)

1. प्राप्ताप्राप्तबाधनिरूपणम्।
2. सपरिकरं बाधनिरूपणम्।

अधिगमस्य परिणामाः (Learning Outcomes): अस्य पाठ्यक्रमस्य अध्ययनानन्तरं छात्राः :-

1. प्राप्ताप्राप्तबाधं विवेचयितुं समर्थो भविष्यति।
2. बाधलक्षणं तद्भेदांश्च सम्यक् ज्ञास्यति।
3. चर्वादिशब्दार्थं निर्णेतुं समर्थ्याः भविष्यन्ति।

श्रेयोऽङ्क-प्रारूपम् (Credit Framework)

पाठ्यक्रम-कूटाङ्कः (Course Code)	पाठ्यक्रमशीर्षकम् (Course Title)	पाठ्यक्रमस्य श्रेयोऽङ्कविभाजनम् (Credit Distribution of the Course)			श्रेयोऽङ्काः (Credits)
		व्याख्यानम् (Lecture)	अनुशिक्षणम् (Tutorial)	प्रशिक्षणम्/अभ्यासः (Practical/ Practice)	
प्रधानः पाठ्यक्रमः (Major) 2.8	बाधविवेकः	04	0	0	04

पाठ्यक्रमविवरणम् (Details of Course)

अन्वितिः १. **श्रेयोऽङ्कः १**

- बाधलक्षणपरिष्कारः।
- बाधभेदाः।
- कृष्णलेष्ववहननबाधविचारः।
- विष्णवावाहनबाधः, खलेवाल्यां आरम्भणीयाबाधविचारः च।
- यूपाहुतिस्थाण्वाहुतिबाधः।
- उत्तमप्रयाजादीनाम् आरादुपकारकतासंस्कारकर्मताविचारः।
- चरुशब्दस्यार्थनिर्णयः तत्फलञ्च।

अन्वितिः २. **श्रेयोऽङ्कः १**

- कृष्णलेष्ट्यनुष्ठानविचारः।
- दक्षिणाविचारः।
- भक्षस्य प्रतिपत्त्यर्थताविचारः।
- सत्रे ऋत्विग्वरणादेरभावविवेकः।
- पृष्ठशमनीयकर्तृत्वविचारः।

- द्वेष्यदानस्य अदृष्टार्थता।
- अस्थियज्ञविचारः।
- सर्वस्वारयागविचारः।
- सत्रे अदृष्टार्थदानस्य कर्तव्यताविचारः।
- पवमानेष्टौ निर्वापानुष्ठानविचारः।
- वाजपेये मुष्टिलोपन्यायः।
- धेन्वादिशब्दानामर्थनिर्णयः।
- वायव्यं श्वेतमिति अजस्य ग्रहणम्, खलेवाल्यामङ्गानुष्ठानविचारः, महापितृयज्ञे धानासु अवघातविचारः।

अन्वितिः ३. **श्रेयोऽङ्कः १**

- पश्चादौ प्रयाजादिषु गुणमात्रविधिविचारः।
- हिरण्यगर्भमन्त्रस्य उत्तराघारगुणत्वविचारः।
- अग्निचयने दीक्षाहुतीनां समुच्चयविचारः।
- पुनराधाने आधानदक्षिणानां निवृत्तिविवेकः।
- आग्रयणेवासोवत्सयोः प्राकृतदक्षिणाबाधकत्वस्य, तत्र प्राकृतधर्मानुष्ठानस्य च विचारः।
- ज्योतिष्टोमे दक्षिणाविचारः।
- साद्यस्क्रे सोमक्रयसाधनविचारः।
- विकृतिषु प्राकृतदक्षिणाबाधविचारः।

अन्वितिः ४. **श्रेयोऽङ्कः १**

- नक्षत्रेष्टौ अङ्गानां समुच्चयविचारः।
- शरकुशन्यायः।
- बृहस्पतिसवे ग्रहाणां समुच्चयविचारः।
- वाजपेयादिषु समुच्चयविचारः।
- विकृतिषु प्राकृतसाम्नां बाधाबाधविचारः।
- यागादौ विधिगतशब्देनैव देवताद्यभिधानविचारः।
- अनूयाजेषु स्विष्टकृद्यागस्य संस्कारकर्मताविचारः।
- याज्यापुरोनुवाक्ययोः दृष्टार्थता।
- मनोतामन्त्रस्य विकृतौ अनूहविचारः।
- वैश्यस्तोमे कण्वरथन्तरस्य स्वयोनौ गानविचारः।

- अग्निष्टुति स्तुतशस्त्रयोः अविकारविचारः।
- पशौ आवाहनादिषु आज्यपदानूहविवेकः।

निर्धारिताः ग्रन्थाः (Essential/Recommended Readings/Texts)

1. सायणमाधवाचार्यकृतः, *जैमिनीयन्यायमालाविस्तरः।*

सहायकाः ग्रन्थाः (Additional Readings)

1. खण्डदेवः, (2010), *भाट्टदीपिका*, नवदेहली : केन्द्रीयंस्कृतविश्वविद्यालयः।

काठिन्यस्तरः 200-299	श्रेयोऽङ्काः - 4 होराः - 60

प्रधानः पाठ्यक्रमः (Major) 2.9: बाधापवादविवेकः

पाठ्यक्रमस्य उद्देश्यानि (Course Objectives)

1. बाधापवादनिरूपणम्।
2. विध्यन्तानुष्ठानावगमनम्।
3. साम्नाम् आगमप्रतिपादनम्।
4. सामिधेनीषु संख्यापूर्तिबोधनम्।
5. तृचे गानविचारावूमनम्।
6. निषेधपर्युदासयोः भेदावबोधनम्।

अधिगमस्य परिणामाः (Learning Outcomes): अस्य पाठ्यक्रमस्य अध्ययनानन्तरं छात्राः :-

1. बाधस्य अपवादान् ज्ञातुं शक्ष्यन्ति।
2. सामिधेनीषु संख्यापूर्तिं ज्ञातुं प्रभविष्यन्ति।
3. निषेधपर्युदासयोः भेदं निरूपयिष्यन्ति।
4. सत्राहीनयोः वैलक्षण्यं ज्ञास्यन्ति।

श्रेयोऽङ्क-प्रारूपम् (Credit Framework)

पाठ्यक्रम-कूटाङ्कः (Course Code)	पाठ्यक्रमशीर्षकम् (Course Title)	पाठ्यक्रमस्य श्रेयोऽङ्कविभाजनम् (Credit Distribution of the Course)			श्रेयोऽङ्काः (Credits)
		व्याख्यानम् (Lecture)	अनुशिक्षणम् (Tutorial)	प्रशिक्षणम्/अभ्यासः (Practical/ Practice)	
प्रधानः पाठ्यक्रमः (Major) 2.9	बाधापवादविवेकः	04	0	0	04

पाठ्यक्रमविवरणम् (Details of Course)

अन्वितिः १. **श्रेयोऽङ्कः १**

- एकदेशग्रहणे प्राथमिकानामेव ग्रहणविचारः।
- एकत्रिके तृचे गानविचारः।
- द्विरात्रादिषु दशरात्रस्य विध्यन्तानुष्ठानविचारः।
- आधूननवपनार्थमन्त्राणाम् उपादाननियमः अस्ति नवेति विचारः।
- विवृद्धस्तोमके अप्राकृतानां साम्नामागमविचारः।
- सामिधेनीषु संख्यापूर्तिविचारः।
- षोडशिनः प्राकृतत्वादिविचारः।
- 'यदि जगत्सामा आग्रयणाग्रान्' इति वाक्यार्थविचारः।
- गोसवादौ उपवत्यग्रवत्योः समुच्चयः।

- ऐन्द्रवायवादिषु त्र्यनीकासमूढव्यूढद्वादशाहादिविचारः प्रतिकर्षविचारः च।

अन्वितिः २. **श्रेयोऽङ्कः १**

- रथन्तरादिसाम्नां तृचे गानविचारः।
- 'स्वर्दृशं प्रति वीक्षेत' इति वाक्यार्थविचारः।
- गवामयने पृठ्यषडहे बृहद्रथन्तरयोः विभागविचारः।
- प्रायणीयोदयनीययोः ऐकादशिनविभागविचारः।
- सर्वपृष्ठे देशविशेषव्यवस्थाविचारः।
- वैरूपवैराजसाम्नोः पृष्ठकार्ये निवेशविचारः।
- त्रिवृति स्तोमगतसंख्याविकारविचारः।
- उभयसाम्नि बृहद्रथन्तरयोः समुच्चयविचारः।
- मध्वशनघृताशनयोः अनुष्ठानविचारः।
- मानसस्य द्वादशाहाङ्गताविचारः।
- सत्रस्वरूपविचारः।
- सत्राहीनयोः विवेकः।
- पौण्डरीके दक्षिणाविचारः।
- मानवीषु सामिधेनीत्वविचारः।
- वाससि मानोपावहरणयोः अनुष्ठानविचारः।

अन्वितिः ३. **श्रेयोऽङ्कः १**

- पशुयागे प्रत्यङ्ग हविष्ट्वम् ज्योतिष्टोमे अनिज्याशेषैः त्र्यङ्गः स्विष्टकृद्विचारः।
- अध्यूध्न्याः इडाविकारताविचारः।
- वनिष्ठोः भक्षविकारता।
- मैत्रावरुणादीनां शेषभक्षविचारः।
- गृहमेधीयाज्यभागन्यायः।
- प्रायणीयातिथ्ययोः, उपसदामपूर्वार्थताविचारः।
- अवभृथस्य अपूर्वताविचारः।
- वाजपेयादौ यूपादीनां खादिरत्वादिविचारः।
- काम्येष्टिषु प्राकृतद्रव्यदैवतस्य निवृत्तिविचारः।
- सोमापौष्णपशौ खादिरयूपस्य निवृत्तिविचारः।

- ब्रह्मवर्चसकामैः व्रीहिभिरेव यागविचारः।
- पञ्चावदानतायाः सर्वाङ्गसाधारण्यविचारः।

अन्वितिः ४. **श्रेयोऽङ्कः १**

- नार्षेयमित्यादौ निषेधस्य पर्युदासरूपता।
- 'न तौ पशौ करोति, न सोमे इत्यादौ निषेधस्य अर्थवादताविचारः।
- नातिरात्रे षोडशिनमित्यत्र विकल्पविचारः।
- 'जर्तिल यवाग्वा' इत्यादौ अर्थवादत्वविचारः।
- आधाने उपवादे विकल्पविचारः।
- दीक्षितदानादिनिषेधस्य पर्युदासताविवेकः।
- पदादिभिः आहवनीयादेः बाधविचारः।
- वैमृधादिषु साप्तदश्यविधेः उपसंहारार्थता।
- प्रदानेषु स्वाहाकारनियमः।
- अग्न्यतिग्राह्यस्य विकृतावुपदेशः।
- चतुरवत्तोपपत्तिविचारः।
- दर्शपूर्णमासयोः आग्नेयैन्द्राग्नयोरनुवादता. उपांशुयाजद्रव्यविचारः।
- उपांशुयाजस्य देवताविचारः कालविचारश्च।

निर्धारिताः ग्रन्थाः (Essential/Recommended Readings/Texts)

1. सायणमाधवाचार्यकृतः, *जैमिनीयन्यायमालाविस्तरः।*

सहायकाः ग्रन्थाः (Additional Readings)

1. खण्डदेवः, (2010), *भाट्टदीपिका*, नवदेहली : केन्द्रीयंस्कृतविश्वविद्यालयः।

काठिन्यस्तरः 200-299	श्रेयोऽङ्काः - 4 होराः - 60

प्रधानः पाठ्यक्रमः (Major) 2.10: अनुष्ठानविवेकः

पाठ्यक्रमस्य उद्देश्यानि (Course Objectives)

1. प्रयोगविधिबोधितानुष्ठाने तन्त्रप्रसङ्गयोः निरूपणम्।
2. समुदितानामेव आग्नेयादीनां फलसम्बन्धनिरूपणम्।
3. कपिञ्चलाधिकरणादिस्वरूपप्रतिपादनम्।
4. भूयोनुग्रहन्यायनिरूपणम्।
5. आर्त्विज्यादिप्रतिपादनम्।

अधिगमस्य परिणामाः (Learning Outcomes): अस्य पाठ्यक्रमस्य अध्ययनानन्तरं छात्राः :-

1. तन्त्रप्रसङ्गयोः भेदं ज्ञातुं शक्ष्यन्ति।
2. अङ्गानां कुत्र सकृदनुष्ठानं, कुत्र आवृत्त्या अनुष्ठानमिति ज्ञानं प्राप्स्यन्ति।
3. कपिञ्जलाधिकरणन्यायादीन् लोके शास्त्रान्तरे च सञ्चारयितुं समर्थाः भविष्यन्ति।

श्रेयोऽङ्क-प्रारूपम् (Credit Framework)

पाठ्यक्रम-कूटाङ्कः (Course Code)	पाठ्यक्रमशीर्षकम् (Course Title)	पाठ्यक्रमस्य श्रेयोऽङ्कविभाजनम् (Credit Distribution of the Course)			श्रेयोऽङ्काः (Credits)
		व्याख्यानम् (Lecture)	अनुशिक्षणम् (Tutorial)	प्रशिक्षणम्/अभ्यासः (Practical/ Practice)	
प्रधानः पाठ्यक्रमः (Major) 2.10	अनुष्ठानविवेकः	04	0	0	04

पाठ्यक्रमविवरणम् (Details of Course)

अन्वितिः १. **श्रेयोऽङ्कः १**

- प्रयाजादीनां तन्त्रानुष्ठानम्।
- कपिञ्जलाधिकरणन्यायः।
- उत्तरा दोहयतीति वाक्यार्थविचारः।
- आधारादीनां तन्त्रानुष्ठानविचारः।
- आग्नेयकृष्णग्रीवयोः पृथगनुष्ठानम्।
- आग्नेयादीनां प्रधानानां तन्त्रानुष्ठानविचारः।
- दर्शपूर्णमासेष्टिप्रभृतिषु अङ्गानां तन्त्रेण अभ्यासेन वा अनुष्ठानस्य विचारः।
- वाजपेये ब्रह्मसामकाले आलम्भोत्कर्षविचारः।
- पञ्चशारदीये आलम्भविचारः।
- दशपेयाभिषेचनीययोः पृथगनुष्ठानम्।
- चातुर्मास्येषु अवभृथस्यार्थकर्मता।

- प्रायणीयनिष्कासे उदयनीयनिर्वापस्य संस्कारकर्मताविचारः।

अन्वितिः २. **श्रेयोऽङ्कः १**

- वेद्याद्यङ्गानामन्यकालकर्तव्यताविचारः।
- आधानस्य तन्त्रेणानुष्ठानम्।
- यूपादितन्त्रताविचारः।
- अहर्गणे कृष्णविषाणाप्रासनस्य अन्त्याहनियमविचारः।
- नानाबीजादिषु वाग्विसर्गस्य कालनियमविचारः।
- चयने अग्निविमोकस्य मतभेदेन व्यवस्थाविचारः।
- सुब्रह्मण्याह्वानस्य तन्त्रत्वभिन्नत्वविचारः।
- देशकर्तृपात्रादिनियमानियमविचारः।
- वाजपेये प्राजापत्यप्रचारकालः।
- सवनीयपुरोडाशे देवतोत्कर्षविचारः।
- राजसूयादिषु दक्षिणाद्यङ्गानां भेदाभेदविचारः।
- पवमानेष्ट्यङ्गानां भेदाभेदौ।
- द्वादशाहे दीक्षादीनां प्रत्येकं द्वादशता।
- द्वादशाहे सवनीयादीनां भेदाभेदविचारः।
- समानदेवताकपशुषु अङ्गानां भेदाभेदविचारः।
- अश्वप्रतिग्रहेष्ट्यां कपालभेदः अवहननादौ मन्त्रावृत्तिः अस्ति नवेति विचारः च।

अन्वितिः ३. **श्रेयोऽङ्कः १**

- दार्शिकवेदेरकरणम्।
- सोमे ऐष्टिकहविषां दार्शिकपात्रैरनुष्ठानम्।
- शामित्रे पशुपुरोडाशश्रपणाभावः, मासाग्निहोत्रे श्रपणार्थाग्निविचारः।
- ज्योतिष्टोमे हविर्धानभिन्नात् औषधनिर्वापः।
- प्रायणीयादिषु पृथग्जागरणम्।
- विहारभेदेन मन्त्रभेदविचारः।
- सोमे दीक्षणीयादिषु ऐष्टिकानाम् अन्वाधानादिपदार्थानामनुष्ठानाननुष्ठानविचारः।
- आतिथ्यायां बर्हिषः धर्माणामनुष्ठानविचारः।
- विहाराग्नेः वैदिककर्मार्थता।

- सवनीयपशौ पशुपुरोडाशस्य कर्तव्यताविचारः।
- हविष्कृदाह्वानानुष्ठानविचारः।
- दर्शतन्त्रेण निशीष्टिप्रयोगः, विकृतिषु आरम्भणीयेष्टिविचारः।
- भूयोऽनुग्रहन्यायः, मुख्यानुग्रहन्यायः, अङ्गगुणविरोधन्यायः च।
- परिधौ यूपधर्मानुष्ठानविचारः।
- आग्रयणे प्रसूनबर्हिषामेव ग्रहणविचारः।
- तन्त्रिप्रसङ्गिविचारः

अन्वितिः ४. **श्रेयोऽङ्कः १**

- अष्टरात्रे वत्सत्वगहतवाससोः समुच्चयविचारः।
- अनुनिर्वाप्येषु पुरोडाशतन्त्रम्।
- भिन्नोपकारजनकानाम् एकप्रयोजनानां च गुणानां विकल्पसमुच्चयविचारः।
- प्रायश्चित्तविकल्पसमुच्चयविचारः।
- कर्मणि मन्त्रोच्चारणस्वरविचारः।
- मन्त्रपाठानन्तरमेव पदार्थानुष्ठानविचारः।
- कर्मसन्निपातनियमविचारः।
- विविधानामङ्गानां विकल्पसमुच्चयविचारः।
- चयने काम्याग्निना नित्यस्योख्यस्य बाधविचारः।
- काम्याग्नेः आहवनीयत्वाभावस्य तद्धर्माणां च विचारः।
- शुक्रस्पर्शनादीनां कर्तृनियमविचारः।
- अञ्जनादिसंस्काराणां सर्वगामित्वविचारः।
- सत्रे याजमानत्वादात्विज्यस्य प्राबल्यम्, ब्राह्मणस्यैव आर्त्विज्यम्।

निर्धारिताः ग्रन्थाः (Essential/Recommended Readings/Texts)

1. सायणमाधवाचार्यकृतः, *जैमिनीयन्यायमालाविस्तरः।*

सहायकाः ग्रन्थाः (Additional Readings)

1. खण्डदेवः, (2010), *भाट्टदीपिका*, नवदेहली : केन्द्रीयंस्कृतविश्वविद्यालयः।

तृतीयवर्षः
प्रधानपाठ्यक्रमाः

काठिन्यस्तरः 300-399	श्रेयोऽङ्काः - 4 होराः - 60

पञ्चमसत्रार्द्धः (Semester - 5)

प्रधानः पाठ्यक्रमः (Major) 3.1: धर्मजिज्ञासारम्भप्रतिज्ञा

पाठ्यक्रमस्य उद्देश्यानि (Course Objectives)

1. मीमांसादर्शनानुबन्धनिरूपणम्।
2. शास्त्राध्ययनस्य प्रयोजननिरूपणम्।
3. अथशब्दार्थप्रतिपादनम्।
4. सूत्रद्वयार्थनिरूपणम्।

अधिगमस्य परिणामाः (Learning Outcomes): अस्य पाठ्यक्रमस्य अध्ययनानन्तरं छात्राः :-

1. आदिमसूत्रद्वयस्य तात्पर्यार्थं ज्ञास्यन्ति।

श्रेयोऽङ्क-प्रारूपम् (Credit Framework)

पाठ्यक्रम-कूटाङ्कः (Course Code)	पाठ्यक्रमशीर्षकम् (Course Title)	पाठ्यक्रमस्य श्रेयोऽङ्कविभाजनम् (Credit Distribution of the Course)			श्रेयोऽङ्काः (Credits)
		व्याख्यानम् (Lecture)	अनुशिक्षणम् (Tutorial)	प्रशिक्षणम्/अभ्यासः (Practical/ Practice)	
प्रधानः पाठ्यक्रमः (Major) 3.1	धर्मजिज्ञासारम्भप्रतिज्ञा	04	0	0	04

पाठ्यक्रमविवरणम् (Details of Course)

अन्वितिः १. **श्रेयोऽङ्कः १**

- मीमांसायाः प्रयोजनं, सम्बन्धविचारः च।
- लोक इत्यादिभाष्यस्य व्याख्या।
- शास्त्रारम्भसूत्रे अथशब्दार्थस्य तत्प्रयोजनस्य च विचारः।

अन्वितिः २. **श्रेयोऽङ्कः १**

- समावर्तनस्मृतिविरोधपरिहारः।
- अतश्शब्दप्रयोजनविचारः।
- जिज्ञासापदार्थविचारः।
- चोदनासूत्रार्थविचारः।
- वेदस्याप्रामाण्यमिति पूर्वपक्षः।
- प्रामाण्यवादः।

अन्वितिः ३. **श्रेयोऽङ्कः १**

- पौरुषेयवचसाम् अप्रामाण्यशङ्कोपपादनम्।
- नान्यत्वादेवेति भाष्यार्थविचारः।
- धर्मपदार्थनिरूपणम्।

अन्वितिः ४. **श्रेयोऽङ्कः १**

- श्येनादेरनर्थत्वविचारः।
- नैव श्येनादेरिति भाष्यार्थविचारः।
- अग्नीषोमीयादिहिंसाया अनर्थत्वनिरासः।
- धर्मत्वप्रयोजकविचारः।
- चोदनासूत्रार्थयोजना।

निर्धारिताः ग्रन्थाः (Essential/Recommended Readings/Texts)

1. कुमारिलभट्टः, (1993), *श्लोकवार्तिकम्* (न्यायरत्नाकरः - पार्थसारथिः), वाराणसी : रत्ना पब्लिकेशन्स।

सहायकाः ग्रन्थाः (Additional Readings)

1. शबरः, (1930), *शाबरभाष्यं*, पुणे : आनन्दाश्रमः।
2. पार्थसारथिः, (1988), *शास्त्रदीपिका*, सम्पादकः बच्चा झा, वाराणसी : चौखम्भा प्रकाशनम्।

काठिन्यस्तरः 300-399	श्रेयोऽङ्काः - 4 होराः - 60

प्रधानः पाठ्यक्रमः (Major) 3.2: शास्त्रविवेकः

पाठ्यक्रमस्य उद्देश्यानि (Course Objectives)

1. अध्ययनविधिविचारनिरूपणम्।
2. प्रत्यक्षादिविचारावबोधनम्।
3. शब्दार्थसम्बन्धप्रतिपादनम्।

अधिगमस्य परिणामाः (Learning Outcomes): अस्य पाठ्यक्रमस्य अध्ययनानन्तरं छात्राः :-

1. अध्ययनाधिसम्बद्धविचारान् मतद्वयानुसारेण ज्ञास्यन्ति।
2. द्वितीयसूत्रार्थः ज्ञास्यते।
3. धर्मलक्षणं धर्मप्रमाणं च ज्ञास्यते।
4. धर्मस्य प्रत्यक्षादिप्रमाणागम्यत्वं ज्ञास्यते।
5. प्रत्यक्षप्रमाणज्ञानं भविष्यति।
6. शब्दस्य, तदर्थस्य, तयोः सम्बन्धस्य च ज्ञानं भविष्यति।

श्रेयोऽङ्क-प्रारूपम् (Credit Framework)

पाठ्यक्रम-कूटाङ्कः (Course Code)	पाठ्यक्रमशीर्षकम् (Course Title)	पाठ्यक्रमस्य श्रेयोऽङ्कविभाजनम् (Credit Distribution of the Course)			श्रेयोऽङ्काः (Credits)
		व्याख्यानम् (Lecture)	अनुशिक्षणम् (Tutorial)	प्रशिक्षणम्/अभ्यासः (Practical/ Practice)	
प्रधानः पाठ्यक्रमः (Major) 3.2	शास्त्रविवेकः	04	0	0	04

पाठ्यक्रमविवरणम् (Details of Course)

अन्वितिः १. अध्ययनविधिविवेकः। **श्रेयोऽङ्कः १**

- अध्ययनाधिकारनियमः।
- प्राभाकरमतानुवादः, तन्निरासश्च।
- जिज्ञासायाः चातुर्विध्यनिरूपणम्।
- प्राभाकरमतोक्तस्य द्वितीयसूत्रार्थस्य निरासः।
- धर्मलक्षणविचारः धर्मविषये प्रमाणविचारः च।

अन्वितिः २. प्रत्यक्षादिविचारः। **श्रेयोऽङ्कः १**

- धर्मस्य प्रत्यक्षादिप्रमाणागम्यत्वनिरूपणम्।
- प्रामाण्यस्य स्वतस्त्वविचारः।
- मनसः साधनविषये प्राभाकरमतम्।
- इन्द्रियलक्षणम्।

- ज्ञानस्य सविकल्पकत्वोपन्यासनिरासौ।
- निर्विकल्पकप्रत्यक्षविषये अद्वैतमतम्, बौद्धमतम्, तत्खण्डनं च।
- प्रमाणलक्षणम्।

अन्वितिः ३. शब्दार्थसम्बन्धविचारः। **श्रेयोऽङ्कः १**

- शब्दार्थयोः सम्बन्धाक्षेपः।
- जातिनिरूपणम्।
- स्फोटवादः तत्खण्डनं च।
- आत्मवादः।
- मोक्षवादः।

अन्वितिः ४. शब्दविमर्शः। **श्रेयोऽङ्कः १**

- शब्दनित्यत्वम्।
- वाक्यस्य वाक्यार्थबोधकत्वम्।
- वेदापौरुषेयत्वम्

निर्धारिताः ग्रन्थाः (Essential/Recommended Readings/Texts)

1. पार्थसारथिः, (1988), *शास्त्रदीपिका*, सम्पादकः बच्चा झा, वाराणसी : चौखम्भा प्रकाशनम्।

सहायकाः ग्रन्थाः (Additional Readings)

1. शबरः, (1930), *शाबरभाष्यं*, पुणे : आनन्दाश्रमः।

काठिन्यस्तरः 300-399	श्रेयोऽङ्काः - 4 होराः - 60

प्रधानः पाठ्यक्रमः (Major) 3.3: भावनाविवेकः

पाठ्यक्रमस्य उद्देश्यानि (Course Objectives)

1. मन्त्रार्थवादयोः प्रामाण्यप्रतिपादनम्।
2. भावनामुख्यविशेष्यकशाब्दबोधनिरूपणम्।
3. अपूर्वनिरूपणम्।
4. गुणप्रधानकर्मणोः विवेचनम्।
5. भावनाभेदविवेचनम्।

अधिगमस्य परिणामाः (Learning Outcomes): अस्य पाठ्यक्रमस्य अध्ययनानन्तरं छात्राः :-

1. धर्मप्रमाणयभूतयोः अर्थवादमन्त्रयोः धर्मप्रमाजनकत्वं ज्ञातुं प्रभविष्यन्ति।
2. भावनामुख्यविशेष्यकशाब्दबोधे मूलं ज्ञस्यन्ति।
3. अपूर्वस्य सद्भावे प्रमाणं ज्ञास्यन्ति।
4. भावनाभेदः कुत्र, कुत्र न इति विवेचयितुं प्रभविष्यन्ति।

श्रेयोऽङ्क-प्रारूपम् (Credit Framework)

पाठ्यक्रम-कूटाङ्कः (Course Code)	पाठ्यक्रमशीर्षकम् (Course Title)	पाठ्यक्रमस्य श्रेयोऽङ्कविभाजनम् (Credit Distribution of the Course)			श्रेयोऽङ्काः (Credits)
		व्याख्यानम् (Lecture)	अनुशिक्षणम् (Tutorial)	प्रशिक्षणम्/अभ्यासः (Practical/ Practice)	
प्रधानः पाठ्यक्रमः (Major) 3.3	भावनाविवेकः	04	0	0	04

पाठ्यक्रमविवरणम् (Details of Course)

अन्वितिः १. अर्थवादविवेकः। **श्रेयोऽङ्कः १**

- अर्थवादप्रामाण्यम्।
- मन्त्रप्रामाण्यम्।

अन्वितिः २. भावनाविवेकः। **श्रेयोऽङ्कः १**

- भावार्थन्यायः।

अन्वितिः ३. अपूर्वसद्भावचिन्तनम्। **श्रेयोऽङ्कः १**

- अपूर्वन्यायः।
- गुणप्रधानकर्मणोः विवेचनम्।
- शब्दान्तरम् अभ्यासः अभ्यासापवादः।

अन्वितिः ४. वेदाध्ययनचिन्तनम्। **श्रेयोऽङ्कः १**

- संख्या, संज्ञा, गुणः, प्रकरणान्तरम् इति कर्मभेदबोधकप्रमाणविचारः।

- शाखान्तराधिकरणम्।
- यावज्जीवाधिकरणम्।

निर्धारिता: ग्रन्थाः (Essential/Recommended Readings/Texts)

1. खण्डदेवः, (1991), *भाट्टकौस्तुभः*, वाराणसी : चौखम्भा संस्कृत सिरीस।

सहायकाः ग्रन्थाः (Additional Readings)

1. *अध्वरमीमांसकुतूहलवृत्तिः* (वासुदेवदीक्षितः), New Delhi: SLBS.

काठिन्यस्तर: 300-399	श्रेयोऽङ्का: - 4 होरा: - 60

प्रधान: पाठ्यक्रम: (Major) 3.4: शाब्दबोधविमर्श:

पाठ्यक्रमस्य उद्देश्यानि (Course Objectives)

1. धर्मलक्षणपरिष्कारावबोधनम्
2. विध्यर्थावगमनम्
3. भावनावबोधनम्

अधिगमस्य परिणामा: (Learning Outcomes): अस्य पाठ्यक्रमस्य अध्ययनानन्तरं छात्रा: :-

1. धर्मस्य निष्कृष्टं लक्षणं ज्ञातं भविष्यति।
2. श्येनस्य धर्मत्वम् अधर्मत्वमपि इति ज्ञानं भविष्यति।
3. विध्यर्थविषये दार्शनिकानां मतभेद: ज्ञास्यते।
4. भावानामुख्यविशेष्यकशाब्दबोध: विदितो भविष्यति।

श्रेयोऽङ्क-प्रारूपम् (Credit Framework)

पाठ्यक्रम-कूटाङ्क: (Course Code)	पाठ्यक्रमशीर्षकम् (Course Title)	पाठ्यक्रमस्य श्रेयोऽङ्कविभाजनम् (Credit Distribution of the Course)			श्रेयोऽङ्का: (Credits)
		व्याख्यानम् (Lecture)	अनुशिक्षणम् (Tutorial)	प्रशिक्षणम्/अभ्यास: (Practical/ Practice)	
प्रधान: पाठ्यक्रम: (Major) 3.4	शाब्दबोधविमर्श:	04	0	0	04

पाठ्यक्रमविवरणम् (Details of Course)

अन्विति: १. धर्मलक्षणविचार:। **श्रेयोऽङ्क: १**

- मतान्तरेणोक्तं धर्मलक्षणम्।
- स्वमतेन धर्मलक्षणम्।
- श्येनस्य धर्मत्वम् अधर्मत्वम् इति स्वरूपद्वयम्।

अन्विति: २. विधिवाद:। **श्रेयोऽङ्क: १**

- मतान्तरेण विध्यर्थ:।
- स्वमतेन विध्यर्थ:।

अन्विति: ३. भावनावाद:। **श्रेयोऽङ्क: १**

अन्विति: ४. धात्वर्थविवेक:। **श्रेयोऽङ्क: १**

- धात्वर्थविवेक:।
- धात्वर्थनिरूपणम्।

- आख्यातार्थनिरूपणम्।
- भावनायां धात्वर्थस्यान्वयः।

निर्धारिताः ग्रन्थाः (Essential/Recommended Readings/Texts)

1. खण्डदेवः (2015), *भाट्टतन्त्ररहस्यं,* पाण्डिचेरी : फ्रेञ्च इनस्टिट्यूट।

सहायकाः ग्रन्थाः (Additional Readings)

1. म.म.पेरी सूर्यनारायणशास्त्री, *खण्डदेवभावप्रकाशः*, तिरुपतिः : राष्ट्रियसंस्कृतविद्यापीठम्।

काठिन्यस्तरः 300-399	श्रेयोऽङ्काः - 4 होराः - 60

प्रधानः पाठ्यक्रमः (Major) 3.5: अहीनादिन्यायविवेकः

पाठ्यक्रमस्य उद्देश्यानि (Course Objectives)

1. अहीनादीनां स्वरूपज्ञानावगमनम्।
2. निवीतोपवीतादीनां ज्ञानप्रापणम्।
3. कर्त्रत्वादिज्ञानाधिगमनम्।
4. आधानादिविचारनिरूपणम्।

अधिगमस्य परिणामाः (Learning Outcomes): अस्य पाठ्यक्रमस्य अध्ययनानन्तरं छात्राः :-

1. अहीनाधिकरणन्यायादीनां ज्ञानं भविष्यति।
2. निवीतोपवीतविधीनां ज्ञानं भविष्यति।
3. नानृतं वदेदित्यादिवाक्यानां तात्पर्यार्थनिर्णयः भविष्यति।
4. अध्वर्युगतसंख्यादिकं विशदतया ज्ञातं भविष्यति।

श्रेयोऽङ्क-प्रारूपम् (Credit Framework)

पाठ्यक्रम-कूटाङ्कः (Course Code)	पाठ्यक्रमशीर्षकम् (Course Title)	पाठ्यक्रमस्य श्रेयोऽङ्कविभाजनम् (Credit Distribution of the Course)			श्रेयोऽङ्काः (Credits)
		व्याख्यानम् (Lecture)	अनुशिक्षणम् (Tutorial)	प्रशिक्षणम्/अभ्यासः (Practical/ Practice)	
प्रधानः पाठ्यक्रमः (Major) 3.5	अहीनादिन्यायविवेकः	04	0	0	04

पाठ्यक्रमविवरणम् (Details of Course)

अन्वितिः १. अहीनादिविचारः। **श्रेयोऽङ्कः १**

- अहीनविचारः।
- प्रतिपदविचारः।
- जाघन्यम्, सन्तर्दनम्, प्रवर्ग्यः इत्यादिविचारः।
- पौष्णपेषणम्, चरावेव पौष्णपेषणम्, एकदैवत्ये पौष्णपेषणम्।
- निवीतम्, उपवीतम्, उपवीतविधिः।
- उदक्त्वम्, उपरिधारणम्, दिग्विभागः, परुषिदितम् इत्येतेषां विचारः।
- कर्त्रता।
- जञ्जभ्यमानम्।
- मलवद्वाससा संवादः।
- हिरण्यधारणम्।
- जयादिहोमः।

- अश्वप्रतिग्रहेष्टिः।
- पानव्यापदम्।
- सोमेन्द्रचरोर्याजमानता।
- सर्वप्रदानता।
- शेषकार्यकर्तव्यता।
- स्विष्टकृति कृत्वाचिन्ता, पुरोडाशविभागः।

अन्वितिः २. उपांशुयाजादिविचारः। **श्रेयोऽङ्कः १**

- उपांशुयाजे शेषकर्म।
- साकंप्रस्थायीये शेषकार्यम्।
- सौत्रामणिः, सर्वपृष्ठेष्टिः, ऐन्द्रवायवे द्विर्भक्षणम्।
- सोमे शेषभक्षणविचारः।
- वषट्कर्तुः प्रथमभक्षणम्।
- भक्षस्यानुज्ञापूर्वकत्वम्, वैदिकवाक्येन प्रतिवचनम्, एकपात्राणामनुशासनम्,।
- स्वयं यष्टुभक्षाधिकरणम्।
- फलचमसविचारः।
- विप्राणामेव राजन्यचमसानुप्रसर्पणम्।
- साप्तदश्यविचारः, आधानपवमानेष्ट्योः विचारः च।

अन्वितिः ३. आधानादिविचारः। **श्रेयोऽङ्कः १**

- आधानस्य सर्वार्थता।
- पवमानेष्टिः।
- पशुधर्माणामग्नीषोमीयार्थता।
- शाखाहरणादीनामुभयदेशार्थता।
- सादनादीनां सवनत्रयार्थता।
- रशनात्रिवृत्त्वादीनां सर्वपश्वर्थता।
- अंश्वदभ्ययोर्ग्रहधर्मवत्त्वविचारः।
- चित्रिण्यादीनामिष्टकाधर्मवत्त्वम्।
- अभिषवादीनां सोममात्रता।
- प्रतिनिधिविचारः।
- अभिमर्शनमन्त्रस्याङ्गप्रधानार्थता।
- दीक्षादक्षिणयोः प्रधानार्थता।
- सामिधेनीनां हविर्धानाङ्गत्वम्, ऋत्विजां संख्याविशेषनियमः।

अन्वितिः ४. आध्वर्यवादिविचारः। **श्रेयोऽङ्कः १**

- चमसाध्वर्यूणां पृथक्त्वचिन्तनम्।
- चमसाध्वर्यूणां बहुत्वम्।
- चमसाध्वर्यूणां दशसंख्यानियमः।
- शमितुरपृथक्त्वम्।

- अध्वर्य्यादीनां कर्तव्यताविवेकः।
- प्रेषानुवचनम्।
- चमसहोमेऽध्वर्युकर्तृता।
- श्येनवाजपेयययोरनेककर्तृकत्वविचारः।
- क्रयस्य स्वामिकर्मता, वपनादिसंस्काराणां याजमानता, तपसो याजमानता।
- लोहितोष्णीषविचारः।
- गुणकामानां याजमानता, आयुरादिमन्त्राणां याजमानता, द्वयाम्नातस्योभयप्रयोज्यता।
- अभिज्ञस्य वाचयितृत्वम्, द्वादशद्वन्द्वानमाध्वर्यवत्वम्, होतुराध्वर्यवकरणमंत्रानुष्ठातृत्वम्।
- प्रेषप्रैषार्थयोः भिन्नकर्तृकत्वम्, प्रेषमंत्राणामाध्वयंवत्वम्।
- करणमंत्रफलस्य याजमानता, करणमन्त्रेषु कर्मार्थफलस्य ऋत्विग्धर्मता, भद्रमंत्रस्योभयगामिता, द्रव्यसंस्कारस्यांगप्रधानार्थता।
- प्राकृतपुरोडाशादीनां निधानाम्, काम्येष्पांशुत्वस्य प्रधानार्थताधिकरणम्, श्येनांगविचारः, सर्वश्येनांगानां नवनीताज्यकत्वम्, तरसमयविचारः।

निर्धारिताः ग्रन्थाः (Essential/Recommended Readings/Texts)

1. खण्डदेवः, (2010), *भाट्टदीपिका*, नवदेहली : केन्द्रीयंस्कृतविश्वविद्यालयः।

सहायकाः ग्रन्थाः (Additional Readings)

1. *शास्त्रदीपिका* नवदेहली : SLBS।
2. शबरः, (1930), *शाबरभाष्यं*, पुणे : आनन्दाश्रमः।

काठिन्यस्तरः 300-399	श्रेयोऽङ्काः - 4 होराः - 60

षष्ठसत्रार्द्धः (Semester - 6)

प्रधानः पाठ्यक्रमः (Major) 3.6: क्रत्वर्थपुरुषार्थविवेकः

पाठ्यक्रमस्य उद्देश्यानि (Course Objectives)

1. क्रत्वर्थपुरुषार्थविचाराणां ज्ञानावगमनम्।
2. तदङ्गतया लिप्सा, प्रजापतिव्रतम्, यज्ञायुधादीनाम् अध्ययनम्।
3. पर्णमय्यादीनां न्यायानां ज्ञानसम्पादनम्
4. श्रुत्यादिना क्रमज्ञानावगमनम्।
5. प्रयाजेकादशत्वादिविचारज्ञानधिगमनम्।

अधिगमस्य परिणामाः (Learning Outcomes): अस्य पाठ्यक्रमस्य अध्ययनानन्तरं छात्राः :-

1. कः पुरुषार्थः, कः क्रत्वर्थः इति ज्ञानं भविष्यति।
2. पर्णमयीन्यायः, संयोगपृथक्त्वन्यायः इत्यादिन्यायाः ज्ञास्यन्ते।
3. केन क्रमेण अनुष्ठानं कार्यमिति ज्ञास्यते।
4. आगन्तुकानां कुत्र निवेशः इति ज्ञास्यते।

श्रेयोऽङ्क-प्रारूपम् (Credit Framework)

पाठ्यक्रम-कूटाङ्कः (Course Code)	पाठ्यक्रमशीर्षकम् (Course Title)	पाठ्यक्रमस्य श्रेयोऽङ्कविभाजनम् (Credit Distribution of the Course)			श्रेयोऽङ्काः (Credits)
		व्याख्यानम् (Lecture)	अनुशिक्षणम् (Tutorial)	प्रशिक्षणम्/अभ्यासः (Practical/ Practice)	
प्रधानः पाठ्यक्रमः (Major) 3.6	क्रत्वर्थपुरुषार्थविवेकः	04	0	0	04

पाठ्यक्रमविवरणम् (Details of Course)

अन्वितिः १. क्रत्वर्थपुरुषार्थविचारः। **श्रेयोऽङ्कः १**

- क्रत्वर्थपुरुषार्थजिज्ञासा।
- प्रजापतिव्रतविचारः।
- यज्ञायुधविवेकः।
- पश्वेकत्वपशुलिङ्गविवक्षितत्वविवेकः।
- आश्रयिकर्म।
- प्रयुक्तिविचारप्रतिज्ञा।
- दध्यानयनस्यामिक्षाप्रयुक्तता।
- पदकर्म, तुषोपवापः, लोहितनिरसनम्, पुरोडाशस्य स्विष्टकृदप्रयुक्तत्वम्।
- प्रयाजशेषाभिधारणचिन्तनम्।

- समानयनस्य आज्यधर्मप्रयोजकता, जौहवोपभृतयोः क्रमेणोभयार्थता, अष्टसंख्यानियमनम्।
- स्वरोः छेदनाद्यप्रयोजकता, शाखाहरणम्, छेदनस्य शाखाप्रयुक्तता, शाखाप्रहरणस्य प्रतिपत्तिकर्मता।
- निनयनस्य प्रतिपत्तिकर्मता, दण्डदानस्यार्थकर्मता, प्राशनस्य प्रतिपत्तिकर्मता, अवभृथगमनस्य प्रतिपत्तिकर्मता।
- कर्तृदेशकालविधिविचारः।
- द्रव्यसंस्काराणां नियमार्थता, अवघातादीनां नियमार्थता।
- अहीनलक्षणम्।
- आतिथ्याबर्हिन्यायविवेकः।

अन्वितिः २. पर्णमय्यादिविचारः। **श्रेयोऽङ्कः १**

- पर्णमयीन्यायः।
- संयोगपृथक्त्वविचारः।
- पयोव्रतविवेकः।
- विश्वजिन्न्यायविचारः।
- रात्रिसत्रविवेकः।
- काम्यानां श्रुतफलर्थता।
- दर्शपूर्णमासादीनां सर्वकामार्थता, दर्शपूर्णमासादीनां प्रतिफलपृथगनुष्ठानता।
- योगासिद्धिन्यायः।
- अनुयाजानामाग्निमारुतोवंकालता।
- सोमादीनां दर्शपूर्णमासोत्तरकालता।
- जातेष्टिविचारः।
- विदेवनादीनां राजसूयाङ्गत्वम्, विदेवनादेः कृत्स्नराजसूयाङ्गत्वम्।
- आमनहोमः, दधिग्रहस्य नित्यत्वम्।
- वैश्वानरस्य नैमित्तिकत्वम्।
- पिण्डपितृयज्ञविचारः।
- रशनायाः यूपाङ्गता, स्वरोः यूपाङ्गता, आघारादीनामङ्गता, ज्योतिष्टोमे दीक्षणीयादेः अङ्गता।

अन्वितिः ३. श्रुतिक्रमादिविचारः। **श्रेयोऽङ्कः १**

- श्रुतिक्रमः।
- अर्थक्रमः।
- प्रयाजानुमत्रणमन्त्रेष्वनियमविवेकः।
- पाठक्रमः।
- प्रवृत्तिक्रमः।
- स्थानक्रमः।
- मुख्यक्रमः।
- पाठक्रमप्राबल्यम्, मंत्रपाठप्राबल्यम्, प्रयोगवचनाच्चोदकस्य प्राबल्यम्।

- विकृतीष्टीनां सद्यस्कालता।
- तदाद्युत्कर्षतदन्तापकर्षन्यायः।
- प्रवृत्त्या प्रोक्षणादीनां सौमिकपूर्वभाविता।
- पदार्थानुसमयः।
- मुष्टिकपालोपधानम्, अवदानस्य प्रदानान्तनुसमयः, अंजनादेः परिव्याणान्तानुसमयः, दैवतावदानेषु पदार्थानुसमयः।
- नानाबीजेष्टिविचारः।
- यजमानसंस्काराणां रुक्मप्रतिमोचनपूर्वभावित्वम्।

अन्वितिः ४. प्रयाजेकादशत्वादिविचारः। **श्रेयोऽङ्कः १**

- प्रयाजेकादशत्वस्य सर्वसम्पाद्यत्वम्।
- स्वस्थानविवृद्धिविचारः।
- आगन्तूनाम् अन्तेनिवेशः।
- ग्रहेष्टकादीनां क्रत्वग्निशेषत्वम्।
- चित्रिण्यादीनां मध्यमचितावुपधानाधिकरणम्, लोकंपृणातः पूर्वं चित्रिण्यादीनामुपधानम्, इष्टिसंस्कृतेऽग्नावग्निहोत्रानुष्ठानम्।
- दीक्षायाः इष्टिसिद्धता।
- काम्यानामनियमेनानुष्ठानम्, यज्ञानामग्निष्टोमपूर्वकत्वम्, ज्यौतिष्टोमविकाराणामग्निष्टोमपूर्वकत्वम्, एकानेकस्तोमानामग्निष्टोमपूर्वकत्वम्।
- पाठक्रमात् श्रुत्यर्थयोः प्राबल्यम्, मुख्यक्रमेणाग्नेयस्य पूर्वमवदानानुष्ठानम्, इष्टिसोमयोः पौवापर्यनियमः।
- ब्राह्मणस्यापीष्टिसोमयोः पौर्वापर्यानियमाः, उपांशुयाजाज्यस्य सोमादनुत्कर्षः।
- विकृतीष्टीनां सद्यस्कालता।
- सोमात्सान्नाय्यविराणामुत्कर्षः, सोमविकाराणां दर्शपूर्णमासात्प्रागकर्तव्यत्वम्।

निर्धारिताः ग्रन्थाः (Essential/Recommended Readings/Texts)

1. खण्डदेवः, (2010), *भाट्टदीपिका*, नवदेहली : केन्द्रीयंस्कृतविश्वविद्यालयः।

सहायकाः ग्रन्थाः (Additional Readings)

1. *शास्त्रदीपिका* नवदेहली : SLBS।
2. शबरः, (1930), *शाबरभाष्यं*, पुणे : आनन्दाश्रमः।

काठिन्यस्तरः 300-399	श्रेयोऽङ्काः - 4 होराः - 60

प्रधानः पाठ्यक्रमः (Major) 3.7: कर्माधिकारविमर्शः

पाठ्यक्रमस्य उद्देश्यानि (Course Objectives)

1. कस्मिन् कर्मणि कस्य अधिकारः, कस्य न इति ज्ञानाधिगमनम्।
2. प्रतिनिधिः कः भविष्यति इत्यादिविषयाणां निरूपणम्।
3. बहिश्शेष-अभ्युदयेष्टि-विश्वजिदादिविचारनिरूपणम्।

अधिगमस्य परिणामाः (Learning Outcomes): अस्य पाठ्यक्रमस्य अध्ययनानन्तरं छात्राः :-

1. नित्यनैमित्तिककाम्यकर्मसु अधिकारज्ञानं भविष्यति।

श्रेयोऽङ्क-प्रारूपम् (Credit Framework)

पाठ्यक्रम-कूटाङ्कः (Course Code)	पाठ्यक्रमशीर्षकम् (Course Title)	पाठ्यक्रमस्य श्रेयोऽङ्कविभाजनम् (Credit Distribution of the Course)			श्रेयोऽङ्काः (Credits)
		व्याख्यानम् (Lecture)	अनुशिक्षणम् (Tutorial)	प्रशिक्षणम्/अभ्यासः (Practical/ Practice)	
प्रधानः पाठ्यक्रमः (Major) 3.7	कर्माधिकारविमर्शः	04	0	0	04

पाठ्यक्रमविवरणम् (Details of Course)

अन्वितिः १. कर्मसु अधिकारः। **श्रेयोऽङ्कः १**

- अधिकारविचारः।
- रथकारन्यायः।
- सत्रविचारात् प्रतिनिधिविचारान्तम्।

अन्वितिः २. हविषां विचारः। **श्रेयोऽङ्कः १**

- अवत्तहविषः नाशविचारात् शेषभक्षणविचारान्तम्।
- भेदनहोमात् शाखाप्रहरणविचारान्तम्।

अन्वितिः ३. अभ्युदयेष्ट्यादिविचारः। **श्रेयोऽङ्कः १**

- अभ्युदयेष्टिः।
- भेदनहोमः।
- अपच्छेदपेटिका।
- सत्रविचारः।
- विश्वजित्पेटिका।
- अध्वरकल्पादिषु त्रैवर्णिकाधिकारः

अन्वितिः ४. विश्वजद्विचारः। **श्रेयोऽङ्कः १**

- विश्वजिति दक्षिणाविचारात् सहस्रसंवत्सरविचारान्तम्।
- श्रौतस्मार्तकर्मणामुदगयनादिकालनियमनम्।
- पयोव्रतादीनां नित्यता।
- पशुशब्दस्य छागपरत्वम्।

निर्धारिताः ग्रन्थाः (Essential/Recommended Readings/Texts)

1. खण्डदेवः, (2010), *भाट्टदीपिका*, नवदेहली : केन्द्रीयंस्कृतविश्वविद्यालयः।

सहायकाः ग्रन्थाः (Additional Readings)

1. *शास्त्रदीपिका* नवदेहली : SLBS।
2. शबरः, (1930), *शाबरभाष्यं*, पुणे : आनन्दाश्रमः।

काठिन्यस्तरः 300-399	श्रेयोऽङ्काः - 4 होराः - 60

प्रधानः पाठ्यक्रमः (Major) 3.8: उत्तरषट्कोपक्रमः

पाठ्यक्रमस्य उद्देश्यानि (Course Objectives)

1. सामान्यरूपेण विशेषरूपेण च अतिदेशज्ञानावगमनम्।

अधिगमस्य परिणामाः (Learning Outcomes): अस्य पाठ्यक्रमस्य अध्ययनानन्तरं छात्राः :-

1. अतिदेशलक्षणं तद्भेदाश्च ज्ञास्यन्ते।
2. विशेषातिदेशज्ञानं भविष्यति।
3. नामातिदेशः, वचनातिदेशः, चोदनालिङ्गातिदेशः ज्ञास्यते।

श्रेयोऽङ्क-प्रारूपम् (Credit Framework)

पाठ्यक्रम-कूटाङ्कः (Course Code)	पाठ्यक्रमशीर्षकम् (Course Title)	पाठ्यक्रमस्य श्रेयोऽङ्कविभाजनम् (Credit Distribution of the Course)			श्रेयोऽङ्काः (Credits)
		व्याख्यानम् (Lecture)	अनुशिक्षणम् (Tutorial)	प्रशिक्षणम्/अभ्यासः (Practical/ Practice)	
प्रधानः पाठ्यक्रमः (Major) 3.8	उत्तरषट्कोपक्रमः	04	0	0	04

पाठ्यक्रमविवरणम् (Details of Course)

अन्वितिः १. **श्रेयोऽङ्कः १**

- प्रयाजादीनाम् अपूर्वप्रयुक्तविचारादिः।
- रथन्तरशब्दविचारः।

अन्वितिः २. **श्रेयोऽङ्कः १**

- प्रणयनविचारादि ऐकाहिकतिकर्तव्यताविचारः।

अन्वितिः ३. **श्रेयोऽङ्कः १**

- विशेषातिदेशविचारादिः।

अन्वितिः ४. **श्रेयोऽङ्कः १**

- द्वादशाहिकविचारादिः।
- दर्विहोमविचारः।

निर्धारिताः ग्रन्थाः (Essential/Recommended Readings/Texts)

1. खण्डदेवः, (2010), *भाट्टदीपिका*, नवदेहली : केन्द्रीयंस्कृतविश्वविद्यालयः।

सहायकाः ग्रन्थाः (Additional Readings)

1. *शास्त्रदीपिका* नवदेहली : SLBS।
2. शबरः, (1930), *शाबरभाष्यं*, पुणे : आनन्दाश्रमः।

काठिन्यस्तरः 300-399	श्रेयोऽङ्काः - 4 होराः - 60

प्रधानः पाठ्यक्रमः (Major) 3.9: ऊहानूहविमर्शः

पाठ्यक्रमस्य उद्देश्यानि (Course Objectives)

1. ऊहचिन्तनम्, तत्प्रकारचिन्तनम्।
2. अतिदेशोहयोः भेदनिरूपणम्।

अधिगमस्य परिणामाः (Learning Outcomes): अस्य पाठ्यक्रमस्य अध्ययनानन्तरं छात्राः :-

1. ऊहस्य परिनिष्ठितं ज्ञानं भविष्यति।
2. ऊहभेदाः सुललिततया ज्ञताः भविष्यन्ति।
3. तल्लक्ष्याणि च ज्ञास्यन्ते।
4. अतिदेशात् ऊहस्य वैलक्ष्यण्यं ज्ञातुं शक्षन्ति।

श्रेयोऽङ्क-प्रारूपम् (Credit Framework)

पाठ्यक्रम-कूटाङ्कः (Course Code)	पाठ्यक्रमशीर्षकम् (Course Title)	पाठ्यक्रमस्य श्रेयोऽङ्कविभाजनम् (Credit Distribution of the Course)			श्रेयोऽङ्काः (Credits)
		व्याख्यानम् (Lecture)	अनुशिक्षणम् (Tutorial)	प्रशिक्षणम्/अभ्यासः (Practical/ Practice)	
प्रधानः पाठ्यक्रमः (Major) 3.9	**ऊहानूहविमर्शः**	**04**	**0**	**0**	**04**

पाठ्यक्रमविवरणम् (Details of Course)

अन्वितिः १. **श्रेयोऽङ्कः १**

- ऊहः ऊहभेदादिः।
- धर्माणाम् अपूर्वप्रयुक्तत्वम्।
- विग्रहविचारः।
- आरम्भणीयेष्टिविचारः।
- प्रोक्षणादीनां धर्माणामपूर्वप्रयुक्तत्वविचारः।
- विग्रहादिपञ्चकनिराकरणम्।
- धर्माणां परमापूर्वावान्तरापूर्वप्रयुक्तत्त्वविचाराः।
- विकर्षणप्रोक्षणयोः सकृदनुष्ठानं, पत्नीसंयाजसंस्थाधिकरणम्।
- सामिधेनीषु त्रिरभ्यासस्य उद्देश्यतावच्छेदकम्।
- आरम्भणीयेष्टिविचारः।
- निर्वापमन्त्रे सावित्रादिपदानामनूहान्तम्।

अन्वितिः २. **श्रेयोऽङ्कः १**

- ऊहग्रन्थस्य पौरुषेयत्वनिरूपणम्।
- साम्नाम् ऋक्संस्कारकताधिकरणम्।
- तृचगानविचाराः।
- प्रगाथाधिकरणम्।
- गीतिसम्पादकाक्षरविकारादीनां विकल्पाधिकरणम्।
- प्रगीतेनैव मन्त्रेण स्तुत्यादिकमिति विचारः।
- याज्यादिस्वरविचारः।
- साम्नि वर्णविकारस्थानव्यवस्था।
- स्तोभविचारः।
- संस्कारोहविचाराः।
- बृहद्रथन्तरयोः धर्मव्यवस्थाविचारः।
- सौर्यादिषु पार्वणहोमाद्यननुष्ठानविचारः।
- समिदादीनां यागनामधेयत्वनिष्कर्षः।

अन्वितिः ३. **श्रेयोऽङ्कः १**

- विकृतौ अग्निव्रीह्यादिपदानाम् ऊहविचारान्तम्।
- विकृतौ अग्निव्रीह्यादिपदानाम् ऊहविचारः।
- लौकिके यूपस्पर्श प्रायश्चित्ताधिकरणम्।
- पाशाधिकरणम्।
- पत्नीं सन्नह्य इति मन्त्रे ऊहविचारः।
- प्रास्मा अग्निमिति मन्त्रे अनूहविचारः।
- प्रतिनिधेरूहानूहविचारः।
- द्विपश्वादिपशुविकृतौ बहुदैवत्ये च पशौ ऊहविचारः।

अन्वितिः ४. **श्रेयोऽङ्कः १**

- ऊहविशेषविचारः।
- अध्रिगुप्रैषे षड्विंशतिरस्य वङ्क्रय इत्यत्र उरूकादिशब्दार्थविचारः।
- अग्निनाशे प्रायश्चित्तविचारः।

- दर्शार्थस्य उद्धरणस्य अमन्त्रकत्वविचारः।
- दधिश्रृतयोः प्रदेयधर्मानुष्ठानाननुष्ठानविचारः।
- ईशानाय परस्वत इत्यत्र यागान्तरविधानविचारः।
- आज्येन शेषं संस्थापयति इत्यनेन कर्मान्तरविधानविचारः।

निर्धारिताः ग्रन्थाः (Essential/Recommended Readings/Texts)

1. खण्डदेवः, (2010), *भाट्टदीपिका*, नवदेहली : केन्द्रीयंस्कृतविश्वविद्यालयः।

सहायकाः ग्रन्थाः (Additional Readings)

1. *शास्त्रदीपिका* नवदेहली : SLBS।
2. शबरः, (1930), *शाबरभाष्यं*, पुणे : आनन्दाश्रमः।

काठिन्यस्तरः 300-399	श्रेयोऽङ्काः - 4 होराः - 60

प्रधानः पाठ्यक्रमः (Major) 3.10: बाधविमर्शः

पाठ्यक्रमस्य उद्देश्यानि (Course Objectives)

1. प्राप्ताप्राप्तबाधविवेचनम्।
2. सपरिकरं बाधनिरूपणम्।

अधिगमस्य परिणामाः (Learning Outcomes): अस्य पाठ्यक्रमस्य अध्ययनानन्तरं छात्राः :-

1. प्राप्ताप्राप्तबाधं विवेचयितुं समर्थो भविष्यति।
2. बाधलक्षणं तद्भेदांश्च सम्यक् ज्ञास्यति।
3. चर्वादिशब्दार्थं निर्णेतुं सामर्थ्यमादधास्यति।

श्रेयोऽङ्क-प्रारूपम् (Credit Framework)

पाठ्यक्रम-कूटाङ्कः (Course Code)	पाठ्यक्रमशीर्षकम् (Course Title)	पाठ्यक्रमस्य श्रेयोऽङ्कविभाजनम् (Credit Distribution of the Course)			श्रेयोऽङ्काः (Credits)
		व्याख्यानम् (Lecture)	अनुशिक्षणम् (Tutorial)	प्रशिक्षणम्/अभ्यासः (Practical/ Practice)	
प्रधानः पाठ्यक्रमः (Major) 3.10	बाधविमर्शः	04	0	0	04

पाठ्यक्रमविवरणम् (Details of Course)

अन्वितिः १. **श्रेयोऽङ्कः १**

- बाधलक्षणपरिष्कारः।
- बाधभेदाः।
- कृष्णलेष्ववहननबाधः।
- विष्ण्वावाहनबाधः।
- खलेवाल्यां आरम्भणीयाबाधविचारः।
- यूपाहुतिस्थाण्वाहुतिबाधः।
- उत्तमप्रयाजादीनाम् आरादुपकारकतासंस्कारकर्मताविचारः।
- चरुशब्दस्यार्थनिर्णयः, तत्फलञ्च।

अन्वितिः २. **श्रेयोऽङ्कः १**

- कृष्णलेष्ट्यनुष्ठानविचारः।
- दक्षिणाविचारः।
- भक्षस्य प्रतिपत्त्यर्थताविचारः।

- सत्रे ऋत्विग्वरणादेरभावः।
- पृष्ठशमनीयकर्तृत्वविचारः।
- द्वेष्यदानस्य अदृष्टार्थता।
- अस्थियज्ञविचारः।
- सर्वस्वारयागविचारः।
- सत्रे अदृष्टार्थदानस्य कर्तव्यता।
- पवमानेष्टौ निर्वापानुष्ठानविचारः।
- वाजपेये मुष्टिलोपन्यायः।
- धेन्वादिशब्दानामर्थनिर्णयः।
- वायव्यं श्वेतमिति अजस्य ग्रहणम्।
- खलेवाल्यामङ्गानुष्ठानविचारः।
- महापितृयज्ञे धानासु अवघातविचारः।

अन्वितिः ३. **श्रेयोऽङ्कः १**

- पश्वादौ प्रयाजादिषु गुणमात्रविधिविचारः।
- हिरण्यगर्भमन्त्रस्य उत्तराघारगुणत्वविचारः।
- अग्निचयने दीक्षाहुतीनां समुच्चयविचारः।
- पुनराधाने आधानदक्षिणानां निवृत्तिः।
- आग्रयणेवासोवत्सयोः प्राकृतदक्षिणाबाधकत्वस्य तत्र प्राकृतधर्मानुष्ठानस्य च विचारः।
- ज्योतिष्टोमे दक्षिणाविचारः।
- साद्यस्क्रे सोमक्रयसाधनविचारः।
- विकृतिषु प्राकृतदक्षिणाबाधविचारः।

अन्वितिः ४. **श्रेयोऽङ्कः १**

- नक्षत्रेष्टौ अङ्गानां समुच्चयविचारः।
- शरकुशन्यायः।
- बृहस्पतिसवे ग्रहाणां समुच्चयविचारः।
- वाजपेयादिषु समुच्चयविचारः।
- विकृतिषु प्राकृतसाम्नां बाधाबाधविचारः।
- यागादौ विधिगतशब्देनैव देवताद्यभिधानविचारः।

- अनूयाजेषु स्विष्टकृद्यागस्य संस्कारकर्मताविचारः।
- याज्यापुरोनुवाक्ययोः दृष्टार्थता।
- मनोतामन्त्रस्य विकृतौ अनूहविचारः।
- वैश्यस्तोमे कण्वरथन्तरस्य स्वयोनौ गानम्।
- अग्निष्टुति स्तुतशस्त्रयोः अविकारविचारः।
- पशौ आवाहनादिषु आज्यपपदानूहः।

निर्धारिताः ग्रन्थाः (Essential/Recommended Readings/Texts)

1. खण्डदेवः, (2010), *भाट्टदीपिका*, नवदेहली : केन्द्रीयसंस्कृतविश्वविद्यालयः।

सहायकाः ग्रन्थाः (Additional Readings)

1. *शास्त्रदीपिका* नवदेहली : SLBS।
2. शबरः, (1930), *शाबरभाष्यं*, पुणे : आनन्दाश्रमः।

चतुर्थवर्षः

प्रधानपाठ्यक्रमाः

काठिन्यस्तरः 400-499	श्रेयोऽङ्काः - 4 होराः - 60

सप्तमसत्रार्द्धः (Semester - 7)

प्रधानः पाठ्यक्रमः (Major) 4.1: बाधापवादनिरूपणम्

पाठ्यक्रमस्य उद्देश्यानि (Course Objectives)

1. बाधापवादविचारावगमनम्।
2. विध्यन्तानुष्ठानम्।
3. साम्नाम् आगमविचारनिरूपणम्।
4. सामिधेनीषु संख्यापूर्तिविमर्षनम्।
5. तृचे गानविचारावगमनम्।
6. षोडशिविचारावगमनम्।
7. सत्राहीनयोः विवेकनिरूपणम्।
8. पौण्डरीके दक्षिणानिर्णयप्रदानम्।
9. निषेधपर्युदासयोः भेदविमर्शनम्।

अधिगमस्य परिणामाः (Learning Outcomes): अस्य पाठ्यक्रमस्य अध्ययनानन्तरं छात्राः :-

1. बाधस्य अपवादान् ज्ञातुं शक्षन्ति।
2. सामिधेनीषु संख्यापूर्तिं ज्ञातुं प्रभविष्यन्ति।
3. निषेधपर्युदासयोः भेदं जानन्ति।
4. सत्राहीनयोः वैलक्षण्यं ज्ञास्यन्ति।

श्रेयोऽङ्क-प्रारूपम् (Credit Framework)

पाठ्यक्रम-कूटाङ्कः (Course Code)	पाठ्यक्रमशीर्षकम् (Course Title)	पाठ्यक्रमस्य श्रेयोऽङ्कविभाजनम् (Credit Distribution of the Course)			श्रेयोऽङ्काः (Credits)
		व्याख्यानम् (Lecture)	अनुशिक्षणम् (Tutorial)	प्रशिक्षणम्/अभ्यासः (Practical/ Practice)	
प्रधानः पाठ्यक्रमः (Major) 4.1	बाधापवादनिरूपणम्	04	0	0	04

पाठ्यक्रमविवरणम् (Details of Course)

अन्वितिः १. **श्रेयोऽङ्कः १**

- एकदेशग्रहणे प्राथमिकानामेव ग्रहणम्।
- एकत्रिके तृचे गानविचारः।
- द्विरात्रादिषु दशरात्रस्य विध्यन्तानुष्ठानविचारः।
- आधूननवपनार्थमन्त्राणाम् उपादाननियमः अस्ति नवेति विचारः।
- विवृद्धस्तोमके अप्राकृतानां साम्नाम् आगमविचारः।

- सामिधेनीषु संख्यापूर्तिविचारः।
- षोडशिनः प्राकृतत्वादिविचारः।
- 'यदि जगत्सामा आग्रयणाग्रान्' इति वाक्यार्थविचारः।
- गोसवादौ उपवत्यग्रवत्योः समुच्चयः।
- ऐन्द्रवायवादिषु त्र्यनीकासमूढव्यूढद्वादशाहादिविचारः, प्रतिकर्षविचारः च।

अन्वितिः २. **श्रेयोऽङ्कः १**

- रथन्तरादिसाम्नां तृचे गानविचारः।
- 'स्वर्दृशं प्रति वीक्षेत' इति वाक्यार्थः।
- गवामयने पृठ्यषडहे बृहद्रथन्तरयोः विभागविचारः।
- प्रायणीयोदयनीययोः ऐकादशिनविभागविचारः।
- सर्वपृष्ठे देशविशेषव्यवस्थाविचारः।
- वैरूपवैराजसाम्नोः पृष्ठकार्ये निवेशविचारः।
- त्रिवृति स्तोमगतसंख्याविकारविचारः।
- उभयसाम्नि बृहद्रथन्तरयोः समुच्चयविचारः।
- मध्वशनघृताशनयोः अनुष्ठानविचारः।
- मानसस्य द्वादशाहाङ्गताविचारः।
- सत्रस्वरूपविचारः।
- सत्राहीनयोः विवेकः।
- पौण्डरीके दक्षिणाविचारः।
- मानवीषु सामिधेनीत्वविचारः।
- वाससि मानोपावहरणयोः अनुष्ठानविचारः।

अन्वितिः ३. **श्रेयोऽङ्कः १**

- पशुयागे प्रत्यङ्ग हविष्ट्वं ज्योतिष्टोमे अनिज्याशेषैः त्र्यङ्गः स्विष्टकृद्विचारः।
- अध्यूध्न्याः इडाविकारताविचारः।
- वनिष्ठोः भक्षविकारता।
- मैत्रावरुणादीनां शेषभक्षविचारः।
- गृहमेधीयाज्यभागन्यायः।
- प्रायणीयातिथ्ययोः, उपसदामपूर्वार्थताविचारः।

- अवभृथस्य अपूर्वताविचारः।
- वाजपेयादौ यूपादीनां खादिरत्वादिविचारः।
- काम्येष्टिषु प्राकृतद्रव्यदैवतस्य निवृत्तिविचारः।
- सोमापौष्णपशौ खादिरयूपस्य निवृत्तिविचारः।
- ब्रह्मवर्चसकामैः व्रीहिभिरेव यागविचारः।
- पञ्चावदानतायाः सर्वाङ्गसाधारण्यविचारः।

अन्वितिः ४. **श्रेयोऽङ्कः १**

- नार्षेयमित्यादौ निषेधस्य पर्युदासरूपता।
- 'न तौ पशौ करोति, न सोमे' इत्यादौ निषेधस्य अर्थवादताविचारः।
- नातिरात्रे षोडशिनमित्यत्र विकल्पविचारः।
- 'जर्तिल यवाग्वा' इत्यादौ अर्थवादत्वविचारः।
- आधाने उपवादे विकल्पविचारः।
- दीक्षितदानादिनिषेधस्य पर्युदासता।
- पदादिभिः आहवनीयादेः बाधः।
- वैमृधादिषु साप्तदश्यविधेः उपसंहारार्थता।
- प्रदानेषु स्वाहाकारनियमः।
- अग्न्यतिग्राह्यस्य विकृतावुपदेशः।
- चतुरवत्तोपपत्तिविचारः।
- दर्शपूर्णमासयोः आग्नेयैन्द्राग्नयोरनुवादता, उपांशुयाजद्रव्यविचारः।
- उपांशुयाजस्य देवताविचारः, कालविचारश्च।

निर्धारिताः ग्रन्थाः (Essential/Recommended Readings/Texts)

1. खण्डदेवः, (2010), *भाट्टदीपिका*, नवदेहली : केन्द्रीयंस्कृतविश्वविद्यालयः।

सहायकाः ग्रन्थाः (Additional Readings)

1. *शास्त्रदीपिका* नवदेहली : SLBS।
2. शबरः, (1930), *शाबरभाष्यं*, पुणे : आनन्दाश्रमः।

काठिन्यस्तरः 400-499	श्रेयोऽङ्काः - 4 होराः - 60

प्रधानः पाठ्यक्रमः (Major) 4.2: तन्त्रप्रसङ्गविमर्शः

पाठ्यक्रमस्य उद्देश्यानि (Course Objectives)

1. प्रयोगविधिबोधितानुष्ठाने तन्त्रप्रसङ्गयोः निरूपणम्।
2. समुदितानामेव आग्नेयादीनां फलसम्बन्धनिरूपणम्।
3. कपिञ्चलाधिकरणादिस्वरूपविमर्षः।
4. भूयोनुग्रहन्यायनिरूपणम्।
5. आर्त्विज्यादिविवेकः।

अधिगमस्य परिणामाः (Learning Outcomes): अस्य पाठ्यक्रमस्य अध्ययनानन्तरं छात्राः :-

1. तन्त्रप्रसङ्गयोः भेदं ज्ञातुं शक्ष्यन्ति।
2. अङ्गानां कुत्र सकृदनुष्ठानम्, कुत्र आवृत्त्या अनुष्ठानमिति ज्ञानं प्राप्स्यन्ति।
3. कपिञ्जलाधिकरणन्यायादीन् लोके शास्त्रान्तरे च सञ्चारयितुं समर्थाः भविष्यन्ति।

श्रेयोऽङ्क-प्रारूपम् (Credit Framework)

पाठ्यक्रम-कूटाङ्कः (Course Code)	पाठ्यक्रमशीर्षकम् (Course Title)	पाठ्यक्रमस्य श्रेयोऽङ्कविभाजनम् (Credit Distribution of the Course)			श्रेयोऽङ्काः (Credits)
		व्याख्यानम् (Lecture)	अनुशिक्षणम् (Tutorial)	प्रशिक्षणम्/अभ्यासः (Practical/ Practice)	
प्रधानः पाठ्यक्रमः (Major) 4.2	तन्त्रप्रसङ्गविमर्शः	04	0	0	04

पाठ्यक्रमविवरणम् (Details of Course)

अन्वितिः १. **श्रेयोऽङ्कः १**

- प्रयाजादीनां तन्त्रानुष्ठानम्।
- कपिञ्जलाधिकरणन्यायः।
- उत्तरा दोहयतीति वाक्यार्थविचारः।
- आधारादीनां तन्त्रानुष्ठानविचारः।
- आग्नेयकृष्णग्रीवयोः पृथगनुष्ठानम्।
- आग्नेयादीनां प्रधानानां तन्त्रानुष्ठानविचारः।
- दर्शपूर्णमासेष्टिप्रभृतिषु अङ्गानां तन्त्रेण अभ्यासेन वा अनुष्ठानस्य विचारः।
- वाजपेये ब्रह्मसामकाले आलम्भोत्कर्षविचारः।
- पञ्चशारदीये आलम्भविचारः।
- दशपेयाभिषेचनीययोः पृथगनुष्ठानम्।
- चातुर्मास्येषु अवभृथस्यार्थकर्मता।
- प्रायणीयनिष्कासे उदयनीयनिर्वापस्य संस्कारकर्मताविचारः।

अन्वितिः २. **श्रेयोऽङ्कः १**

- वेद्याद्यङ्गानामन्यकालकर्तव्यताविचारः।
- आधानस्य तन्त्रेणानुष्ठानम्।
- यूपादितन्त्रताविचारः।
- अहर्गणे कृष्णविषाणाप्रासनस्य अन्त्याहनियमविचारः।
- नानाबीजादिषु वाग्विसर्गस्य कालनियमविचारः।
- चयने अग्निविमोकस्य मतभेदेन व्यवस्थाविचारः।
- सुब्रह्मण्याह्वानस्य तन्त्रत्वभिन्नत्वविचारः।
- देशकर्तृपात्रादी नियमानियमविचारः।
- वाजपेये प्राजापत्यप्रचारकालः।
- सवनीयपुरोडाशे देवतोत्कर्षविचारः।
- राजसूयादिषु दक्षिणाद्यङ्गानां भेदाभेदविचारः।
- पवमानेष्ट्यङ्गानां भेदाभेदी।
- द्वादशाहे दीक्षादीनां प्रत्येकं द्वादशता, द्वादशाहे सवनीयादीनां भेदाभेदविचारः च।
- समानदेवताकपशुषु अङ्गानां भेदाभेदविचारः।
- अश्वप्रतिग्रहेष्ट्यां कपालभेदः।
- अवहननादौ मन्त्रावृत्तिः अस्ति नवेति विचारः।

अन्वितिः ३. **श्रेयोऽङ्कः १**

- दार्शिकवेदेरकरणम्।
- सोमे ऐष्टिकहविषां दार्शिकपात्रैरनुष्ठानम्।
- शामित्रे पशुपुरोडाशश्रपणाभावः।
- मासाग्निहोत्रे श्रपणार्थाग्निविचारः।
- ज्योतिष्टोमे हविर्धानभिन्नात् औषधनिर्वापः।
- प्रायणीयादिषु पृथग्जागरणम्।
- विहारभेदेन मन्त्रभेदः।
- सोमे दीक्षणीयादिषु ऐष्टिकानाम् अन्वाधानादिपदार्थानामनुष्ठानाननुष्ठानविचारः।
- आतिथ्यायां बर्हिषः धर्माणामनुष्ठानविचारः।
- विहाराग्नेः वैदिककर्मार्थता।
- सवनीयपशौ पशुपुरोडाशस्य कर्तव्यताविचारः।
- हविष्कृदाह्वानानुष्ठानविचारः।

- दर्शतन्त्रेण निशीष्टिप्रयोगः।
- विकृतिषु आरम्भणीयेष्टिविचारः।
- भूयोऽनुग्रहन्यायः।
- मुख्यानुग्रहन्यायः।
- अङ्गगुणविरोधन्यायः।
- परिधौ यूपधर्मानुष्ठानविचारः।
- आग्रयणे प्रसूनबर्हिषामेव ग्रहणविचारः।
- तन्त्रिप्रसङ्गिविचारः।

अन्वितिः ४. **श्रेयोऽङ्कः १**

- अष्टरात्रे वत्सत्वगहतवाससोः समुच्चयविचारः।
- अनुनिर्वाप्येषु पुरोडाशतन्त्रम्।
- भिन्नोपकारजनकानाम् एकप्रयोजनानां च गुणानां विकल्पसमुच्चयविचारः।
- प्रायश्चित्तविकल्पसमुच्चयविचारः।
- कर्मणि मन्त्रोच्चारणस्वरविचारः।
- मन्त्रपाठानन्तरमेव पदार्थानुष्ठानविचारः।
- कर्मसन्निपातनियमविचारः।
- विविधानामङ्गानां विकल्पसमुच्चयविचारः।
- चयने काम्याग्निना नित्यस्योख्यस्य बाधविचारः।
- काम्याग्नेः आहवनीयत्वाभावस्य तद्धर्माणां च विचारः।
- शुक्रस्पर्शनादीनां कर्तृनियमविचारः।
- अञ्जनादिसंस्काराणां सर्वगामित्वविचारः।
- सत्रे याजमानत्वादात्विज्यस्य प्राबल्यम्।
- ब्राह्मणस्यैव आर्विज्यम्।

निर्धारिताः ग्रन्थाः (Essential/Recommended Readings/Texts)

1. खण्डदेवः, (2010), *भाट्टदीपिका*, नवदेहली : केन्द्रीयंस्कृतविश्वविद्यालयः।

सहायकाः ग्रन्थाः (Additional Readings)

1. *शास्त्रदीपिका* नवदेहली : SLBS।
2. शबरः, (1930), *शाबरभाष्यं*, पुणे : आनन्दाश्रमः।

काठिन्यस्तरः 400-499	श्रेयोऽङ्काः - 4 होराः - 60

प्रधानः पाठ्यक्रमः (Major) 4.3: प्रत्यक्षविमर्शः

पाठ्यक्रमस्य उद्देश्यानि (Course Objectives)

1. धर्मलक्षणपरीक्षणम्
2. प्रत्यक्षसूत्रार्थावबोधनम्

अधिगमस्य परिणामाः (Learning Outcomes): अस्य पाठ्यक्रमस्य अध्ययनानन्तरं छात्राः :-

1. तस्य निमित्तपरीष्टिः इति सूत्रार्थं विमर्शपुरस्सरं ज्ञास्यन्ति।
2. प्रत्यक्षसूत्रस्य लक्षणपरत्वनिरासं ज्ञास्यन्ति।
3. प्रत्यक्षसूत्रार्थं विस्तृततया ज्ञास्यन्ति।
4. सर्वं ज्ञानं सविकल्पकमित्यस्य निरासं कर्तुं प्रभविष्यन्ति।

श्रेयोऽङ्क-प्रारूपम् (Credit Framework)

पाठ्यक्रम-कूटाङ्कः (Course Code)	पाठ्यक्रमशीर्षकम् (Course Title)	पाठ्यक्रमस्य श्रेयोऽङ्कविभाजनम् (Credit Distribution of the Course)			श्रेयोऽङ्काः (Credits)
		व्याख्यानम् (Lecture)	अनुशिक्षणम् (Tutorial)	प्रशिक्षणम्/अभ्यासः (Practical/ Practice)	
प्रधानः पाठ्यक्रमः (Major) 4.3	प्रत्यक्षविमर्शः	04	0	0	04

पाठ्यक्रमविवरणम् (Details of Course)

अन्वितिः १. **श्रेयोऽङ्कः १**

- तस्य निमित्तपरीष्टिः इति सूत्रार्थविचारः।

अन्वितिः २. **श्रेयोऽङ्कः १**

- प्रत्यक्षसूत्रस्य लक्षणपरत्वनिरासः।
- प्रत्यक्षस्य धर्मे अप्रामाण्यम्।
- प्रत्यक्षज्ञानोत्पत्तिप्रकारः।

अन्वितिः ३. **श्रेयोऽङ्कः १**

- बुद्धिजन्मेति शब्दार्थविचारः।
- प्रमाणफलभावविचारः।
- निर्विकल्पकस्य धर्मे अप्रामाण्यम्।

अन्वितिः ४. **श्रेयोऽङ्कः १**

- प्रत्यक्षपूर्वकत्वेन अनुमानादेरप्रामाण्यम्।
- सर्वं ज्ञानं सविकल्पकमित्यस्य निरासः।

- प्रत्यक्षशब्दवाच्यार्थविचारः।
- सविकल्पकस्य मिथ्यात्वनिरासः।
- शब्दाध्यासनिरासः।

निर्धारिताः ग्रन्थाः (Essential/Recommended Readings/Texts)

1. कुमारिलभट्टः, (1993), *श्लोकवार्तिकं* (पार्थसारथिः - *न्यायरत्नाकरः)*, वाराणसी : रत्ना पब्लिकेशन्।

सहायकाः ग्रन्थाः (Additional Readings)

1. शबरः, (1930), *शाबरभाष्यं,* पुणे : आनन्दाश्रमः।
2. श्रीवासुदेवदीक्षितः, (1974), *अध्वरमीमांसाकुतूहलवृत्तिः*, नवदेहली : लालबहादुरशास्त्री राष्ट्रियसंस्कृतविद्यापीठम्।

काठिन्यस्तरः 400-499

श्रेयोऽङ्काः - 4
होराः - 60

प्रधानः पाठ्यक्रमः (Major) 4.4: औत्पत्तिकसूत्रार्थविमर्शः

पाठ्यक्रमस्य उद्देश्यानि (Course Objectives)

1. औत्पत्तिकसूत्रस्य सूत्रावतारहेतुबोधनम्

अधिगमस्य परिणामाः (Learning Outcomes): अस्य पाठ्यक्रमस्य अध्ययनानन्तरं छात्राः :-

1. औत्पत्तिकसूत्रावतारहेतुं सविस्तरं ज्ञास्यन्ति

श्रेयोऽङ्क-प्रारूपम् (Credit Framework)

पाठ्यक्रम-कूटाङ्कः (Course Code)	पाठ्यक्रमशीर्षकम् (Course Title)	पाठ्यक्रमस्य श्रेयोऽङ्कविभाजनम् (Credit Distribution of the Course)			श्रेयोऽङ्काः (Credits)
		व्याख्यानम् (Lecture)	अनुशिक्षणम् (Tutorial)	प्रशिक्षणम्/अभ्यासः (Practical/ Practice)	
प्रधानः पाठ्यक्रमः (Major) 4.4	औत्पत्तिकसूत्रार्थविमर्शः	04	0	0	04

पाठ्यक्रमविवरणम् (Details of Course)

अन्वितिः १. **श्रेयोऽङ्कः १**

- औत्पत्तिकसूत्रस्यावतारिका, व्याख्या च।
- वृत्तिकारमतविचारः।
- निरालम्बनत्वपूर्वपक्षः।
- निरालम्बनत्वानुमाने पक्षदोषाः।
- निरालम्बनत्वस्य बुद्धोपदेशविरोधः।
- सर्वेषां प्रत्ययानां किञ्चिदालम्बनत्वसाधनम्।
- निरालम्बनत्वव्यवहारहेतुः।

अन्वितिः २. **श्रेयोऽङ्कः १**

- निरालम्बनत्वानुमाने हेतुदोषाः दृष्टान्तदोषाश्च।
- असत्येन हेतुना साध्यासिद्धिः वासनातो ज्ञानभेदनिरासः।
- शून्यवादावतारिका पूर्वपक्षश्च।

अन्वितिः ३. **श्रेयोऽङ्कः १**

- शून्यवादनिरासः।

अन्वितिः ४. **श्रेयोऽङ्कः १**

- एकस्मिन् वस्तुनि नानाकारज्ञानोपपादनम्।
- वासनातो ज्ञानभेदासम्भवः।

- भाष्योक्तानुमानलक्षणविचारः।
- असन्निकृष्टपदसूचिता अलक्ष्याः।
- हेत्वाभासदृष्टान्ताभासाः।
- प्रत्यक्षतोदृष्टसम्बन्धं, सामान्यतोदृष्टसंबन्धं चेति अनुमानद्वैविध्यम्।
- प्रत्यक्षानुमानप्रमाणविषयविचारः।

निर्धारिताः ग्रन्थाः (Essential/Recommended Readings/Texts)

1. कुमारिलभट्टः, (1993), *श्लोकवार्तिकं* (पार्थसारथिः - *न्यायरत्नाकरः)*, वाराणसी : रत्ना पब्लिकेशन्।

सहायकाः ग्रन्थाः (Additional Readings)

1. शबरः, (1930), *शाबरभाष्यं,* पुणे : आनन्दाश्रमः।

काठिन्यस्तरः 400-499	श्रेयोऽङ्काः - 4 होराः - 60

प्रधानः पाठ्यक्रमः (Major) 4.5: जातिशक्तिविमर्शः

पाठ्यक्रमस्य उद्देश्यानि (Course Objectives)

1. प्रमाणस्वरूपावबोधनम्

अधिगमस्य परिणामाः (Learning Outcomes): अस्य पाठ्यक्रमस्य अध्ययनानन्तरं छात्राः :-

1. मीमांसाशास्त्रे प्रतिपादितप्रमाणानि ज्ञास्यन्ति।
2. चित्राक्षेपवादः, सम्बन्धाक्षेपवादः, स्फोटवादः इत्येतेषां वादानां निष्कृष्टं ज्ञानं प्राप्स्यन्ति।
3. मीमांसाशास्त्रानुसारं जातिशक्तिमवगमिष्यन्ति।

श्रेयोऽङ्क-प्रारूपम् (Credit Framework)

पाठ्यक्रम-कूटाङ्कः (Course Code)	पाठ्यक्रमशीर्षकम् (Course Title)	पाठ्यक्रमस्य श्रेयोऽङ्कविभाजनम् (Credit Distribution of the Course)			श्रेयोऽङ्काः (Credits)
		व्याख्यानम् (Lecture)	अनुशिक्षणम् (Tutorial)	प्रशिक्षणम्/अभ्यासः (Practical/ Practice)	
प्रधानः पाठ्यक्रमः (Major) 4.5	जातिशक्तिविमर्शः	04	0	0	04

पाठ्यक्रमविवरणम् (Details of Course)

अन्वितिः १. **श्रेयोऽङ्कः १**

- शब्दलक्षणकथने शास्त्रपदप्रयोगस्य औचित्यविचारः।
- शब्दस्य अनुमानात् भेदविचारः।
- नैयायिकोक्तोपमानखण्डनं स्वमते उपमानस्वरूपं च।

अन्वितिः २. **श्रेयोऽङ्कः १**

- अर्थापत्त्यनुमानयोर्भेदः।
- श्रुतार्थापत्तिदृष्टार्थापत्त्योः विशेषविचारः।
- अभावप्रमाणनिरूपणम्।

अन्वितिः ३. **श्रेयोऽङ्कः १**

- चित्राक्षेपवादः।
- सम्बन्धाक्षेपवादः।
- स्फोटवादः तत्खण्डनं च।

अन्वितिः ४. **श्रेयोऽङ्कः १**

- आकृतिवादः।

निर्धारिता: ग्रन्थाः (Essential/Recommended Readings/Texts)

1. कुमारिलभट्टः, (1993), *श्लोकवार्तिकं* (पार्थसारथिः - *न्यायरत्नाकरः)*, वाराणसी : रत्ना पब्लिकेशन्।

सहायकाः ग्रन्थाः (Additional Readings)

1. शबरः, (1930), *शाबरभाष्यं,* पुणे : आनन्दाश्रमः।
2. श्रीवासुदेवदीक्षितः, (1974), *अध्वरमीमांसाकुतूहलवृत्तिः*, नवदेहली : लालबहादुरशास्त्री राष्ट्रियसंस्कृतविद्यापीठम्।

काठिन्यस्तरः 400-499	श्रेयोऽङ्काः - 4 होराः - 60

अष्टमसत्रार्द्धः (Semester - 8)

प्रधानः पाठ्यक्रमः (Major) 4.6: वादविमर्शः

पाठ्यक्रमस्य उद्देश्यानि (Course Objectives)

1. मीमांसाशास्त्रे प्रतिपादितनानावेदावबोधनम्

अधिगमस्य परिणामाः (Learning Outcomes): अस्य पाठ्यक्रमस्य अध्ययनानन्तरं छात्राः :-

1. अपोहवादः, वनवादः, शब्दार्थसंबन्धविचारः, सृष्टिविचारः, मोक्षविचारः, चित्राक्षेपपरिहारः, आत्मवादः इत्यादिवादान् ज्ञस्यन्ति।

श्रेयोऽङ्क-प्रारूपम् (Credit Framework)

पाठ्यक्रम-कूटाङ्कः (Course Code)	पाठ्यक्रमशीर्षकम् (Course Title)	पाठ्यक्रमस्य श्रेयोऽङ्कविभाजनम् (Credit Distribution of the Course)			श्रेयोऽङ्काः (Credits)
		व्याख्यानम् (Lecture)	अनुशिक्षणम् (Tutorial)	प्रशिक्षणम्/अभ्यासः (Practical/ Practice)	
प्रधानः पाठ्यक्रमः (Major) 4.6	वादविमर्शः	04	0	0	04

पाठ्यक्रमविवरणम् (Details of Course)

अन्वितिः १. **श्रेयोऽङ्कः १**

- अपोहवादः।

अन्वितिः २. **श्रेयोऽङ्कः १**

- वनवादः।

अन्वितिः ३. **श्रेयोऽङ्कः १**

- शब्दार्थसंबन्धविचारः।
- सृष्टिविचारः।
- मोक्षविचारः।

अन्वितिः ४. **श्रेयोऽङ्कः १**

- चित्राक्षेपपरिहारः।
- आत्मवादः।

निर्धारिताः ग्रन्थाः (Essential/Recommended Readings/Texts)

1. कुमारिलभट्टः, (1993), *श्लोकवार्तिकं* (पार्थसारथिः - *न्यायरत्नाकरः*), वाराणसी : रत्ना पब्लिकेशन्।

सहायकाः ग्रन्थाः (Additional Readings)

1. शबरः, (1930), *शाबरभाष्यं,* पुणे : आनन्दाश्रमः।
2. खण्डदेवः, (2010), *भाट्टदीपिका*, नवदेहली : केन्द्रीयसंस्कृतविश्वविद्यालयः।

काठिन्यस्तरः 400-499	श्रेयोऽङ्काः - 4 होराः - 60

प्रधानः पाठ्यक्रमः (Major) 4.7: शब्दनित्यत्वविमर्शः

पाठ्यक्रमस्य उद्देश्यानि (Course Objectives)

1. शब्दस्य नित्यत्वावबोधनम्

अधिगमस्य परिणामाः (Learning Outcomes): अस्य पाठ्यक्रमस्य अध्ययनानन्तरं छात्राः :-

1. शब्दस्य नित्यत्वं प्रतिपादयितुं प्रभविष्यन्ति।

श्रेयोऽङ्क-प्रारूपम् (Credit Framework)

पाठ्यक्रम-कूटाङ्कः (Course Code)	पाठ्यक्रमशीर्षकम् (Course Title)	पाठ्यक्रमस्य श्रेयोऽङ्कविभाजनम् (Credit Distribution of the Course)			श्रेयोऽङ्काः (Credits)
		व्याख्यानम् (Lecture)	अनुशिक्षणम् (Tutorial)	प्रशिक्षणम्/अभ्यासः (Practical/ Practice)	
प्रधानः पाठ्यक्रमः (Major) 4.7	शब्दनित्यत्वविमर्शः	04	0	0	04

पाठ्यक्रमविवरणम् (Details of Course)

अन्वितिः १. **श्रेयोऽङ्कः १**

- शब्दस्यानित्यत्वानुमानम्
- अभिव्यञ्जकत्वोपपादनम् तत्र अनैकान्तिकत्वम्।

अन्वितिः २. **श्रेयोऽङ्कः १**

- शब्दश्रवणविषये वैशेषिकसम्मतस्य वीचीतरङ्गन्यायस्य खण्डनम्।
- श्रोत्रशब्दार्थविचारः।
- प्रयोगस्य परिमित्यादिसूत्रत्रयार्थविचारः।

अन्वितिः ३. **श्रेयोऽङ्कः १**

- नादवृद्धिपरा इत्यादिसूत्रत्रयार्थविचारः।

अन्वितिः ४. **श्रेयोऽङ्कः १**

- संख्याभावादित्यादिसूत्रद्वयार्थविचारः।

निर्धारिताः ग्रन्थाः (Essential/Recommended Readings/Texts)

1. कुमारिलभट्टः, (1993), *श्लोकवार्तिकं* (पार्थसारथिः - *न्यायरत्नाकरः)*, वाराणसी : रत्ना पब्लिकेशन्।

सहायकाः ग्रन्थाः (Additional Readings)

1. शबरः, (1930), *शाबरभाष्यं*, पुणे : आनन्दाश्रमः।

काठिन्यस्तरः 400-499	श्रेयोऽङ्काः - 4 होराः - 60

प्रधानः पाठ्यक्रमः (Major) 4.8: वेदापौरुषेयत्वविमर्शः

पाठ्यक्रमस्य उद्देश्यानि (Course Objectives)

1. शब्दस्य नित्यत्वावबोधनम्

अधिगमस्य परिणामाः (Learning Outcomes): अस्य पाठ्यक्रमस्य अध्ययनानन्तरं छात्राः :-

1. वेदस्य अपौरुषेयत्वं प्रतिपादयितुं समर्थाः भविष्यन्ति।

श्रेयोऽङ्क-प्रारूपम् (Credit Framework)

पाठ्यक्रम-कूटाङ्कः (Course Code)	पाठ्यक्रमशीर्षकम् (Course Title)	पाठ्यक्रमस्य श्रेयोऽङ्कविभाजनम् (Credit Distribution of the Course)			श्रेयोऽङ्काः (Credits)
		व्याख्यानम् (Lecture)	अनुशिक्षणम् (Tutorial)	प्रशिक्षणम्/अभ्यासः (Practical/ Practice)	
प्रधानः पाठ्यक्रमः (Major) 4.8	वेदापौरुषेयत्वविमर्शः	04	0	0	04

पाठ्यक्रमविवरणम् (Details of Course)

अन्वितिः १. **श्रेयोऽङ्कः १**

- वाक्यार्थस्य निर्मूलत्वेन वेदस्याप्रामाण्यपूर्वपक्षः।

अन्वितिः २. **श्रेयोऽङ्कः १**

- पदार्थानां वाक्यार्थमूलत्वम्।
- पदभेदज्ञानोपायाः।

अन्वितिः ३. **श्रेयोऽङ्कः १**

- पदानां नामाख्यातादिरूपेण विभागोपपादनम् वाक्यार्थस्य अननुमेयत्वम्।
- वाक्यार्थबोधप्रकारविचारः।

अन्वितिः ४. **श्रेयोऽङ्कः १**

- प्रतिषेधविकल्पयोः अन्वयप्रकारः।
- पदार्थज्ञानस्य वाक्यार्थज्ञाने अव्यभिचारः।
- वेदस्य नित्यताविचारः।

निर्धारिताः ग्रन्थाः (Essential/Recommended Readings/Texts)

1. कुमारिलभट्टः, (1993), *श्लोकवार्तिकं* (पार्थसारथिः - *न्यायरत्नाकरः)*, वाराणसी : रत्ना पब्लिकेशन्।

सहायकाः ग्रन्थाः (Additional Readings)

1. शबरः, (1930), *शाबरभाष्यं,* पुणे : आनन्दाश्रमः।
2. श्रीवासुदेवदीक्षितः, (1974), *अध्वरमीमांसाकुतूहलवृत्तिः*, नवदेहली : लालबहादुरशास्त्री राष्ट्रियसंस्कृतविद्यापीठम्।

काठिन्यस्तरः 400-499	श्रेयोऽङ्काः - 4 होराः - 60

प्रधानः पाठ्यक्रमः (Major) 4.9: प्रथमादिविभक्त्यर्थविमर्शः

पाठ्यक्रमस्य उद्देश्यानि (Course Objectives)

1. विभक्त्यर्थावबोधनम्

अधिगमस्य परिणामाः (Learning Outcomes): अस्य पाठ्यक्रमस्य अध्ययनानन्तरं छात्राः :-

1. प्रथमादिविभक्तीनां मीमांसासम्मतमर्थं ज्ञास्यन्ति।

श्रेयोऽङ्क-प्रारूपम् (Credit Framework)

पाठ्यक्रम-कूटाङ्कः (Course Code)	पाठ्यक्रमशीर्षकम् (Course Title)	पाठ्यक्रमस्य श्रेयोऽङ्कविभाजनम् (Credit Distribution of the Course)			श्रेयोऽङ्काः (Credits)
		व्याख्यानम् (Lecture)	अनुशिक्षणम् (Tutorial)	प्रशिक्षणम्/अभ्यासः (Practical/ Practice)	
प्रधानः पाठ्यक्रमः (Major) 4.9	प्रथमादिविभक्त्यर्थविमर्शः	04	0	0	04

पाठ्यक्रमविवरणम् (Details of Course)

अन्वितिः १. प्रथमाविभक्त्यर्थः। **श्रेयोऽङ्कः १**

अन्वितिः २. कर्मस्वरूपनिर्वचनम्। **श्रेयोऽङ्कः १**

- कर्मत्वलक्षणे अव्याप्तिशङ्के परिहारश्च।
- द्वितीयान्तस्थले शाब्दबोधप्रकारः कर्मणि प्रयोगे शाब्दबोधप्रकारः।

अन्वितिः ३. **श्रेयोऽङ्कः १**

- घटं जानातीत्यादौ शाब्दबोधप्रकारः।
- कर्मत्वस्य अखण्डोपाधिरूपत्वसाधनम्।
- धात्वर्थस्यापि अखण्डत्वसमर्थनम्।
- द्वितीयाविभक्त्यर्थविचारः कर्मणः चातुर्विध्यकथनम्।

अन्वितिः ४. **श्रेयोऽङ्कः १**

- तृतीयाविभक्त्यर्थविचारः।
- चतुर्थीविभक्त्यर्थविचारः।

निर्धारिताः ग्रन्थाः (Essential/Recommended Readings/Texts)

1. खण्डदेवः (2015), *भाट्टतन्त्ररहस्यं*, पाण्डिचेरी : फ्रेञ्च इनस्टिट्यूट।
2. म.म.पेरी सूर्यनारायणशास्त्री, *खण्डदेवभावप्रकाशः*, तिरुपतिः : राष्ट्रियसंस्कृतविद्यापीठम्।

काठिन्यस्तरः 400-499	श्रेयोऽङ्काः - 4 होराः - 60

प्रधानः पाठ्यक्रमः (Major) 4.10: चतुर्थ्यादिविभक्त्यर्थविमर्शः

पाठ्यक्रमस्य उद्देश्यानि (Course Objectives)

1. विभक्त्यर्थावबोधनम्।

अधिगमस्य परिणामाः (Learning Outcomes): अस्य पाठ्यक्रमस्य अध्ययनानन्तरं छात्राः :-

1. चतुर्थ्यादिविभक्तीनां मीमांसासम्मतमर्थं ज्ञास्यन्ति।

श्रेयोऽङ्क-प्रारूपम् (Credit Framework)

पाठ्यक्रम-कूटाङ्कः (Course Code)	पाठ्यक्रमशीर्षकम् (Course Title)	पाठ्यक्रमस्य श्रेयोऽङ्कविभाजनम् (Credit Distribution of the Course)			श्रेयोऽङ्काः (Credits)
		व्याख्यानम् (Lecture)	अनुशिक्षणम् (Tutorial)	प्रशिक्षणम्/अभ्यासः (Practical/ Practice)	
प्रधानः पाठ्यक्रमः (Major) 4.10	चतुर्थ्यादिविभक्त्यर्थविमर्शः	04	0	0	04

पाठ्यक्रमविवरणम् (Details of Course)

अन्वितिः १. चतुर्थीविभक्त्यर्थविचारः। **श्रेयोऽङ्कः १**

अन्वितिः २. पञ्चमीविभक्त्यर्थविचारः। **श्रेयोऽङ्कः १**

अन्वितिः ३. षष्ठीविभक्त्यर्थविचारः। **श्रेयोऽङ्कः १**

अन्वितिः ४. सप्तमीविभक्त्यर्थविचारः। **श्रेयोऽङ्कः १**

निर्धारिताः ग्रन्थाः (Essential/Recommended Readings/Texts)

1. खण्डदेवः (2015), *भाट्टतन्त्ररहस्यं*, पाण्डिचेरी : फ्रेञ्च इनस्टिट्यूट।
2. म.म.पेरी सूर्यनारायणशास्त्री, *खण्डदेवभावप्रकाशः*, तिरुपतिः : राष्ट्रियसंस्कृतविद्यापीठम्।

द्वितीयवर्षः
गौणपाठ्यक्रमाः

काठिन्यस्तरः 200-299	श्रेयोऽङ्काः - 4 होराः - 60

गौणः पाठ्यक्रमः (Minor) 2.क.1: मीमांसाप्रवेशः

पाठ्यक्रमस्य उद्देश्यानि (Course Objectives)

1. शास्त्रारम्भकर्तव्यतावबोधनम्।
2. अध्ययनविधेः तात्पर्यावबोधनम्।
3. धर्मस्य लक्षणावगमनम्।
4. सौत्रधर्मलक्षणयोः विरोधपरिहारावबोधनम्।
5. भावनायाः स्वरुपविवेचनम्।
6. वेदस्य लक्षणविभागयोः निरूपणम्।
7. विधेः लक्षणप्रयोजनविभागानां प्रतिपादनम्।
8. अङ्गत्वलक्षणम् एवं तद्ग्राहकप्रमाणानां परिचयप्रदानम्।
9. अङ्गत्वग्राहकप्रणानां प्राबल्यदौर्बल्यप्रतिपादनम्।
10. अङ्गविभागानुचिन्तनम्।

अधिगमस्य परिणामाः (Learning Outcomes): अस्य पाठ्यक्रमस्य अध्ययनानन्तरं छात्राः :-

1. मीमांसाशास्त्रप्रतिपाद्यधर्मस्य निष्कृष्टं ज्ञानं जायते।
2. धर्मप्रमाणभूतस्य वेदस्यापि परिचयो भविष्यति।
3. शास्त्रारम्भः कर्तव्यो न वा इति निर्णयो भविष्यति।
4. अध्ययनविधेः तात्पर्यं किमिति जास्यामः। धर्मः, सौत्रधर्मलक्षणयोः विरोधपरिहारश्च कथमिति ज्ञास्यते।
5. भावना, भावनाविभागः, भावनायाः अंशत्रयं च ज्ञातं भविष्यति।
6. वेदलक्षणम्, वेदविभागः इत्याद्यंशाः अधिगताः भविष्यन्ति।

श्रेयोऽङ्क-प्रारूपम् (Credit Framework)

पाठ्यक्रम-कूटाङ्कः (Course Code)	पाठ्यक्रमशीर्षकम् (Course Title)	पाठ्यक्रमस्य श्रेयोऽङ्कविभाजनम् (Credit Distribution of the Course)			श्रेयोऽङ्काः (Credits)
		व्याख्यानम् (Lecture)	अनुशिक्षणम् (Tutorial)	प्रशिक्षणम्/अभ्यासः (Practical/ Practice)	
गौणः पाठ्यक्रमः (Minor) 2.क.1	**मीमांसाप्रवेशः**	**04**	**0**	**0**	**04**

पाठ्यक्रमविवरणम् (Details of Course)

अन्वितिः १. धर्मः। **श्रेयोऽङ्कः १**

- शास्त्रारम्भसूत्रार्थः।
- धर्मलक्षणम्।
- सौत्रधर्मलक्षणयोः विरोधपरिहारः।
- भावना।
- वेदविभागः।

- विधिविभागाः।
- उत्पत्तिविधिलक्षणम्।

अन्वितिः २. विनियोगविधिः। **श्रेयोऽङ्कः १**

- विनियोगविधिनिरूपणम्।
- अङ्गत्वलक्षणम्।
- अङ्गताबोधकप्रमाणानि।
- श्रुतिनिरूपणम्।
- श्रुतिलिङ्गयोः प्राबल्यदौर्बल्यनिर्णयः।
- लिङ्गनिरूपणम्।

अन्वितिः ३. अङ्गत्वम्। **श्रेयोऽङ्कः १**

- लिङ्गवाक्ययोः प्राबल्यदौर्बल्यनिर्णयः।
- वाक्यनिरूपणम्।
- वाक्यप्रकरणयोः प्राबल्यदौर्बल्यनिर्णयः।
- प्रकरणनिरूपणम्।
- प्रकरणस्थानयोः प्राबल्यदौर्बल्यनिर्णयः।
- स्थाननिरूपणम्।
- स्थानसमाख्ययोः प्राबल्यदौर्बल्यनिर्णयः।
- समाख्यानिरूपणम्।

अन्वितिः ४. **श्रेयोऽङ्कः १**

- प्रयोगविधेः स्वरूपचिन्तनम्।
- मन्त्रस्य प्रयोजनवत्वनिर्णयः।
- अपूर्वविध्यादिविधिभेदानां निरूपणम्।
- नामधेयनिमित्तानां चिन्तनम्।
- निषेधानां प्रयोजनवत्वचिन्तनम्।
- अर्थवादस्य लक्षणनिरूपणम्।
- अर्थवादविभागप्रतिपादनम्।

निर्धारिताः ग्रन्थाः (Essential/Recommended Readings/Texts)

1. लौगाक्षिभास्करप्रणीतः *अर्थसंग्रहः।*

सहायकाः ग्रन्थाः (Additional Readings)

1. रामशेवरभिक्षुः, (1982), *अर्थसंग्रहकौमुदी*, वाराणसी : चौखम्बा संस्कृत सीरीज आफिस।
2. पट्टाभिरामशास्त्री, *अर्थालोकः*, वाराणसी : चौखम्बा।
3. श्रीरामः, ए. एस., *अर्थविवृतिः*, तिरुपतिः : श्रीवेङ्कटेशविश्वविद्यालयः।

काठिन्यस्तरः 200-299	श्रेयोऽङ्काः - 4 होराः - 60

गौणः पाठ्यक्रमः (Minor) 2.क.2: धर्मप्रमाणविवेकः - १

पाठ्यक्रमस्य उद्देश्यानि (Course Objectives)

1. द्वादशलक्षण्यां प्रतिपादितविषयाणाम् अध्यायानुगुणं परिचयप्रदानम्।
2. अध्ययनविधेः तात्पर्यार्थनिरूपणम्।
3. धर्मस्य लक्षणप्रमाणयोः प्रतिपादनम्।
4. शब्दनित्यत्वप्रतिपादनम्।
5. वेदापौरुषेयत्वनिरूपणम्।

अधिगमस्य परिणामाः (Learning Outcomes): अस्य पाठ्यक्रमस्य अध्ययनादनन्तरं छात्राः :-

1. मीमांसाशास्त्रे प्रत्येकस्मिन् अध्याये, पादे च प्रतिपादिताः विषयाः ज्ञाताः भविष्यन्ति।
2. अधिकरणावयाः ज्ञाताः भविष्यन्ति।
3. वेदवाक्यानां तात्पर्यनिर्णयार्थं मीमांसादर्शनस्य अध्ययनं कर्तव्यमिति ज्ञास्यते।
4. धर्मस्य लक्षणं प्रमाणं च ज्ञातं भविष्यति।
5. प्रत्यक्षादिकं धर्मे प्रमाणं न भवतीति ज्ञास्यते।
6. चोदनायाः प्रामाण्यं सेत्स्यति।
7. शब्दस्य नित्यत्वं ज्ञास्यते।
8. वेदः पुरुषेण न रचितः इति ज्ञास्यते।

श्रेयोऽङ्कप्रारूपम् (Credit Framework):

पाठ्यक्रमकूटाङ्कः (Course Code)	पाठ्यक्रमशीर्षकम् (Course Title)	पाठ्यक्रमस्य श्रेयोऽङ्कविभाजनम् (Credit Distribution of the Course)			श्रेयोऽङ्काः (Credits)
		व्याख्यानम् (Lecture)	अनुशिक्षणम् (Tutorial)	प्रशिक्षणम्/अभ्यासः (Practical/Practice)	
गौणः पाठ्यक्रमः (Minor) 2.क.2	धर्मप्रमाणविवेकः - १	04	0	0	04

पाठ्यक्रमविवरणम् (Details of Course)

अन्वितिः १. धर्मजिज्ञासा। **श्रेयोऽङ्कः १**

- द्वादशलक्ष्यण्याः अध्यायार्थपादार्थयोः परिचयः।
- अध्ययनविधेः तात्पर्यनिर्णयाय जिज्ञासाधिकरण-अध्ययनम्।
- धर्मलक्षणावगत्यर्थं धर्मलक्षणाधिकरण-विचारः।

अन्वितिः २ **श्रेयोऽङ्कः १**

- शब्दार्थसम्बन्धस्य अवगमनार्थं शब्दार्थसम्बन्धनित्यताधिकरण-अध्ययनम्।
- शब्दस्य नित्यत्वानित्यत्वविषयावगत्यर्थं शब्दनित्यताधिकरण-अध्ययनम्।
- वाक्यस्वरूपावगत्यर्थं वाक्याधिकरण-अध्ययनम्।

- वेदः पुरुषकृतः उत अपौरुषेयः इति अवगत्यर्थं वेदापौरुषेयत्वाधिकरण-अध्ययनम्।

अन्वितिः ३. **श्रेयोऽङ्कः १**

- अर्थवादानां प्रमाण्यप्रतिपादनम्।
- विधिवन्निगदानां अर्थवादानां प्रमाण्यप्रकारचिन्तनम्।
- हेतुवन्निगदानां अर्थवादानां प्रमाण्यवर्णनम्।
- मन्त्राणां प्रामाण्यवर्णनम्।
- स्मृतेः प्रामाण्यवर्णनम्।
- श्रुतिविरोधे स्मृतेः अप्रामाण्यवर्णनम्।

अन्वितिः ४. **श्रेयोऽङ्कः १**

- लोभादिमूलकस्मृत्यप्रामाण्याभिधानम्।
- शिष्टाकोपविचारः।
- आर्यम्लेच्छप्रसिद्धिविमर्शः।
- पिकनेमादिशब्दानाम् अर्थचिन्तनम्।
- कल्पसूत्राणां प्रामाण्याभिधानम्।
- होलाकाद्याचाराणां प्रामाण्यचिन्तनम्

निर्धारितग्रन्थाः (Essential/Recommended Readings/Texts)

1. सायणमाधवाचार्यकृतः, *जैमिनीयन्यायमालाविस्तरः*।

सहायकग्रन्थाः (Additional Readings)

1. खण्डदेवः, *भाट्टदीपिका*, एन् एस् अनन्तकृष्णशास्त्री (संपादकः), नवदेहली : श्रीसद्गुरुप्रकाशनम्।

काठिन्यस्तरः 200-299	श्रेयोऽङ्काः - 4 होराः - 60

गौणः पाठ्यक्रमः (Minor) 2.क.3: धर्मप्रमाणविवेकः - २

पाठ्यक्रमस्य उद्देश्यानि (Course Objectives)

1. व्याकरणप्रामाण्यप्रतिपादनम्।
2. लोकवेदयोः पदपदार्थैक्यप्रतिपादनम्।
3. जातिशक्तिप्रतिपादनम्।
4. नामधेयानां प्रामाण्यप्रतिपादनम्।

अधिगमस्य परिणामाः (Learning Outcomes): अस्य पाठ्यक्रमस्य अध्ययनादनन्तरं छात्राः :-

1. कस्मिन्नर्थे किं पदं साधु इति ज्ञास्यामः।
2. साधुशब्दप्रयोगे व्याकरणस्य नियामकत्वम्, लोकवेदयोः पदपदार्थैक्यज्ञानम्, जातौ शक्तिश्च भवतीति ज्ञास्यते।
3. नामधेयानां प्रामाण्यमवगम्यते। उद्भित्पदार्थः एवं चित्रापदार्थः कः इति विदितं भविष्यति।
4. तत्प्रख्यन्यायः एवं तद्व्यपदेशन्यायश्च ज्ञातः भविष्यति।
5. वाजपेयाग्नेयबर्हिराज्यप्रोक्षणिनिर्मन्थ्यादिपदार्थाः अवगताः भविष्यन्ति।

श्रेयोऽङ्कप्रारूपम् (Credit Framework)

पाठ्यक्रमकूटाङ्कः (Course Code)	पाठ्यक्रमशीर्षकम् (Course Title)	पाठ्यक्रमस्य श्रेयोऽङ्कविभाजनम् (Credit Distribution of the Course)			श्रेयोऽङ्काः (Credits)
		व्याख्यानम् (Lecture)	अनुशिक्षणम् (Tutorial)	प्रशिक्षणम्/अभ्यासः (Practical/Practice)	
गौणः पाठ्यक्रमः (Minor) 2.क.3	धर्मप्रमाणविवेकः - २	04	0	0	04

पाठ्यक्रमविवरणम् (Details of Course)

अन्वितिः १. शब्दार्थः। **श्रेयोऽङ्कः १**

- व्याकरणप्रामाण्यम्।
- लोकवेदयोः पदपदार्थैक्यविमर्शः।
- जातिशक्तिवादश्च।

अन्वितिः२. नामधेयप्रामाण्यम्। **श्रेयोऽङ्कः १**

- नामधेयानां प्रामाण्यम्।
- उद्भित्पदनिर्वचनम्।
- चित्रापदार्थनिर्णयः।

अन्वितिः ३. अग्निहोत्रादिपदार्थविचारः। **श्रेयोऽङ्कः १**

- तत्प्रख्यन्यायः।
- तद्व्यपदेशन्यायः।
- वाजपेयपदार्थचन्तनम्।

अन्वितिः ४. नामधेयापवादः। **श्रेयोऽङ्कः १**

- आग्नेयपदार्थनिर्णयः।
- बर्हिराज्यप्रोक्षणिनिर्मन्थ्यादिपदार्थविमर्शः।

निर्धारितग्रन्थाः (Essential/Recommended Readings/Texts)

1. सायणमाधवाचार्यकृतः, *जैमिनीयन्यायमालाविस्तरः*।

सहायकाः ग्रन्थाः (Additional Readings)

1. खण्डदेवः, (2010), *भाट्टदीपिका*, नवदेहली : केन्द्रीयंस्कृतविश्वविद्यालयः।

तृतीयवर्षः
गौणपाठ्यक्रमाः

काठिन्यस्तरः 300-399	श्रेयोऽङ्काः - 4 होराः - 60

गौणः पाठ्यक्रमः (Minor) 3.क.1: धर्मप्रमाणविवेकः - ३

पाठ्यक्रमस्य उद्देश्यानि (Course Objectives)

1. वैश्वदेववैश्वानरादिपदार्थावगमनम्।
2. गौणीगुणभोधकप्रमाणपुरस्सरं गौणीवृत्तेः प्रतिपादनम्।
3. धर्मप्रमाणयोः वाक्यशेषसामर्थ्ययोः प्रतिपादनम्।
4. भावनायाः, अपूर्वस्य, गुणकर्मणः, प्रधानकर्मणः, ब्राह्मणानां लक्षणस्य, मन्त्रलक्षणस्य, मन्त्रावान्तरभेदानां लक्षणस्य, एकवाक्यत्ववाक्यभेदानुषङ्गव्यवायानां च अवबोधनम्।

अधिगमस्यपरिणामाः (Learning Outcomes): अस्यपाठ्यक्रमस्य अध्ययनानन्तरं छात्राः :-

1. वैश्वदेववैश्वानरादिपदार्थाः विदिताः भविष्यन्ति।
2. गौणीगुणभोधकप्रमाणपुरस्सरं गौणीवृत्तेः ज्ञानं भविष्यति।
3. वाक्यशेषसामर्थ्ययोः धर्मप्रमाणयोः ज्ञानं भविष्यति।
4. भावना, अपूर्वम्, गुणकर्म, प्रधानकर्म, ब्राह्मणानां लक्षणम्, मन्त्रस्य लक्षणम्, मन्त्रभेदानां च लक्षणम्, एकवाक्यत्ववाक्यभेदानुषङ्गव्यवायाः ज्ञाताः भविष्यन्ति।

श्रेयोऽङ्कप्रारूपम् (Credit Framework)

पाठ्यक्रमकूटाङ्कः (Course Code)	पाठ्यक्रमशीर्षकम् (Course Title)	पाठ्यक्रमस्य श्रेयोऽङ्कविभाजनम् (Credit Distribution of the Course)			श्रेयोऽङ्काः (Credits)
		व्याख्यानम् (Lecture)	अनुशिक्षणम् (Tutorial)	प्रशिक्षणम्/अभ्यासः (Practical/Practice)	
गौणः पाठ्यक्रमः (Minor) 3.क.1	धर्मप्रमाणविवेकः - ३	04	0	0	04

पाठ्यक्रमविवरणम् (Details of Course)

अन्वितिः १. गौणी वृत्तिः **श्रेयोऽङ्कः १**

- वैश्वदेववैश्वानरादिपदार्थनिर्णयः।
- गौणीवृत्तेः परिज्ञानम्।
- तत्सिद्धिपेटिका।

अन्वितिः २. भावनाविमर्शः **श्रेयोऽङ्कः १**

- वाक्यशेषः, सामर्थ्यम् इति धर्मप्रमाणयोः चिन्तनम्।
- भावार्थः।
- अपूर्वम्।
- कर्मद्वैविध्यम्।

- सम्मार्गाधिकरणचिन्तनम्।

अन्वितिः ३. विधिमन्त्रविमर्शः **श्रेयोऽङ्कः १**

- स्तोत्रशस्त्रयोः परामर्शः।
- मन्त्रलक्षणम्।
- ब्राह्मणलक्षणम्।
- ऊहादीनाम् अमन्त्रत्वम्।
- ऋग्लक्षणम्, सामलक्षणं च।

अन्वितिः ४. यजुर्लक्षणम् **श्रेयोऽङ्कः १**

- यजुर्लक्षणम्।
- निगदविवेकः।
- एकवाक्यत्वम्।
- वाक्यभेदः।
- अनुषङ्गः।

निर्धारितग्रन्थाः (Essential/Recommended Readings/Texts)

1. सायणमाधवाचार्यकृतः, *जैमिनीयन्यायमालाविस्तरः*।

सहायकाः ग्रन्थाः (Additional Readings)

1. खण्डदेवः, (2010), *भाट्टदीपिका*, नवदेहली : केन्द्रीयंस्कृतविश्वविद्यालयः।

काठिन्यस्तरः 300-399	श्रेयोऽङ्काः - 4 होराः - 60

गौणः पाठ्यक्रमः (Minor) 3.क.2: कर्मभेदविवेकः

पाठ्यक्रमस्य उद्देश्यानि (Course Objectives)

1. कर्मभेदबोधकानां शब्दान्तरादीनां प्रामाणानां प्रतिपादनम्।
2. उपांशुयाजारेवत्यादिवाक्यार्थावबोधनम्।

अधिगमस्य परिणामाः (Learning Outcomes): अस्य पाठ्यक्रमस्य अध्ययनानन्तरं छात्राः :-

1. शब्दान्तरात्, अभ्यासात्, संख्यायाः, संज्ञायाः, गुणात् च कर्मभेदः कथमिति ज्ञास्यते।
2. उपांशुयाजाघाराग्निहोत्रपशुसोमगुणशेषेन्द्रियकामवाक्यादीनां ज्ञानं भविष्यति।
3. रेवतीसौभररथन्तरादीनां ज्ञानं भविष्यति।
4. आधानदाक्षायणयज्ञेषालम्भवत्सालम्भचरूपधानपात्नीवतांश्वदाभ्यचयनप्रकरणान्तरफलसंस्कार्यता-प्रकरणान्तरप्रत्युदाहरणाग्नेयद्विरुक्तिः इत्येतेषां ज्ञानं भविष्यति।

श्रेयोऽङ्क-प्रारूपम् (Credit Framework)

पाठ्यक्रम-कूटाङ्कः (Course Code)	पाठ्यक्रमशीर्षकम् (Course Title)	पाठ्यक्रमस्य श्रेयोऽङ्कविभाजनम् (Credit Distribution of the Course)			श्रेयोऽङ्काः (Credits)
		व्याख्यानम् (Lecture)	अनुशिक्षणम् (Tutorial)	प्रशिक्षणम्/अभ्यासः (Practical/ Practice)	
गौणः पाठ्यक्रमः (Minor) 3.क.2	कर्मभेदविवेकः	04	0	0	04

पाठ्यक्रमविवरणम् (Details of Course)

अन्वितिः १. शब्दान्तरम्। **श्रेयोऽङ्कः १**

- शब्दान्तरात् कर्मभेदविवेकः।
- अभ्यासस्य कर्मभेदबोधकत्वम्।
- विद्वद्वाक्यविमर्शः।

अन्वितिः २. उपांशुयाजादिवाक्यार्थविचारः। **श्रेयोऽङ्कः १**

- उपांशुयाजविवेकः।
- आघाराग्निहोत्रम्।
- पशुसोमविचारः।
- संख्यासंज्ञागुणेभ्यः कर्मभेदः।
- गुणशेषविचारः।
- इन्द्रियकामाधिकरणविवेचनम्।

अन्वितिः ३. रेवत्यादिवाक्यार्थविचारः। **श्रेयोऽङ्कः १**

- रेवत्यादिवाक्यार्थविचारः।
- सौभरवाक्यार्थः।
- रथन्तरसामविचारः।

अन्वितिः ४. अवेष्ट्यादिविचारः। **श्रेयोऽङ्कः १**

- आधानम्।
- दाक्षायणयज्ञविचारः।
- ईषालम्भः वत्सालम्भः चरूपधानं पात्नीवतम् अंश्वदाभ्यविचारः।
- चयनं प्रकरणान्तरं फलसंस्कार्यता प्रकरणान्तरप्रत्युदाहरणम्।
- आग्नेयद्विरुक्तिः।

निर्धारिताः ग्रन्थाः (Essential/Recommended Readings/Texts)

1. सायणमाधवाचार्यकृतः - *जैमिनीयन्यायमालाविस्तरः।*

सहायकाः ग्रन्थाः (Additional Readings)

1. खण्डदेवः, (2010), *भाट्टदीपिका*, नवदेहली : केन्द्रीयंस्कृतविश्वविद्यालयः।

काठिन्यस्तरः 300-399	श्रेयोऽङ्काः - 4 होराः - 60

गौणः पाठ्यक्रमः (Minor) 3.क.3: अङ्गत्वविवेकः

पाठ्यक्रमस्य उद्देश्यानि (Course Objectives)

1. यावज्जीवादिवाक्यार्थावबोधनम्।
2. शाखान्तरप्रमाणेन कर्मभेदः कथमिति प्रतिपादनम्।
3. शेषत्वविचारनिरूपणम्।
4. अरुणादिवाक्यार्थावबोधनम्।
5. लिङ्गादीनां प्रमाणानां प्रतिपादनम्।
6. उपक्रमादिविचारप्रतिपादनम्।

अधिगमस्य परिणामाः (Learning Outcomes): अस्य पाठ्यक्रमस्य अध्ययनानन्तरं छात्राः :-

1. यावज्जीवविचारः, शाखान्तरं, शेषलक्षणं, बादरिमतं, तेषामर्थता, स्फ्यकपालविचारः इत्येतेषां ज्ञानं भविष्यति।
2. अरुणाग्रहैकत्वादिन्यायानां ज्ञानं भविष्यति।
3. लिङ्गादिप्रमाणैः अङ्गत्वबोधः भविष्यति।
4. उपक्रमादिन्यायानां ज्ञानं भविष्यति।

श्रेयोऽङ्क-प्रारूपम् (Credit Framework)

पाठ्यक्रम-कूटाङ्कः (Course Code)	पाठ्यक्रमशीर्षकम् (Course Title)	पाठ्यक्रमस्य श्रेयोऽङ्कविभाजनम् (Credit Distribution of the Course)			श्रेयोऽङ्काः (Credits)
		व्याख्यानम् (Lecture)	अनुशिक्षणम् (Tutorial)	प्रशिक्षणम्/अभ्यासः (Practical/ Practice)	
गौणः पाठ्यक्रमः (Minor) 3.क.3	अङ्गत्वविवेकः	04	0	0	04

पाठ्यक्रमविवरणम् (Details of Course)

अन्वितिः १. यावज्जीवादिविचारः। **श्रेयोऽङ्कः १**

- यावज्जीवविचारः।
- शाखान्तरविवेकः।
- शेषलक्षणम्।
- तेषामर्थताधिकरणविचारः।
- स्फयकपालवेचारः।

अन्वितिः २. अरुणादिवाक्यार्थविचारः। **श्रेयोऽङ्कः १**

- अरुणावाक्यार्थविचारः।
- ग्रहैकत्वाधिकरणविवेकः।
- चमसविचारः।
- आनर्थक्यतदङ्गताविवेकः।

- अभिक्रमणम्, उपवीतम्, वारणविचारः।
- वार्त्रघ्न्यं, हस्तावनेजनं, चतुर्धाकरणम्।

अन्वितिः ३. लिङ्गादिविचारः। **श्रेयोऽङ्कः १**

- लिङ्गस्य मुख्यार्थे विनियोगः।
- ऐन्द्यधिकरणविचारः।
- हविष्कृदाह्वानम्, उत्थानवाग्विसर्गः, सूक्तवाकः, लिङ्गक्रमः, आग्नेय्यविचारः च।

अन्वितिः ४. उपक्रमादिविचारः। **श्रेयोऽङ्कः १**

- उपक्रमप्राबल्यम्।
- गुणमुख्यव्यतिक्रमविचारः।
- प्रकरणम्, क्रमः, समाख्या, प्रमाणानां बलाबलादिविचारः च।

निर्धारिताः ग्रन्थाः (Essential/Recommended Readings/Texts)

1. सायणमाधवाचार्यकृतः जैमिनीयन्यायमालाविस्तरः।

सहायकाः ग्रन्थाः (Additional Readings)

1. खण्डदेवः, (2010), *भाट्टदीपिका*, नवदेहली : केन्द्रीयंस्कृतविश्वविद्यालयः।

काठिन्यस्तरः 300-399	श्रेयोऽङ्काः - 4 होराः - 60

गौणः पाठ्यक्रमः (Minor) 3.क.4: अङ्गत्वविवेकः - २

पाठ्यक्रमस्य उद्देश्यानि (Course Objectives)

1. अहीनादीनां स्वरूपप्रतिपादनम्।
2. निवीतोपवीतादीनां प्रतिपादनम्।
3. कर्त्रत्वादिनिरूपणम्।
4. उपांशुयाजादीनामवबोधनम्।
5. आधानादिविचारनिरूपणम्।

अधिगमस्य परिणामाः (Learning Outcomes): अस्य पाठ्यक्रमस्य अध्ययनानन्तरं छात्राः :-

1. अहीनाधिकरणन्यायादीनां ज्ञानं भविष्यति।
2. निवीतोपवीतविधीनां ज्ञानं भविष्यति।
3. नानृतं वदेदित्यादिवाक्यानां तात्पर्यार्थनिर्णयः भविष्यति।
4. अध्वर्युगतसंख्यादिकं विशदतया ज्ञातं भविष्यति।

श्रेयोऽङ्क-प्रारूपम् (Credit Framework)

पाठ्यक्रम-कूटाङ्कः (Course Code)	पाठ्यक्रमशीर्षकम् (Course Title)	पाठ्यक्रमस्य श्रेयोऽङ्कविभाजनम् (Credit Distribution of the Course)			श्रेयोऽङ्काः (Credits)
		व्याख्यानम् (Lecture)	अनुशिक्षणम् (Tutorial)	प्रशिक्षणम्/अभ्यासः (Practical/ Practice)	
गौणः पाठ्यक्रमः (Minor) 3.क.4	अङ्गत्वविवेकः - २	04	0	0	04

पाठ्यक्रमविवरणम् (Details of Course)

अन्वितिः १. अहीनादिविचारः। **श्रेयोऽङ्कः १**

- अहीनविचारः।
- प्रतिपदविचारः।
- जाघन्यम्, सन्तर्दनम्, प्रवर्ग्यः, पौष्णपेषणम्, चरावेव पौष्णपेषणम्, एकदैवत्ये पौष्णपेषणम् इत्यादिविचारः।
- निवीतम्, उपवीतम्, उपवीतविधिः, उदक्त्वम्, उपरिधारणम्, दिग्विभागः, परुषिदितम् इत्येतेषां विवेकः।
- कर्त्रता, जञ्जभ्यमानम्, अवगोरणम्, मलवद्वाससा संवादः।
- हिरण्यधारणम्, जयादिहोमः, अश्वप्रतिग्रहेष्टिः, पानव्यापदम्, सोमेन्द्रचरोर्याजमानता, सर्वप्रदानता, शेषकार्यकर्तव्यता, पुरोडाशविभागः।
- मलवद्वाससा संवादः।
- हिरण्यधारणम्।
- जयादिहोमः।

- अश्वप्रतिग्रहेष्टिः।
- पानव्यापदम्।
- सोमेन्द्रचरोर्याजमानता।
- सर्वप्रदानता।
- शेषकार्यकर्तव्यता।
- स्विष्टकृति कृत्वाचिन्ता।
- पुरोडाशविभागः।

अन्वितिः २. उपांशुयाजादिविचारः। **श्रेयोऽङ्कः १**

- उपांशुयाजे शेषकर्म।
- साकंप्रस्थायीये शेषकार्यम्।
- सौत्रामणिः, सर्वपृष्ठेष्टिः, ऐन्द्रवायवे द्विर्भक्षणविचारः।
- सोमे शेषभक्षणविचारः।
- वषट्कर्तुः प्रथमभक्षणम्म्।
- भक्षणविवेकः।
- फलचमसविचारः।
- विप्राणामेव राजन्यचमसानुप्रसर्पणम्।
- पर्णता, साप्तदश्यविचारः।
- आधानपवमानेष्ट्योः विचारः।
- वषट्कर्तुः प्रथमभक्षणम्।
- भक्षस्यानुज्ञापूर्वकत्वम्।
- वैदिकवाक्येन प्रतिवचनम्।
- एकपात्राणामनुशासनम्।
- स्वयं यष्टुभक्षाधिकरणम्।
- फलचमसविचारः।
- विप्राणामेवराजन्यचमसानुप्रसर्पणम्।
- पर्णता,साप्तदश्यविचारः।
- आधानपवमानेष्ट्योः विचारः।

अन्वितिः ३. आधानादिविचारः। **श्रेयोऽङ्कः १**

- आधानस्य सर्वार्थता।
- पवमानेष्टिः।
- पशुधर्माणामग्नीषोमीयार्थता।
- शाखाहरणादीनामुभयदेशार्थता।
- सादनादीनां सवनत्रयार्थता।
- रशनात्रिवृत्त्वादीनां सर्वपश्वर्थता।
- अंश्वदभ्ययोर्ग्रहधर्मवत्त्वविचारः।
- चित्रिण्यादीनामिष्टकाधर्मवत्त्वम्।
- अभिषवादीनां सोममात्रता।
- प्रतिनिधिविचारः।
- अभिमर्शनमन्त्रस्याङ्गप्रधानार्थता।
- दीक्षादक्षिणयोः प्रधानार्थता।
- सामिधेनीनां हविर्धानाङ्गत्वम्, ऋत्विजां संख्याविशेषनियमः।

अन्वितिः ४. आध्वर्यवादिविचारः। **श्रेयोऽङ्कः १**

- चमसाध्वर्यूणां पृथक्त्वचिन्तनम्।

- चमसाध्वर्यूणां बहुत्वम्।
- चमसाध्वयूणां दशसंख्यानियमः।
- शमितुरपृथक्त्वम्।
- अध्वर्य्यादीनां कर्तव्यताविवेकः।
- प्रेषानुवचनम्।
- चमसहोमेऽध्वर्युकर्तृता।
- श्येनवाजपेययोरनेककर्तृकत्वविचारः।
- क्रयस्य स्वामिकर्मता, वपनादिसंस्काराणां याजमानता, तपसो याजमानता।
- लोहितोष्णीषविचारः।
- गुणकामानां याजमानता, आयुरादिमन्त्राणां याजमानता, द्वयाम्नातस्योभयप्रयोज्यता।
- अभिज्ञस्य वाचयितृत्वम्, द्वादशद्वन्द्वानमाध्वर्यवत्वं, होतुराध्वर्यवकरणमंत्रानुष्ठातृत्वम्।
- प्रेषप्रैषार्थयोः भिन्नकर्तृकत्वं, प्रेषमंत्राणामाध्वयंवत्वम्।
- करणमंत्रफलस्य याजमानता, करणमन्त्रेषु कर्मार्थफलस्य ऋत्विग्धर्मता, भद्रमंत्रस्योभयगामिता, द्रव्यसंस्कारस्यांगप्रधानार्थता।
- प्राकृतपुरोडाशादीनां निधानां, काम्येष्पांशुत्वस्य प्रधानार्थताधिकरणं, श्येनांगविचारः, सर्वश्येनांगानां नवनीताज्यकत्वं, तरसमयविचारः।

निर्धारिताः ग्रन्थाः (Essential/Recommended Readings/Texts)

1. सायणमाधवाचार्यकृतः - जैमिनीयन्यायमालाविस्तरः।

सहायकाः ग्रन्थाः (Additional Readings)

1. खण्डदेवः, (2010), *भाट्टदीपिका*, नवदेहली : केन्द्रीयंस्कृतविश्वविद्यालयः।

काठिन्यस्तरः 300-399	श्रेयोऽङ्काः - 4 होराः - 60

गौणः पाठ्यक्रमः (Minor) 3.क.5: क्रत्वर्थपुरुषार्थविवेकः - २

पाठ्यक्रमस्य उद्देश्यानि (Course Objectives)

1. क्रत्वर्थपुरुषार्थविचाराणां निरूपणम्।
2. तदङ्गतया लिप्सा, प्रजापतिव्रतं, यज्ञायुधादीनाम् अध्ययनम्।
3. पर्णमय्यादीनां न्यायानां ज्ञानसम्पादनम्।
4. श्रुत्यादीनां क्रमप्रतिपादनम्।
5. प्रयाजेकादशत्वादिविचारावबोधनम्।

अधिगमस्य परिणामाः (Learning Outcomes): अस्य पाठ्यक्रमस्य अध्ययनानन्तरं छात्राः :-

1. कः पुरुषार्थः, कः क्रत्वर्थः इति ज्ञानं भविष्यति।
2. पर्णमयीन्यायः, संयोगपृथक्त्वन्यायः इत्यादिन्यायाः ज्ञास्यन्ते।
3. केन क्रमेण अनुष्ठानं कार्यमिति ज्ञास्यते।
4. आगन्तुकानां कुत्र निवेशः इति ज्ञास्यते।

श्रेयोऽङ्क-प्रारूपम् (Credit Framework)

पाठ्यक्रम-कूटाङ्कः (Course Code)	पाठ्यक्रमशीर्षकम् (Course Title)	पाठ्यक्रमस्य श्रेयोऽङ्कविभाजनम् (Credit Distribution of the Course)			श्रेयोऽङ्काः (Credits)
		व्याख्यानम् (Lecture)	अनुशिक्षणम् (Tutorial)	प्रशिक्षणम्/अभ्यासः (Practical/ Practice)	
गौणः पाठ्यक्रमः (Minor) 3.क.5	क्रत्वर्थपुरुषार्थविवेकः - २	04	0	0	04

पाठ्यक्रमविवरणम् (Details of Course)

अन्वितिः १. क्रत्वर्थपुरुषार्थविचारः। **श्रेयोऽङ्कः १**

- क्रत्वर्थपुरुषार्थजिज्ञासा।
- प्रजापतिव्रतविचारः।
- यज्ञायुधविवेकः।
- पश्वेकत्व,पशुलिङ्गविवक्षितत्वविवेकः।
- आश्रयिकर्म।
- प्रयुक्तिविचारप्रतिज्ञा।
- दध्यानयनस्यामिक्षाप्रयुक्तता।
- पदकर्म, तुषोपवापः, लोहितनिरसनम्, पुरोडाशस्य स्विष्टकृदप्रयुक्तत्वम्।
- प्रयाजशेषाभिधारणचिन्तनम्।

- समानयनस्य आज्यधर्मप्रयोजकता, जौहवोपभृतयोः क्रमेणोभयार्थता, अष्टसंख्यानियमनम्।
- स्वरोः छेदनाद्यप्रयोजकता, शाखाहरणम्, छेदनस्य शाखाप्रयुक्तता, शाखाप्रहरणस्य प्रतिपत्तिकर्मता।
- निनयनस्य प्रतिपत्तिकर्मता, दण्डदानस्यार्थकर्मता, प्राशनस्य प्रतिपत्तिकर्मता, अवभृथगमनस्य प्रतिपत्तिकर्मता।
- कर्तृदेशकालविधिविचारः।
- द्रव्यसंस्काराणांनियमार्थता, अवघातादीनां नियमार्थता।
- अहीनलक्षणम्।
- आतिथ्याबर्हिन्यायविवेकः।

अन्वितिः २. पर्णमय्यादिविचारः। **श्रेयोऽङ्कः १**

- पर्णमयीन्यायः।
- संयोगपृथक्त्वविचारः।
- पयोव्रतविवेकः।
- विश्वजिन्न्यायविचारः।
- रात्रिसत्रविवेकः।
- काम्यानां श्रुतफलर्थता।
- दर्शपूर्णमासादीनां सर्वकामार्थता, दर्शपूर्णमासादीनां प्रतिफलपृथगनुष्ठानता।
- योगासिद्धिन्यायः।
- अनुयाजानामाग्निमारुतोवंकालता।
- सोमादीनां दर्शपूर्णमासोत्तरकालता।
- जातेष्टिविचारः।
- विदेवनादीनां राजसूयाङ्गत्वम्, विदेवनादेः कृत्स्नराजसूयाङ्गत्वम्।
- आमनहोमः, दधिग्रहस्य नित्यत्वम्।
- वैश्वानरस्य नैमित्तिकत्वम्।
- पिण्डपितृयज्ञविचारः।
- रशनायाः यूपाङ्गता, स्वरोः यूपाङ्गता, आघारादीनामङ्गता, ज्योतिष्टोमे दीक्षणीयादेः अङ्गता।

अन्वितिः ३. श्रुतिक्रमादिविचारः। **श्रेयोऽङ्कः १**

- श्रुतिक्रमः।
- अर्थक्रमः।
- प्रयाजानुमत्रणमन्त्रेष्वनियमविवेकः।
- पाठक्रमः।
- प्रवृत्तिक्रमः।
- स्थानक्रमः।
- मुख्यक्रमः।
- पाठक्रमप्राबल्यं, मंत्रपाठप्राबल्यं, प्रयोगवचनाच्चोदकस्य प्राबल्यम्।
- विकृतीष्टीनां सद्यस्कालता।
- तदाद्युत्कर्षतदन्तापकर्षन्यायः।
- प्रवृत्त्या प्रोक्षणादीनां सौमिकपूर्वभाविता।
- पदार्थानुसमयः।
- मुष्टिकपालोपधानम्, अवदानस्य प्रदानान्तनुसमयः, अंजनादेः परिव्याणान्तानुसमयः, दैवतावदानेषु पदार्थानुसमयः।
- नानाबीजेष्टिविचारः।
- यजमानसंस्काराणां रुक्मप्रतिमोचनपूर्वभावित्वम्।

अन्वितिः ४. प्रयाजेकादशत्वादिविचारः। **श्रेयोऽङ्कः १**

- प्रयाजेकादशत्वस्य सर्वसम्पाद्यत्वम्।
- स्वस्थानविवृद्धिविचारः।
- आगन्तूनाम् अन्तेनिवेशः।
- ग्रहेष्टकादीनां क्रत्वग्निशेषत्वम्।
- चित्रिण्यादीनां मध्यमचितावुपधानाधिकरणम्, लोकंपृणातः पूर्वं चित्रिण्यादीनामुपधानम्, इष्टिसंस्कृतेऽग्नावग्निहोत्रानुष्ठानम्।
- दीक्षायाः इष्टिसिद्धता।
- काम्यानामनियमेनानुष्ठानम्, यज्ञानामग्निष्टोमपूर्वकत्वम्, ज्यौतिष्टोमविकाराणामग्निष्टोमपूर्वकत्वम्, एकानेकस्तोमानामग्निष्टोमपूर्वकत्वम्।
- पाठक्रमात् श्रुत्यर्थयोः प्राबल्यम्, मुख्यक्रमेणाग्नेयस्य पूर्वमवदानानुष्ठानम्, इष्टिसोमयोः पौवापर्यनियमः।

- ब्राह्मणस्यापीष्टिसोमयोः पौर्वापर्यानियमाः, उपांशुयाजाज्यस्य सोमादनुत्कर्षः।
- विकृतीष्टीनां सद्यस्कालता, सोमात्सान्नाय्यविराणामुत्कर्षः, सोमविकाराणां दर्शपूर्णमासात्प्रागकर्तव्यत्वम्।

निर्धारिताः ग्रन्थाः (Essential/Recommended Readings/Texts)

1. सायणमाधवाचार्यकृतः, *जैमिनीयन्यायमालाविस्तरः।*

सहायकाः ग्रन्थाः (Additional Readings)

1. खण्डदेवः, (2010), *भाट्टदीपिका*, नवदेहली : केन्द्रीयंस्कृतविश्वविद्यालयः।

काठिन्यस्तरः 300-399	श्रेयोऽङ्काः - 4 होराः - 60

गौणः पाठ्यक्रमः (Minor) 3.क.6: अधिकारविवेकः

पाठ्यक्रमस्य उद्देश्यानि (Course Objectives)

1. कर्माधिकारप्रतिपादनम्।
2. प्रतिनिधिनिरूपणम्।
3. अभ्युदयेष्ट्यादिविचारप्रतिपादनम्।

अधिगमस्य परिणामाः (Learning Outcomes): अस्य पाठ्यक्रमस्य अध्ययनानन्तरं छात्राः :-

1. नित्यनैमित्तिककाम्यकर्मसु अधिकारज्ञानं भविष्यति।

श्रेयोऽङ्क-प्रारूपम् (Credit Framework)

पाठ्यक्रम-कूटाङ्कः (Course Code)	पाठ्यक्रमशीर्षकम् (Course Title)	पाठ्यक्रमस्य श्रेयोऽङ्कविभाजनम् (Credit Distribution of the Course)			श्रेयोऽङ्काः (Credits)
		व्याख्यानम् (Lecture)	अनुशिक्षणम् (Tutorial)	प्रशिक्षणम्/अभ्यासः (Practical/ Practice)	
गौणः पाठ्यक्रमः (Minor) 3.क.6	अधिकारविवेकः	04	0	0	04

पाठ्यक्रमविवरणम् (Details of Course)

अन्वितिः १. कर्मसु अधिकारः। **श्रेयोऽङ्कः १**

- अधिकारविचारः।
- रथकारन्यायः
- सत्रविचारः।
- प्रतिनिधिविचारः।

अन्वितिः २. हविषां विचारः। **श्रेयोऽङ्कः १**

- अवत्तहविषः नाशविचारः।
- शेषभक्षणविचारः।
- भेदनहोमादिविचारः।
- शाखाप्रहरणविचारः।

अन्वितिः ३. अभ्युदयेष्ट्यादिविचारः। **श्रेयोऽङ्कः १**

- अभ्युदयेष्टिः।
- भेदनहोमः।
- अपच्छेदपेटिका।

- सत्रविचारः।
- विश्वजित्पेटिका।
- अध्वरकल्पादिषु त्रैवर्णिकाधिकारविचारः।

अन्वितिः ४. विश्वजद्विचारः। **श्रेयोऽङ्कः १**

- विश्वजिति दक्षिणाविचारः।
- सहस्रसंवत्सरविचारः।
- श्रौतस्मार्तकर्मणामुदगयनादिकालनियमनम्।
- पयोव्रतादीनां नित्यता।
- पशुशब्दस्य छागपरत्वम्।

निर्धारिताः ग्रन्थाः (Essential/Recommended Readings/Texts)

1. सायणमाधवाचार्यकृतः, *जैमिनीयन्यायमालाविस्तरः।*

सहायकाः ग्रन्थाः (Additional Readings)

1. खण्डदेवः, (2010), *भाट्टदीपिका*, नवदेहली : केन्द्रीयंस्कृतविश्वविद्यालयः।

काठिन्यस्तरः 300-399	श्रेयोऽङ्काः - 4 होराः - 60

गौणः पाठ्यक्रमः (Minor) 3.क.7: अतिदेशविवेकः

पाठ्यक्रमस्य उद्देश्यानि (Course Objectives)

1. सामान्यरूपेण विशेषरूपेण च अतिदेशावबोधनम्।

अधिगमस्य परिणामाः (Learning Outcomes): अस्य पाठ्यक्रमस्य अध्ययनानन्तरं छात्राः :-

1. अतिदेशलक्षणं तद्भेदाश्च ज्ञास्यन्ते।
2. विशेषातिदेशज्ञानं भविष्यति।
3. नामातिदेशः, वचनातिदेशः, चोदनालिङ्गातिदेशः ज्ञास्यते।

श्रेयोऽङ्क-प्रारूपम् (Credit Framework)

पाठ्यक्रम-कूटाङ्कः (Course Code)	पाठ्यक्रमशीर्षकम् (Course Title)	पाठ्यक्रमस्य श्रेयोऽङ्कविभाजनम् (Credit Distribution of the Course)			श्रेयोऽङ्काः (Credits)
		व्याख्यानम् (Lecture)	अनुशिक्षणम् (Tutorial)	प्रशिक्षणम्/अभ्यासः (Practical/ Practice)	
गौणः पाठ्यक्रमः (Minor) 3.क.7	अतिदेशविवेकः	04	0	0	04

पाठ्यक्रमविवरणम् (Details of Course)

अन्वितिः १. **श्रेयोऽङ्कः १**

- प्रयाजादीनाम् अपूर्वप्रयुक्तविचारः।
- रथन्तरशब्दविचारः।

अन्वितिः २. **श्रेयोऽङ्कः १**

- प्रणयनविचारः
- ऐकाहिकतिकर्तव्यताविचारः।

अन्वितिः ३. **श्रेयोऽङ्कः १**

- विशेषातिदेशविचारादिः।

अन्वितिः ४. **श्रेयोऽङ्कः १**

- द्वादशाहिकविचारादिः।
- दर्विहोमविचारः।

निर्धारिताः ग्रन्थाः (Essential/Recommended Readings/Texts)

1. सायणमाधवाचार्यकृतः, *जैमिनीयन्यायमालाविस्तरः।*

सहायकाः ग्रन्थाः (Additional Readings)

1. खण्डदेवः, (2010), *भाट्टदीपिका*, नवदेहली : केन्द्रीयंस्कृतविश्वविद्यालयः।

काठिन्यस्तरः 400-499	श्रेयोऽङ्काः - 4 होराः - 60

गौणः पाठ्यक्रमः (Minor) 3.क.8: ऊहविवेकः

पाठ्यक्रमस्य उद्देश्यानि (Course Objectives)

1. ऊहावबोधनम्।
2. अतिदेशोहयोः भेदनिरूपणम्।

अधिगमस्य परिणामाः (Learning Outcomes): अस्य पाठ्यक्रमस्य अध्ययनानन्तरं छात्राः :-

1. ऊहस्य परिनिष्ठितं ज्ञानं भविष्यति।
2. ऊहभेदाः सुललिततया ज्ञताः भविष्यन्ति।
3. तल्लक्ष्याणि च ज्ञास्यन्ते।
4. अतिदेशात् ऊहस्य वैलक्ष्यण्यं ज्ञातुं शक्ष्यन्ति।

श्रेयोऽङ्क-प्रारूपम् (Credit Framework)

पाठ्यक्रम-कूटाङ्कः (Course Code)	पाठ्यक्रमशीर्षकम् (Course Title)	पाठ्यक्रमस्य श्रेयोऽङ्कविभाजनम् (Credit Distribution of the Course)			श्रेयोऽङ्काः (Credits)
		व्याख्यानम् (Lecture)	अनुशिक्षणम् (Tutorial)	प्रशिक्षणम्/अभ्यासः (Practical/ Practice)	
गौणः पाठ्यक्रमः (Minor) 3.क.8	ऊहविवेकः	04	0	0	04

पाठ्यक्रमविवरणम् (Details of Course)

अन्वितिः १. **श्रेयोऽङ्कः १**

- ऊहः।
- ऊहभेदादिः।
- धर्माणाम् अपूर्वप्रयुक्तत्वम्।
- देवताविग्रहविचारः।
- आरम्भणीयेष्टिविचारः।
- प्रोक्षणादीनां धर्माणामपूर्वप्रयुक्तत्वविचारः।
- विग्रहादिपञ्चकनिराकरणम्।
- धर्माणां परमापूर्वावान्तरापूर्वप्रयुक्तत्त्वविचाराः।
- विकर्षणप्रोक्षणयोः सकृदनुष्ठानम्।
- पत्नीसंयाजसंस्थाधिकरणम्।
- सामिधेनीषु त्रिरभ्यासस्य उद्देश्यतावच्छेदकम्, आरम्भणीयेष्टिविचारः, निर्वापमन्त्रे सावित्रादिपदानामनूहविचारः।

अन्वितिः २. **श्रेयोऽङ्कः १**

- ऊहग्रन्थस्य पौरुषेयत्वनिरूपणम्।
- साम्नाम् ऋक्संस्कारकताधिकरणम्।
- तृचगानविचाराः।
- प्रगाथाधिकरणम्।
- गीतिसम्पादकाक्षरविकारादीनां विकल्पाधिकरणम्।
- प्रगीतेनैव मन्त्रेण स्तुत्यादिकमिति विचारः।
- याज्यादिस्वरविचारः, साम्नि वर्णविकारस्थानव्यवस्था, स्तोभविचारः।
- संस्कारोहविचाराः।
- बृहद्रथन्तरयोः धर्मव्यवस्थाविचारः।
- सौर्यादिषु पार्वणहोमाद्यननुष्ठानविचारः, समिदादीनां यागनामधेयत्वनिष्कर्षः।

अन्वितिः ३. **श्रेयोऽङ्कः १**

- विकृतौ अग्निव्रीह्यादिपदानाम् ऊहविचाराः।
- लौकिके यूपस्पर्श प्रायश्चित्ताधिकरणम्।
- पाशाधिकरणन्यायः।
- पत्नीं सन्नह्य इति मन्त्रे ऊहविचारः।
- प्रास्मा अग्निमिति मन्त्रे अनूहविचारः।
- प्रतिनिधेरूहानूहविचारः।
- द्विपश्वादिपशुविकृतौ बहुदैवत्ये च पशौ ऊहविचारः।

अन्वितिः ४. **श्रेयोऽङ्कः १**

- ऊहविशेषविचारः।
- अध्रिगुप्रैषे षड्विंशतिरस्य वङ्क्रय इत्यत्र उरूकादिशब्दार्थविचारः।
- अग्निनाशे प्रायश्चित्तविचारः।
- दर्शार्थस्य उद्धरणस्य अमन्त्रकत्वविचारः।
- दधिश्रृतयोः प्रदेयधर्मानुष्ठानाननुष्ठानविचारः।
- ईशानाय परस्वत इत्यत्र यागान्तरविधानविचारः।
- आज्येन शेषं संस्थापयति इत्यनेन कर्मान्तरविधानविचारः।

निर्धारिता: ग्रन्था: (Essential/Recommended Readings/Texts)

1. सायणमाधवाचार्यकृतः, *जैमिनीयन्यायमालाविस्तरः।*

सहायका: ग्रन्था: (Additional Readings)

1. खण्डदेवः, (2010), *भाट्टदीपिका*, नवदेहली : केन्द्रीयंस्कृतविश्वविद्यालयः।

चतुर्थवर्षः
गौणपाठ्यक्रमाः

काठिन्यस्तरः 400-499	श्रेयोऽङ्काः - 4 होराः - 60

गौणः पाठ्यक्रमः (Minor) 4.क.1: बाधविवेकः

पाठ्यक्रमस्य उद्देश्यानि (Course Objectives)

1. प्राप्ताप्राप्तबाधनिरूपणम्।
2. सपरिकरं बाधनिरूपणम्।

अधिगमस्य परिणामाः (Learning Outcomes): अस्य पाठ्यक्रमस्य अध्ययनानन्तरं छात्राः :-

1. प्राप्ताप्राप्तबाधं विवेचयितुं समर्थो भविष्यति।
2. बाधलक्षणं तद्भेदांश्च सम्यक् ज्ञास्यति।
3. चर्वादिशब्दार्थं निर्णेतुं समर्थ्याः भविष्यन्ति।

श्रेयोऽङ्क-प्रारूपम् (Credit Framework)

पाठ्यक्रम-कूटाङ्कः (Course Code)	पाठ्यक्रमशीर्षकम् (Course Title)	पाठ्यक्रमस्य श्रेयोऽङ्कविभाजनम् (Credit Distribution of the Course)			श्रेयोऽङ्काः (Credits)
		व्याख्यानम् (Lecture)	अनुशिक्षणम् (Tutorial)	प्रशिक्षणम्/अभ्यासः (Practical/ Practice)	
गौणः पाठ्यक्रमः (Minor) 4.क.1	बाधविवेकः	04	0	0	04

पाठ्यक्रमविवरणम् (Details of Course)

अन्वितिः १. **श्रेयोऽङ्कः १**

- बाधलक्षणपरिष्कारः।
- बाधभेदाः।
- कृष्णलेष्ववहननबाधविचारः।
- विष्णवावाहनबाधः, खलेवाल्यां आरम्भणीयाबाधविचारः च।
- यूपाहुतिस्थाण्वाहुतिबाधः।
- उत्तमप्रयाजादीनाम् आरादुपकारकतासंस्कारकर्मताविचारः।
- चरुशब्दस्यार्थनिर्णयः तत्फलञ्च।

अन्वितिः २. **श्रेयोऽङ्कः १**

- कृष्णलेष्ट्यनुष्ठानविचारः।
- दक्षिणाविचारः।
- भक्षस्य प्रतिपत्त्यर्थताविचारः।
- सत्रे ऋत्विग्वरणादेरभावविवेकः।
- पृष्ठशमनीयकर्तृत्वविचारः।

- द्वेष्यदानस्य अदृष्टार्थता।
- अस्थियज्ञविचारः।
- सर्वस्वारयागविचारः।
- सत्रे अदृष्टार्थदानस्य कर्तव्यताविचारः।
- पवमानेष्टौ निर्वापानुष्ठानविचारः।
- वाजपेये मुष्टिलोपन्यायः।
- धेन्वादिशब्दानामर्थनिर्णयः।
- वायव्यं श्वेतमिति अजस्य ग्रहणम्, खलेवाल्यामङ्गानुष्ठानविचारः, महापितृयज्ञे धानासु अवघातविचारः।

अन्वितिः ३. **श्रेयोऽङ्कः १**

- पश्चादौ प्रयाजादिषु गुणमात्रविधिविचारः।
- हिरण्यगर्भमन्त्रस्य उत्तराघारगुणत्वविचारः।
- अग्निचयने दीक्षाहुतीनां समुच्चयविचारः।
- पुनराधाने आधानदक्षिणानां निवृत्तिविवेकः।
- आग्रयणेवासोवत्सयोः प्राकृतदक्षिणाबाधकत्वस्य, तत्र प्राकृतधर्मानुष्ठानस्य च विचारः।
- ज्योतिष्टोमे दक्षिणाविचारः।
- साद्यस्क्रे सोमक्रयसाधनविचारः।
- विकृतिषु प्राकृतदक्षिणाबाधविचारः।

अन्वितिः ४. **श्रेयोऽङ्कः १**

- नक्षत्रेष्टौ अङ्गानां समुच्चयविचारः।
- शरकुशन्यायः।
- बृहस्पतिसवे ग्रहाणां समुच्चयविचारः।
- वाजपेयादिषु समुच्चयविचारः।
- विकृतिषु प्राकृतसाम्नां बाधाबाधविचारः।
- यागादौ विधिगतशब्देनैव देवताद्यभिधानविचारः।
- अनूयाजेषु स्विष्टकृद्यागस्य संस्कारकर्मताविचारः।
- याज्यापुरोनुवाक्ययोः दृष्टार्थता।
- मनोतामन्त्रस्य विकृतौ अनूहविचारः।
- वैश्यस्तोमे कण्वरथन्तरस्य स्वयोनौ गानविचारः।

- अग्निष्टुति स्तुतशस्त्रयोः अविकारविचारः।
- पशौ आवाहनादिषु आज्यपदानूहविवेकः।

निर्धारिताः ग्रन्थाः (Essential/Recommended Readings/Texts)

1. सायणमाधवाचार्यकृतः, *जैमिनीयन्यायमालाविस्तरः।*

सहायकाः ग्रन्थाः (Additional Readings)

1. खण्डदेवः, (2010), *भाट्टदीपिका*, नवदेहली : केन्द्रीयंस्कृतविश्वविद्यालयः।

काठिन्यस्तरः 400-499	श्रेयोऽङ्काः - 4 होराः - 60

गौणः पाठ्यक्रमः (Minor) 4.क.2: बाधापवादविवेकः

पाठ्यक्रमस्य उद्देश्यानि (Course Objectives)

1. बाधापवादनिरूपणम्।
2. विध्यन्तानुष्ठानावगमनम्।
3. साम्नाम् आगमप्रतिपादनम्।
4. सामिधेनीषु संख्यापूर्तिबोधनम्।
5. तृचे गानविचारावूमनम्।
6. निषेधपर्युदासयोः भेदावबोधनम्।

अधिगमस्य परिणामाः (Learning Outcomes): अस्य पाठ्यक्रमस्य अध्ययनानन्तरं छात्राः :-

1. बाधस्य अपवादान् ज्ञातुं शक्ष्यन्ति।
2. सामिधेनीषु संख्यापूर्तिं ज्ञातुं प्रभविष्यन्ति।
3. निषेधपर्युदासयोः भेदं निरूपयिष्यन्ति।
4. सत्राहीनयोः वैलक्षण्यं ज्ञास्यन्ति।

श्रेयोऽङ्क-प्रारूपम् (Credit Framework)

पाठ्यक्रम-कूटाङ्कः (Course Code)	पाठ्यक्रमशीर्षकम् (Course Title)	पाठ्यक्रमस्य श्रेयोऽङ्कविभाजनम् (Credit Distribution of the Course)			श्रेयोऽङ्काः (Credits)
		व्याख्यानम् (Lecture)	अनुशिक्षणम् (Tutorial)	प्रशिक्षणम्/अभ्यासः (Practical/ Practice)	
गौणः पाठ्यक्रमः (Minor) 4.क.2	**बाधापवादविवेकः**	**04**	**0**	**0**	**04**

पाठ्यक्रमविवरणम् (Details of Course)

अन्वितिः १. **श्रेयोऽङ्कः १**

- एकदेशग्रहणे प्राथमिकानामेव ग्रहणविचारः।
- एकत्रिके तृचे गानविचारः।
- द्विरात्रादिषु दशरात्रस्य विध्यन्तानुष्ठानविचारः।
- आधूननवपनार्थमन्त्राणाम् उपादाननियमः अस्ति नवेति विचारः।
- विवृद्धस्तोमके अप्राकृतानां साम्नामागमविचारः।
- सामिधेनीषु संख्यापूर्तिविचारः।
- षोडशिनः प्राकृतत्वादिविचारः।
- 'यदि जगत्सामा आग्रयणाग्रान्' इति वाक्यार्थविचारः।
- गोसवादौ उपवत्यग्रवत्योः समुच्चयः।

- ऐन्द्रवायवादिषु त्र्यनीकासमूढव्यूढद्वादशाहादिविचारः प्रतिकर्षविचारः च।

अन्वितिः २. **श्रेयोऽङ्कः १**

- रथन्तरादिसाम्नां तृचे गानविचारः।
- 'स्वर्दृशं प्रति वीक्षेत' इति वाक्यार्थविचारः।
- गवामयने पृठ्यषडहे बृहद्रथन्तरयोः विभागविचारः।
- प्रायणीयोदयनीययोः ऐकादशिनविभागविचारः।
- सर्वपृष्ठे देशविशेषव्यवस्थाविचारः।
- वैरूपवैराजसाम्नोः पृष्ठकार्ये निवेशविचारः।
- त्रिवृति स्तोमगतसंख्याविकारविचारः।
- उभयसाम्नि बृहद्रथन्तरयोः समुच्चयविचारः।
- मध्वशनघृताशनयोः अनुष्ठानविचारः।
- मानसस्य द्वादशाहाङ्गताविचारः।
- सत्रस्वरूपविचारः।
- सत्राहीनयोः विवेकः।
- पौण्डरीके दक्षिणाविचारः।
- मानवीषु सामिधेनीत्वविचारः।
- वाससि मानोपावहरणयोः अनुष्ठानविचारः।

अन्वितिः ३. **श्रेयोऽङ्कः १**

- पशुयागे प्रत्यङ्ग हविष्ट्वम् ज्योतिष्टोमे अनिज्याशेषैः त्र्यङ्गः स्विष्टकृद्विचारः।
- अध्यूध्न्याः इडाविकारताविचारः।
- वनिष्ठोः भक्षविकारता।
- मैत्रावरुणादीनां शेषभक्षविचारः।
- गृहमेधीयाज्यभागन्यायः।
- प्रायणीयातिथ्ययोः, उपसदामपूर्वार्थताविचारः।
- अवभृथस्य अपूर्वताविचारः।
- वाजपेयादौ यूपादीनां खादिरत्वादिविचारः।
- काम्येष्टिषु प्राकृतद्रव्यदैवतस्य निवृत्तिविचारः।
- सोमापौष्णपशौ खादिरयूपस्य निवृत्तिविचारः।

- ब्रह्मवर्चसकामैः व्रीहिभिरेव यागविचारः।
- पञ्चावदानतायाः सर्वाङ्गसाधारण्यविचारः।

अन्वितिः ४. **श्रेयोऽङ्कः १**

- नार्षेयमित्यादौ निषेधस्य पर्युदासरूपता।
- 'न तौ पशौ करोति, न सोमे इत्यादौ निषेधस्य अर्थवादताविचारः।
- नातिरात्रे षोडशिनमित्यत्र विकल्पविचारः।
- 'जर्तिल यवाग्वा' इत्यादौ अर्थवादत्वविचारः।
- आधाने उपवादे विकल्पविचारः।
- दीक्षितदानादिनिषेधस्य पर्युदासताविवेकः।
- पदादिभिः आहवनीयादेः बाधविचारः।
- वैमृधादिषु साप्तदश्यविधेः उपसंहारार्थता।
- प्रदानेषु स्वाहाकारनियमः।
- अग्न्यतिग्राह्यस्य विकृतावुपदेशः।
- चतुरवत्तोपपत्तिविचारः।
- दर्शपूर्णमासयोः आग्नेयैन्द्राग्नयोरनुवादता. उपांशुयाजद्रव्यविचारः।
- उपांशुयाजस्य देवताविचारः कालविचारश्च।

निर्धारिताः ग्रन्थाः (Essential/Recommended Readings/Texts)

1. सायणमाधवाचार्यकृतः, *जैमिनीयन्यायमालाविस्तरः।*

सहायकाः ग्रन्थाः (Additional Readings)

1. खण्डदेवः, (2010), *भाट्टदीपिका*, नवदेहली : केन्द्रीयंस्कृतविश्वविद्यालयः।

काठिन्यस्तरः 400-499	श्रेयोऽङ्काः - 4 होराः - 60

गौणः पाठ्यक्रमः (Minor) 4.क.3: अनुष्ठानविवेकः

पाठ्यक्रमस्य उद्देश्यानि (Course Objectives)

1. प्रयोगविधिबोधितानुष्ठाने तन्त्रप्रसङ्गयोः निरूपणम्।
2. समुदितानामेव आग्नेयादीनां फलसम्बन्धनिरूपणम्।
3. कपिञ्चलाधिकरणादिस्वरूपप्रतिपादनम्।
4. भूयोनुग्रहन्यायनिरूपणम्।
5. आर्त्विज्यादिप्रतिपादनम्।

अधिगमस्य परिणामाः (Learning Outcomes): अस्य पाठ्यक्रमस्य अध्ययनानन्तरं छात्राः :-

1. तन्त्रप्रसङ्गयोः भेदं ज्ञातुं शक्ष्यन्ति।
2. अङ्गानां कुत्र सकृदनुष्ठानं, कुत्र आवृत्त्या अनुष्ठानमिति ज्ञानं प्राप्स्यन्ति।
3. कपिञ्जलाधिकरणन्यायादीन् लोके शास्त्रान्तरे च सञ्चारयितुं समर्थाः भविष्यन्ति।

श्रेयोऽङ्क-प्रारूपम् (Credit Framework)

पाठ्यक्रम-कूटाङ्कः (Course Code)	पाठ्यक्रमशीर्षकम् (Course Title)	पाठ्यक्रमस्य श्रेयोऽङ्कविभाजनम् (Credit Distribution of the Course)			श्रेयोऽङ्काः (Credits)
		व्याख्यानम् (Lecture)	अनुशिक्षणम् (Tutorial)	प्रशिक्षणम्/अभ्यासः (Practical/ Practice)	
गौणः पाठ्यक्रमः (Minor) 4.क.3	अनुष्ठानविवेकः	04	0	0	04

पाठ्यक्रमविवरणम् (Details of Course)

अन्वितिः १. **श्रेयोऽङ्कः १**

- प्रयाजादीनां तन्त्रानुष्ठानम्।
- कपिञ्जलाधिकरणन्यायः।
- उत्तरा दोहयतीति वाक्यार्थविचारः।
- आधारादीनां तन्त्रानुष्ठानविचारः।
- आग्नेयकृष्णग्रीवयोः पृथगनुष्ठानम्।
- आग्नेयादीनां प्रधानानां तन्त्रानुष्ठानविचारः।
- दर्शपूर्णमासेष्टिप्रभृतिषु अङ्गानां तन्त्रेण अभ्यासेन वा अनुष्ठानस्य विचारः।
- वाजपेये ब्रह्मसामकाले आलम्भोत्कर्षविचारः।
- पञ्चशारदीये आलम्भविचारः।
- दशपेयाभिषेचनीययोः पृथगनुष्ठानम्।
- चातुर्मास्येषु अवभृथस्यार्थकर्मता।

- प्रायणीयनिष्कासे उदयनीयनिर्वापस्य संस्कारकर्मताविचारः।

अन्वितिः २. **श्रेयोऽङ्कः १**

- वेद्याद्यङ्गानामन्यकालकर्तव्यताविचारः।
- आधानस्य तन्त्रेणानुष्ठानम्।
- यूपादितन्त्रताविचारः।
- अहर्गणे कृष्णविषाणाप्रासनस्य अन्त्याहनियमविचारः।
- नानाबीजादिषु वाग्विसर्गस्य कालनियमविचारः।
- चयने अग्निविमोकस्य मतभेदेन व्यवस्थाविचारः।
- सुब्रह्मण्याह्वानस्य तन्त्रत्वभिन्नत्वविचारः।
- देशकर्तृपात्रादिनियमानियमविचारः।
- वाजपेये प्राजापत्यप्रचारकालः।
- सवनीयपुरोडाशे देवतोत्कर्षविचारः।
- राजसूयादिषु दक्षिणाद्यङ्गानां भेदाभेदविचारः।
- पवमानेष्ट्यङ्गानां भेदाभेदौ।
- द्वादशाहे दीक्षादीनां प्रत्येकं द्वादशता।
- द्वादशाहे सवनीयादीनां भेदाभेदविचारः।
- समानदेवताकपशुषु अङ्गानां भेदाभेदविचारः।
- अश्वप्रतिग्रहेष्ट्यां कपालभेदः अवहननादौ मन्त्रावृत्तिः अस्ति नवेति विचारः च।

अन्वितिः ३. **श्रेयोऽङ्कः १**

- दार्शिकवेदेरकरणम्।
- सोमे ऐष्टिकहविषां दार्शिकपात्रैरनुष्ठानम्।
- शामित्रे पशुपुरोडाशश्रपणाभावः, मासाग्निहोत्रे श्रपणार्थाग्निविचारः।
- ज्योतिष्टोमे हविर्धानभिन्नात् औषधनिर्वापः।
- प्रायणीयादिषु पृथग्जागरणम्।
- विहारभेदेन मन्त्रभेदविचारः।
- सोमे दीक्षणीयादिषु ऐष्टिकानाम् अन्वाधानादिपदार्थानामनुष्ठानाननुष्ठानविचारः।
- आतिथ्यायां बर्हिषः धर्माणामनुष्ठानविचारः।
- विहाराग्नेः वैदिककर्मार्थता।

- सवनीयपशौ पशुपुरोडाशस्य कर्तव्यताविचारः।
- हविष्कृदाह्वानानुष्ठानविचारः।
- दर्शतन्त्रेण निशीष्टिप्रयोगः, विकृतिषु आरम्भणीयेष्टिविचारः।
- भूयोऽनुग्रहन्यायः, मुख्यानुग्रहन्यायः, अङ्गगुणविरोधन्यायः च।
- परिधौ यूपधर्मानुष्ठानविचारः।
- आग्रयणे प्रसूनबर्हिषामेव ग्रहणविचारः।
- तन्त्रिप्रसङ्गिविचारः

अन्वितिः ४. **श्रेयोऽङ्कः १**

- अष्टरात्रे वत्सत्वगहतवाससोः समुच्चयविचारः।
- अनुनिर्वाप्येषु पुरोडाशतन्त्रम्।
- भिन्नोपकारजनकानाम् एकप्रयोजनानां च गुणानां विकल्पसमुच्चयविचारः।
- प्रायश्चित्तविकल्पसमुच्चयविचारः।
- कर्मणि मन्त्रोच्चारणस्वरविचारः।
- मन्त्रपाठानन्तरमेव पदार्थानुष्ठानविचारः।
- कर्मसन्निपातनियमविचारः।
- विविधानामङ्गानां विकल्पसमुच्चयविचारः।
- चयने काम्याग्निना नित्यस्योख्यस्य बाधविचारः।
- काम्याग्नेः आहवनीयत्वाभावस्य तद्धर्माणां च विचारः।
- शुक्रस्पर्शनादीनां कर्तृनियमविचारः।
- अञ्जनादिसंस्काराणां सर्वगामित्वविचारः।
- सत्रे याजमानत्वादात्विज्यस्य प्राबल्यम्, ब्राह्मणस्यैव आर्त्विज्यम्।

निर्धारिताः ग्रन्थाः (Essential/Recommended Readings/Texts)

1. सायणमाधवाचार्यकृतः, *जैमिनीयन्यायमालाविस्तरः।*

सहायकाः ग्रन्थाः (Additional Readings)

1. खण्डदेवः, (2010), *भाट्टदीपिका*, नवदेहली : केन्द्रीयंस्कृतविश्वविद्यालयः।